

**Sosyal Bilimler
Enstitüsü**

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YOKSULLUK NAFAKASININ UYARLANMASI

Yüksek Lisans Tezi

GÜLSÜM UZUN DÖNMEZ

İSTANBUL, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YOKSULLUK NAFKASININ UYARLANMASI

Yüksek Lisans Tezi

GÜLSÜM UZUN DÖNMEZ

Danışman: PROF. DR. MURAT TOPUZ

İSTANBUL, 2023

ÖZ

YOKSULLUK NAFAKASININ UYARLANMASI

Geçmişten günümüze varlığını sürdüren nafaka, yardıma muhtaç kişi veya kişilere geçimini sağlaması için diğer kişi veya kişiler tarafından yapılan yardımdır. Yoksulluk nafakası ise nafakanın bir türü olan bakım nafakası olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasen evlilik birliği süresince var olan eşlerin birbirlerine karşı evlilik birliğine katılma yükümlülüğünün bazı sosyal, ahlaki ve toplumsal sebeplerle evlilik sonrasında da devam etmesinden ibarettir. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 176. maddesinde düzenlenmiştir. Daha az veya eşit kusurlu, kusursuz olması şartıyla boşandıktan sonra yoksulluğa düşecek eşe, diğer eşin mali gücü oranında yoksulluk nafakası ödemesine karar verilecektir. Amaç yoksulluğa düşen tarafın geçimini sağlaması, boşandıktan sonra kaderine terk edilmemesidir.

Yoksulluk nafakasının miktarı karar verildikten sonra çeşitli sebeplerle var olan yeni duruma uyum sağlayamayabilir. Bu kalıcı ve sürekli yeni durum alacaklı lehine borçlu aleyhine olabileceği gibi tam tersi de olabilir. Paranın alım gücünün azalması, nafaka borçlusunun ağır bir hastalık sonucu çalışamayacak hale gelmesi, nafaka alacaklısının gelir getirici bir işte çalışmaya başlaması gibi sebeplerle yoksulluk nafakasının uyarlanması ihtiyacı doğabilecektir. Uyarlama talebi her iki taraf için de mümkündür; nafaka alacaklısı olan taraf artırılmasını isteyebilecekken, borçlu olan taraf azaltılmasını talep edebilecektir. Uyarlama talebi asgari veya azami bir süreyle sınırlı değildir ve şartlar oluştuğu takdirde her zaman ve birden fazla kez talep edilebilir. Uyarlama için Türk Medeni Kanunu madde 176 fıkra 4'te sayılan tarafların mali durumunda değişiklik veya hakkaniyet gerektirmesi şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunların yanında daha önce verilmiş bir nafaka kararı olması, talep, nafakanın irat şeklinde ödeniyor olması ve aleyhine durum değişikliği olan tarafın bu değişimde kusurunun bulunmaması şartları da gerçekleşmiş olmalıdır. Anlaşmalı boşanma sonucu yapılan sözleşmeler ve nafaka miktarının döviz cinsiyle belirlenmesi durumlarında ise bu koşulların yanında Türk Borçlar Kanunu madde 138'deki koşulların da oluşması halinde uyarlama mümkün olacaktır. Ayrıca talebin hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmaması da gereklidir. Verilen yoksulluk nafakasının uyarlanması kararı dava tarihinden itibaren hüküm ifade edecektir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, yoksulluk nafakası, uyarlama

ABSTRACT

ADJUSTMENT OF POVERTY ALIMONY

Alimony is the assistance provided by other persons to the party in need of assistance from the past to the present. Poverty alimony is a type of maintenance alimony. Essentially, it consists of the obligation of the spouses to participate in the marriage union against each other, which exists during the marriage union, to continue after marriage for some social, moral and social reasons. It is regulated in Article 176 of the Turkish Civil Code Number 4721. It will be decided to pay poverty alimony to the spouse who will fall into poverty after the divorce, provided that he/she is less or equally at fault and faultless, in proportion to the financial power of the other spouse. The aim is to ensure that the poverty-stricken part earns a living and is not abandoned to his/her fate after the divorce.

After the amount of alimony is decided, it may not be able to adapt to the new situation for various reasons. This permanent and continuous new situation may be in favor of the creditor and against the debtor, or vice versa. The need to adapt the alimony may arise due to reasons such as the decrease in the purchasing power of money, the alimony debtor becoming unable to work as a result of a serious illness, the alimony creditor starting to work in an income-generating job. Adaptation is possible for both parties; the party who is the alimony creditor may request an increase, while the party who is the debtor may request a decrease. The request for adaptation is not limited to a minimum or maximum period of time and can be requested at any time and more than once if the conditions are met. For the adaptation, the conditions listed in Article 176 paragraph 4 of the Turkish Civil Code, such as a change in the financial situation of the parties or the requirement of equity, must be met. In addition to these, there must be a previous alimony decision, the request must be made, the alimony must be paid in the form of income, and the party against whom the situation has changed must not be at fault for this change. In cases where the agreements made as a result of an uncontested divorce and the amount of alimony is determined in foreign currency, adaptation will be possible if the conditions in Article 138 of the Turkish Code of Obligations are met in addition to these conditions. In addition, the request must not constitute an abuse of right. The decision to adapt the poverty alimony shall take effect as of the date of the lawsuit.

Keywords: Poverty, alimony, adaptation

ÖNSÖZ

Yoksulluk nafakasının uyarlanması talepli davalar, boşanma davalarının fazlalığı ve ülkemiz ekonomisi gereği zamanla nafaka miktarının yetersiz kalması sebebiyle uygulamada çok sık karşımıza çıkan davalar arasında yer almaktadır. Amacım konuyla ilgili bütün hususları birlikte değerlendirip; sorunları, tartışmaları, görüşleri, çözümleri bir arada toplayıp; öneriler sunarak konunun hukukumuzdaki ve toplumdaki önemini bir kez daha gözler önüne sermektir.

Üzerinde keyifle çalıştığım tez konusunu belirlememde, tezi yazmamda her türlü desteğini verdiği, değerli bilgi ve tecrübelerini benimle paylaştığı için değerli tez danışmanım, kıymetli hocam sayın Prof. Dr. Murat Topuz'a, her zaman daha ileriye gitmem için elinden geleni yapıp, beni cesaretlendiren sevgili eşim Emre Dönmez'e, eğitim hayatımın başından beri yanımda olup beni destekleyen başta annem olmak üzere aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Gülsüm Uzun Dönmez

İzmir, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: YOKSULLUK NAFAKASI VE UYARLAMA KURUMU	
I. YOKSULLUK NAFAKASI	4
<i>A. Nafaka Kavramı ve Yoksulluk Nafakası</i>	<i>4</i>
<i>B. Yasal Düzenleme ve Hukuki Nitelik</i>	<i>5</i>
<i>C. Şartları</i>	<i>7</i>
1. Boşanmanın Gerçekleşmiş Olması	8
2. Nafaka Talebinde Bulunulması	8
3. Talep Edenin Kusursuz ya da Daha Az Kusurlu Olması	9
4. Talep Eden Yoksulluğa Düşmüş ya da Düşecek Olması	10
5. Orantılılık	13
<i>D. Miktarı</i>	<i>14</i>
<i>E. Ölçütler</i>	<i>15</i>
<i>F. Ödeme Şekli</i>	<i>15</i>
<i>G. Başlangıç Zamanı ve Süresi</i>	<i>16</i>
<i>H. Sona Ermesi</i>	<i>19</i>
1. Kendiliğinden Sona Ermesi	19
2. Mahkeme Kararıyla Sona Ermesi	19
<i>I. Yoksulluk Nafakasının Diğer Nafaka Türleriyle Karşılaştırılması</i>	<i>19</i>
II. UYARLAMA KURUMU	21
<i>A. Uyarlama Kavramı</i>	<i>21</i>
<i>B. Uyarlamanın Hukuksal Temeli</i>	<i>22</i>
<i>C. Uyarlamanın Unsurları</i>	<i>24</i>
<i>D. Türk Borçlar Kanunu 138. Madde Uyarınca Uyarlama</i>	<i>25</i>
1. TBK m. 138 Uyarınca Uyarlamanın Şartları	25
a. Sözleşme Yapıldıktan Sonra Meydana Gelen Durum Değişikliği	25
b. Değişikliğin Öngörülemezliği	27

c. Uyarlama İsteyen Tarafın Sorumlu Tutulamaması	30
d. İfanın Borçludan Beklenmesinin Dürüstlük Kuralına Aykırı Olması	31
e. Borçlunun İfayı Gerçekleştirmemiş Olması veya İfanın Aşırı Ölçüde Güçleşmesinden Doğan Haklarını Saklı Tutarak İfayı Gerçekleştirmiş Olması	32
2. TBK m. 138'in Uygulama Alanı	32
3. Uyarlama Hakkının Kullanılması ve Sonuçları	33
<i>E. Uyarlama İle İlgili Diğer Hükümler</i>	<i>34</i>
<i>F. Uyarlamanın Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması</i>	<i>35</i>

İKİNCİ BÖLÜM: YOKSULLUK NAFAKASININ UYARLANMASI

I. GENEL OLARAK	39
II. YOKSULLUK NAFKASININ UYARLANMASININ ŞARTLARI	42
<i>A. Önceden Verilmiş Bir Yoksulluk Nafakası Kararı Olmalı</i>	<i>42</i>
<i>B. Uyarlama Talep Edilmeli</i>	<i>43</i>
<i>C. Yoksulluk Nafakasının İrat Şeklinde Ödeniyor Olması</i>	<i>45</i>
<i>D. Koşulların Değişmesi veya Hakkaniyeti Gerektirmesi</i>	<i>45</i>
1. Değişen Koşulların Varlığı	46
2. Koşullar Değişmese Dahi Hakkaniyet Gerektirmesi	50
<i>E. Değişen Koşulların Uyarlama Talep Edenden Kaynaklanmaması</i>	<i>52</i>
III. İRADIN ARTTIRILMA SEBEPLERİ, ARTIRILAMAYACAĞI HALLER VE AZALTILMASI SEBEPLERİ	54
<i>A. İradın Arttırılması Sebepleri</i>	<i>56</i>
<i>B- İradın Arttırılamayacağı Haller</i>	<i>58</i>
<i>C. İradın Azaltılma Sebepleri</i>	<i>59</i>
IV. ANLAŞMALI BOŞANMA SONUCU YAPILAN SÖZLEŞMEDE KARARLAŞTIRILAN YOKSULLUK NAFKASININ UYARLANMASI	62
<i>A. Genel Olarak Anlaşmalı Boşanma ve Taraflar Arasında Yapılan Sözleşmenin Niteliği</i>	<i>62</i>
<i>B. Anlaşmalı Boşanma Sözleşmesiyle Kararlaştırılan Yoksulluk Nafakasının Uyarlanması</i>	<i>64</i>
V. UYARLAMA HAKKININ KULLANILMASI, UYARLAMA KARARI VE SONUÇLARI	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YOKSULLUK NAFKASININ UYARLANMASINDA ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR

I. YABANCI PARA OLARAK KARARLAŞTIRILAN YOKSULLUK NAFKASININ UYARLANMASI	72
II. YOKSULLUK NAFKASININ UYARLANMASI TALEBİNİN BİR SÜREYE TABİ OLUP OLMADIĞI SORUNU ...	78
III. YOKSULLUK NAFKASININ UYARLAMASINDA KUSUR ARAŞTIRMASI YAPILAMAMASI	80
IV. YOKSULLUK NAFKASININ GELECEK YILLARDAKİ MİKTARININ TÜRK MEDENİ KANUNU MADDE 176 FIKRA 5'E GÖRE BAŞTAN BELİRLENMESİ	80
V. TÜRK MEDENİ KANUNU M. 176/4'ÜN ANAYASA'YA AYKIRILIĞI İLE İLGİLİ BİR ANAYASA MAHKEMESİ KARARI	84

VI. YOKSULLUK NAFKASI UYARLANMASININ BİR DEĞİŞİKLİK DAVASI OLUP OLMADIĞI SORUNU	86
VII. YOKSULLUK NAFKASI MİKTARININ BELİRLİ ARALIKLARLA AİLE MAHKEMESİ HÂKİMİ TARAFINDAN İNCELENEREK DENETLENMESİ VE UYARLANMASININ MÜMKÜN OLUP OLMADIĞI SORUNU	88
VIII. YARGILAMA HUKUKUNA İLİŞKİN BELLİ BAŞLI HUSUSLAR	89
SONUÇ	92
KAYNAKLAR.....	96

KISALTMALAR

§	: Section Sign (Bölüm İşareti)
AAÜT	: Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi
Art.	: Artikel (Madde)
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
bkz.	: bakınız
CCF	: Code Civil Français (Fransız Medeni Kanunu)
E.	: Esas
Ed.	: Editör
f.	: fıkra
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBGK.	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
K.	: Karar
m.	: madde
MCA	: Matrimonial Causes Act (İngiliz Evlilik Nedenleri Kanunu)
s.	: sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi

TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
vd.	: ve devamı
ZGB	: Schweizerisches Zivilgesetzbuch (İsviçre Medeni Kanunu)
ZPO	: Zivilprozessordnung (Alman Medeni Usul Kanunu)

GİRİŞ

A- Konunun Takdim ve Önemi

Yoksulluk nafakası, boşanmanın mali sonuçlarından ve farklı şartlar altında da olsa geçmişten günümüze hukukumuzda yer bulmuştur. Tarafların evlenme ile başlayan birbirlerine karşı evlilik birliğine katılma yükümlülüğünün boşanma sonrasında da varlığını sürdürdüğü anlayışına dayanmaktadır. Tanımlamak gerekirse; yoksulluk nafakası, boşanma ile yoksulluğa düşecek olan eş, diğer eş tarafından mali gücü oranında yapılan katkıdır. Boşanma davasıyla birlikte ya da boşanma davasının kesinleşmesinden itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içinde talep edilebilir. Talep olmaksızın yoksulluk nafakasına karar verilemez. Her boşanma sonucunda yoksulluk nafakasına hükmedilmez. Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) sayılan şartların varlığı halinde hâkim karar verebilecek veya anlaşmalı boşanma için tarafların hazırladığı sözleşmedeki ilgili hükmü hâkimin uygun bulmasıyla ortaya çıkacaktır. Şartlar; boşanmanın gerçekleşmesi, nafakanın talep edilmesi, talep edenin boşanma sonucu yoksulluğa düşmüş veya düşecek olması, talep edenin daha az veya eşit kusurlu ya da kusursuz olmasıdır.

Yoksulluk nafakası ülkemizde boşanmaların çok fazla olması ve her geçen gün artmaya devam etmesi, özellikle kadın eşin günümüzde bile hala çalışmaması, çalıştırılmaması, okuyup meslek sahibi olmasına engel olunması, toplumda kadının yalnızca ev işi yapıp çocuk bakan bir konumda görülmesi sebepleriyle boşandıktan sonra geçinmek için hiçbir imkanı olmaması; ülkedeki ekonomik durum, paranın alım gücünün azlığı gibi durumlar yoksulluk nafakasının önemini korumasını ve hatta daha da önemli hale gelmesini sağlamaktadır. Boşanma sonrası kaderine terk edilmek istenmeyen yoksul eş için nafaka bir geçim kaynağı olarak ihtiyaç olma halini korumaktadır.

Yoksulluk nafakasının miktarı, hâkim tarafından belirlendikten veya anlaşmalı boşanma davasında tarafların yaptığı anlaşmada belirlenen miktarı hâkimin uygun bulup hüküm kurmasının ardından her zaman ve her koşula uyum sağlayamayabilecektir. Ülke ekonomisinde gerçekleşen değişiklikler, tarafların mali durumlarında meydana gelen değişimler ve benzeri sebepler bu uygunluğun her koşulda devam etmesini imkânsız hale getirmektedir. Sonuç olarak ise yoksulluk nafakasının uyarlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili hukukumuzdaki güncel düzenleme 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 176. Maddesinin (m.) 4. fıkrasıdır (f.).

Yoksulluk nafakasının uyarlanabilmesi her talep halinde mümkün olmaz, bazı şartlar gerçekleşmelidir. Bu şartlar kısaca; önceden verilmiş bir yoksulluk nafakası kararının bulunması, uyarlamanın talep edilmesi, yoksulluk nafakasının irat şeklinde ödeniyor olması, tarafların mali durumunda değişiklik meydana gelmesi veya değişiklik olmasa dahi hakkaniyetin uyarlamayı

gerektirmesi şeklinde sayılabilir. Sayılan şartlar hakim tarafından belirlenmiş olan yoksulluk nafakası miktarının uyarlanması için aranmaktadır. Anlaşmalı boşanmada hazırlanan protokolde belirlenmiş olan yoksulluk nafakası miktarı içinse TMK m. 176/f. 4'ün yanı sıra Türk Borçlar Kanunu'nun 138. maddesinde düzenlenen sözleşmenin uyarlanması için aranan şartların da varlığı gerekecektir. Hukukumuzda bir konuyla ilgili özel hüküm var ise genel hüküm değil öncelikle özel olan hüküm uygulanır. Eğer özel hüküm yoksa veya özel hükümde karşılaşılan sorunla ilgili düzenlemeye yer verilmemişse genel hüküm uygulanır. Yoksulluk nafakasının uyarlanmasında Türk Medeni Kanunu m. 176/f. 4 ile Türk Borçlar Kanunu m. 138 arasında böyle bir ilişki vardır; TMK m.176/f. 4 hükmü özel bir hüküm olması sebebiyle TBK hükümlerine göre öncelikle uygulanmalıdır. Ancak özel hükmün öncelikle uygulanması TBK m. 138 genel hükmünün uygulanmasını tamamen ortadan kaldırmaz.

Kanuni düzenlemede yoksulluk nafakasının uyarlanmasıyla ilgili bazı sorulara yanıt bulunamamaktadır. Değişimin nasıl ve ne oranda olması gerektiği, uyarlamanın hangi miktar veya oranda yapılacağı, anlaşmalı boşanma davası sonucunda karar verilen nafakanın uyarlanmasının ne gibi farklı şartlar gerektirdiği soruları bunlardan bazılarıdır. Soruların fazla olmasının sonucunda her ne kadar bazı konularda oluşmuş görüş birliği olsa da yoksulluk nafakasının uyarlanması ile ilgili hala tartışmalar ve farklı uygulamalar mevcuttur.

Yoksulluk nafakası ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda genelde şartları, süresizliği ve sona ermesi konuları üzerinde fazlaca durulduğunu görmekteyiz. Ancak özellikle ülkemizdeki ekonomik yapı, enflasyonun yüksek olması ve dövizde yaşanan dalgalanmaların sıklığı gibi durumların tarafların mali durumunu ve paranın alım gücünü oldukça fazla etkilemesi sebebiyle yoksulluk nafakasının uyarlanması konusu da üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ilk uygulanişından beri görüş ayrılıklarının yoğun olması da bu önemi artırmaktadır. Konunun seçilmesinde başlıca sebep aslında budur.

Tez çalışması sayesinde yoksulluk nafakasının uyarlanması ile ilgili bütün konular bir arada görülecek, sorunlar, getirilen çözümler, yargı kararları ve görüş ayrılıkları ortaya konularak bütünsel bir çalışma meydana getirilecektir

B- Konunun Sınırlandırılması

Çalışmada uyarlama kurumu ve yoksulluk nafakasını ayrı ayrı değil bir bütün halinde yoksulluk nafakasının uyarlanması özelinde incelenecektir. Bu sebeple nafakayla ilgili ayrıntılara çok fazla değinilmeyip, genel olarak açıkladıktan sonra uyarlanması hali ile ilgili konular üzerinde durulacaktır. Uyarlama kurumundan ise yine konuyla bağlantısı kapsamında tüm özelliklerine değinmeden genel hatlarıyla bahsedilecektir.

Yoksulluk nafakasının uyarlanmasının şartlarının neler olduğu, uyarlama halinde iradın artırılması veya azaltılması sebepleri, anlaşmalı boşanma ile belirlenen yoksulluk nafakasının uyarlanması hangi hallerde mümkün olduğu konuları açıklanacaktır.

Yoksulluk nafakasının uyarlanmasıyla ilgili temel hususları anlattıktan sonrasında konuyla ilgili özellik arz eden durumlar üzerinde durulacaktır. Yabancı para olarak kararlaştırılan yoksulluk nafakasının uyarlanması, uyarlamanın süreye tabi olup olmadığı sorunu, nafakanın uyarlanması davasında tarafların kusurunun araştırılıp araştırılamayacağı sorunu, yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceğinin baştan belirlenmesi, yoksulluk nafakasının uyarlanmasının değışiklik davası olup olmadığı konularına da yer verilecektir. Ayrıca nafakanın uyarlanması ile ilgili kanun maddesinin Anayasa Mahkemesi'ne iptali için başvuruyu ve Anayasa mahkemesinin kararını incelenecek ve son olarak ise yargılama ile ilgili bazı hususlara değinilecektir.

C- Araştırma Planı

Çalışmanın birinci bölümünde konunun daha iyi anlaşılması açısından öncelikle yoksulluk nafakasının ne olduğu, şartları, miktarının ve ödenme şeklinin belirlenmesi, ölçütler, süresizliği ve sona ermesi konuları üzerinde tartışmalar olan durumlarla birlikte açıklanacaktır. Ardından uyarlama kurumu genel hatlarıyla incelenip, hukukumuzda karşımıza çıktığı haller özellikle sözleşmelerin uyarlanması üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise yoksulluk nafakası özelinde uyarlama ile ilgili günümüzde gelinen durum, devam eden tartışmalar, farklı yargı kararları ve öğreti görüşleri ilgili başlıkların altında aktarılacak, konularla ilgili düşünce ve önerilere bazen ilgili başlığın altında bazen ayrı bir başlık altında yer verilecektir. Bu doğrultuda nafakanın uyarlanmasının şartlarına, nafakanın artırılıp azaltılabileceği hallere ve anlaşmalı boşanma sonucu belirlenen yoksulluk nafakasının uyarlanması açıklanacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise farklılık arz eden durumlara değinilecektir. Bunlar yabancı para olarak belirlenen yoksulluk nafakasının uyarlanması, yoksulluk nafakasıyla ilgili uyarlama talebinin bir süreye tabi olup olmadığı, uyarlama yapılırken kusur araştırması yapılamaması, TMK m. 176/f. 5' e göre nafaka miktarının baştan belirlenmesi, TMK m. 176/f. 4 ile ilgili Anayasa Mahkemesine yapılmış olan iptal başvurusunun incelenmesi, uyarlama davasının bir değışiklik davası olup olmadığı konularıdır. En son olarak ise uyarlamanın aile mahkemesi tarafından belirli aralıklarla denetlenmesinin mümkün olup olmadığı ve yoksulluk nafakasının uyarlanması ilgili bazı usule ilişkin konulara kısaca değinilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM: YOKSULLUK NAFAKASI VE UYARLAMA KURUMU

I. Yoksulluk Nafakası

A. Nafaka Kavramı ve Yoksulluk Nafakası

Nafaka kelime anlamı itibariyle ‘geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü’ demektir. Sözlükte yer alan ikinci anlamında ise ‘birinin geçindirmekle yükümlü olduğu kimselere, mahkeme kararıyla bağlanan aylık’ şeklinde tanımlanmıştır¹.

Başka bir tanıma göre nafaka ‘geçimlik, yasaların belirlediği durumlarda, genellikle zaruret içinde bulunan kimseye kanunda belirtilen yükümlüler tarafından verilmesi gerekli yardımdır²’. Diğer bir tanıma göreyse ‘Bir kimsenin geçimini temin için yapılan nakdi veya aynı yardımdır³’.

Eşler Türk Medeni Kanunu m. 186/ f. 3 gereği ‘birliğin giderlerine güç oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar.’ Evlenme tarihinden başlamak üzere evlilik süresince eşlerin evlilik birliğine katılma yükümlülüğü devam eder. Esasen boşanmanın gerçekleşmesiyle eşlerin birbirlerine olan yükümlülükleri son bulur. Ancak maddi olarak zayıf konumda olan kişiyi koruma düşüncesiyle bazı yükümlülüklerin devamı kanunla mümkün kılınmıştır. Yoksulluk nafakası da evlilik birliği boyunca var olan eşlerin birbirine karşı evlilik birliğine katılma yükümlülüğünün, evliliğin sonlanmasından sonra da ahlaki değerlere dayalı olarak kısmi şekilde devam etmesinden ibarettir⁴. Nafaka özellikleri itibariyle sosyal ve kamusal içeriğe de sahiptir⁵.

Karşılaştırmalı hukukta artık bazı ülkeler yoksulluk nafakasının ödenmemesini kural olarak kabul etmiş, ödenmesini ise istisna olarak düzenlemişlerdir. Düzenlemelere baktığımızda Türk hukukuna göre nafakaya hükmedilmesinin daha ağır şartlara bağlandığını görülmektedir. Diğer hukuk sistemlerinde nafakanın kural olarak ödenmemesinin temelinde artık ülkelerin kabul ettiği ‘Clean Break

¹ Türk Dil Kurumu İnternet Sitesi (<https://sozluk.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

² Yılmaz, E. (2011), Hukuk Sözlüğü, Ankara: Yetkin Yayınevi: 1001; Ersöz, O. (2018), “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi” Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 12: 465.

³ Kılıçoğlu, A.M. (2019), Aile Hukuku, Ankara: Turhan Kitabevi: 132.

⁴ Akıntürk, T., Ateş, D. (2016), *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku*, İstanbul: Beta Yayıncılık : 302; Ruhi, A.C., Ruhi, C. (2021), *Nafaka Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 43; Arkan Serim, A. (2007), “Yoksulluk Nafakası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 65/1: 286; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK.), 2010/2-614 Esas (E.), 2010/597 Karar (K.), 10/11/2010 Tarih (T.): ‘Yoksulluk nafakası boşanmadan sonra yoksulluğa düşecek olan tarafı koruma amacına yönelik olduğu içindir ki, boşanmış olan yoksul tarafa verilecek olan yoksulluk nafakası, hiçbir surette diğer tarafa yükletilen bir ceza veya tazminat niteliğinde değildir. Şayet böyle olsaydı, sadece boşanmada kusuru olan eşten istenebilmesi gerekirdi. Oysaki, maddede açıkça belirtildiği gibi, kusursuz eş dahi yoksulluk nafakası ödemekle yükümlüdür. Yoksulluk nafakası, bir bakıma evlilik birliği devam ettiği sürece söz konusu olan karşılıklı bakım ve geçindirme ödevinin devam ettirilmesi anlamı taşımaktadır.’ (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁵ Anayasa Mahkemesi, 2005/56 E., 2009/94 K., 25/06/2009 T., Resmi Gazete Tarih-Sayı: 26/11/2009 T., 27418 Sayı (S.) (Mükerrer): 9.

İlkesi' yatmaktadır. Clean Break ilkesinin tanımlarının ortak noktasını evlilik sonlandığından itibaren eşlerin birbiriyle hiçbir şekilde bir bağlantısı kalmaması oluşturmaktadır. İlkeye göre boşanmanın sonucunda meydana gelen ekonomik sorunlar taraflar arasında bir denge kurularak paylaştırılmalı ve tarafların birbirlerine karşı olan istemlerine acilen son verilmelidir⁶. Boşanmadan itibaren artık her bir taraf kişisel olarak kendi geçiminden sorumlu olmalıdır ve yalnızca istisnai hallerde bu kuralın dışına çıkılabilmesi mümkündür.

Yapılan anlatımlar sonucunda Türk hukukunda Clean Break İlkesi geri planda kaldığını net bir şekilde görülmektedir⁷. Bu sebeple kavrama yabancılik çekmekteyiz. Bilindiği üzere hukukumuzda konuyla ilgili düzenlemeler evlilik sonrası dayanışmanın varlığı temeline dayalıdır ve toplumun mevcut yapısı gereği öğreti ve içtihatlar da bu evlilikten itibaren başlayıp boşanma esnasında, boşanmada sonra evlilik sonlandığı halde de hala varlığını korumaya devam eden eşler arasındaki dayanışma ilkesi çerçevesinde şekillenmektedir.

B. Yasal Düzenleme ve Hukuki Nitelik

Yoksulluk nafakası, 3444 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önce 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin 'nafaka' başlığını taşıyan 144. maddesinde: *'Kabahatsiz olan karı veyahut koca, boşanma neticesi olarak büyük bir yoksulluğa düşerse, diğeri boşanmaya sebebiyet vermemiş olsa dahi kudreti ile münasip bir surette bir sene müddetle nafaka itasına mahkûm edilir.'* şeklinde düzenlenmişti. Bu haliyle madde yoksulluğun yoğunluğu ve nafakanın süresiyle ilgili ölçütler getirmekteydi. Nafaka için alacaklı olacak kişinin büyük bir yoksulluğa düşmesi gerekiyor ve nafakanın en fazla bir yıl süreyle verilebiliyordu. Kusur bakımından ise nafaka alacaklısının kusursuz olması aranmış, yükümlünün kusurlu veya kusursuz olması ile ilgili bir düzenleme getirilmemiştir.

3444 sayılı kanun değişikliğinden sonra 'yoksulluk nafakası' başlığını alan madde: *'Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek eş, kusuru daha ağır olmamak şartıyla geçimi için diğer eşten mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Ancak erkeğin kadından nafaka isteyebilmesi için, kadının hali refahta bulunması gerekir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.'* şeklini aldı. Bu halinde nafakaya artık süreyle sınırlanmadan hükmedilebilecekti. Yoksulluğun büyük olması artık aranmayacak ve yoksulluğa düşen nafaka yükümlüsünden daha kusurlu değilse, kusuru olmasına rağmen nafaka

⁶ Kocabaş, G. (2013), "Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19/1: 363-364.

⁷ Yiğit, E. (2022), "Yoksulluk Nafakası", Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, 5/1: 22; Kocabaş 2013: 366; Kulaklı 2018: 262.

alabilecekti. Son olarak eşitlik ilkesine aykırı bir hüküm getirilmiş ve kadının nafaka yükümlüsü olabilmesi için refahta olması gerekliliği aranmıştır⁸.

Yürürlükteki 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 175. maddesinde ise: '*Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.*' şeklinde düzenlenmiştir. Son düzenleme ile kadının hali refahta olması halinde ancak erkeğe nafaka ödeyebilmesinin mümkün olduğu şartı çıkarılmış, eşitlik ilkesine aykırı olan düzenleme böylece son bulmuş ve nafaka yükümlüsünün kusursuz olsa dahi nafaka ödeyebileceği düzenlemesi aynen korunmuştur. Yürürlükteki maddede yer alan düzenlemedeki yoksulluk nafakası koşulları, miktarı, ödenme biçimi, sona ermesi ve benzeri detayları aşağıda inceleneceğinden bu kadar bilgi vermekle yetineceğiz⁹.

Yoksulluk nafakası hukuki niteliği itibarıyla kanundan doğan bir yükümlülüktür¹⁰. Koşulların varlığı halinde kendiliğinden ortaya çıkar.

Karşılaştırmalı hukuktaki yoksulluk nafakasıyla ilgili hükümlere kısaca değinelim:

Almanya Medeni Kanunu'nda (BGB) yoksulluk nafakası ile ilgili hükümler Bölüm (§) 1569-1577 arasında yer almaktadır. Alman hukuku düzenlemesinde § 1569'da açıkça genel kuralın eşlerin boşandıktan sonra birbirlerinden nafaka talebinde bulunamaması olduğu belirtilmiştir ve eşlerin boşanma sonrası kişisel sorumlulukları ilkesi açıkça kabul edilmiştir. Buradaki kişisel sorumluluk ilkesi Clean Break ilkesi ile tamamen aynı anlama gelmektedir. Kısaca Alman hukukunda eşlerin boşanmadan sonra kendi hayatlarından sorumlu olması ve karşı tarafla tamamen bağlarının kesilmesi kural olarak açık şekilde benimsenmiş ve uygulanmaktadır. Söz konusu maddenin ardından istisna olacak şekilde bazı şartların varlığı halinde nafaka talebinin ileri sürülebilmesinin mümkün olduğu haller düzenlenmiştir¹¹.

İsviçre hukukunda yoksulluk nafakası hususu İsviçre Medeni Kanunu (ZGB)'nin 'Evlilik Sonrası Nafaka (Nachehelicher Unterhalt)' başlığıyla Artikel (Art.) 125 ve 132 arasında düzenlenmiştir. Burada da kural Alman hukukunda olduğu gibi kişisel sorumluluktur yani nafakaya hükmedilmemesidir, boşanma sonrası nafakaya hükmedilmesi ise istisnadır. ZGB Art. 125/2'de 'şartlar' alt başlığı altında evlilik sonrası katkının olup olmayacağı ve olacaksa miktarı ve süresi ile ilgili ölçütler

⁸ 3444 sayılı kanun değişikliğinden sonra yoksulluk nafakasıyla ilgili detaylı bilgi için bakınız (bkz.): Zevkliler, A., Acabey, M.B., Gökyayla, K.E., (2000), *Zevkliler Medeni Hukuk*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 938-941.

⁹ Bkz.: sayfa (s.) 7-13.

¹⁰ Oğuzman, M.K., Öz, M.T. (2014), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1*, İstanbul: Vedat Kitapçılık: 34.; Eren 2019: 120.

¹¹ Kulaklı, E. (2018), "Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasının Süresi Bağlamında Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/2: 257.

sayılmıştır. İsviçre Medeni Kanunu'nda Almanya Medeni Kanunu'nda olduğu gibi açıkça kişisel sorumluluk ve clean break ilkesinin esas alındığı yazmamaktadır ancak buna uygun bir davranış uygulamaya net biçimde yansımıştır¹².

Fransa Medeni Kanunu (CCF) 270-281. maddeleri arasında yoksulluk nafakası yani Fransız Medeni Kanunu'nda ifade edilen haliyle 'telafi ödeneği' düzenlenmiştir. 270. Maddeye göre burada da kural Alman hukukunda olduğu gibi kişisel sorumluluktur yani nafakaya hükmedilmemesidir, boşanma sonrası nafakaya hükmedilmesi ise istisnadır. Fransız hukukunda eşlerin birbiriyle olan ilişkilerinin bir an önce kesilmesi adına ve nafakanın ödenmesindeki aksamalar sebebiyle söz konusu telafi ödeneğinin tek seferde toptan şekilde yapılması uygun görülmüştür. Amaç dönemsel ödemelerin ortaya çıkaracağı sorunların önüne geçmektir¹³. Dönemsel ödemeye yalnızca bazı durumlarda hükmedilebilir ve süresi CCF m. 275 uyarınca en fazla sekiz yıl olabilir.

İngiliz düzenlemelerinden Evlilik Nedenleri Yasası (MCA) 23, 25, 28, 35. maddelerinde yoksulluk nafakası ile ilgili düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemelere göre de evlilik sonrası taraflar kendi durumlarından sorumludur ancak istisnai hallerde yoksulluk nafakasına irat veya toptan ödeme olacak şekilde karar verilebilir. Ancak karar verilmesi halinde diğer ülkelerde olduğu gibi boşanan eşler arasındaki ilişkinin en kısa zamanda sona ermesi gerektiği görüşü İngiliz hukukunda da hakimdir. Nafaka burada sürenin sona ermesiyle, taraflardan birinin ölümüyle veya alacaklı tarafın yeniden evlenmesiyle sona erecektir.

C. Şartları

Açılmış her boşanma davası sonucunda yoksulluk nafakasına hükmedilmez. Hükmedilmesi için lehine yoksulluk nafakası verilmesini isteyen tarafın talebi olmalı ve kanunda sayılan diğer koşullar gerçekleşmelidir.

Yoksulluk nafakasının koşulları Türk Medeni Kanunu madde 175'te sayılmıştır. Aşağıda tek tek inceleyeceğimiz koşulların hepsi bir arada bulunmalıdır. Bir tanesinin yokluğu dahi yoksulluk nafakasının verilmesine engel olmaya yeterlidir.

Şartların bir arada bulunmamasına örnek vermek gerekirse; boşanma ile yoksulluğa düşecek veya düşme tehlikesi altında olan eş eğer boşanma davası sonucunda ağır kusurlu bulunduyorsa, diğer tüm şartlar oluşmasına rağmen lehine yoksulluk nafakasına hükmedilemeyecektir. Aynı şekilde nafaka talep

¹² Kocabaş 2013: 363; Şahin, M. (2017), "Türk – İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK m. 175 – ZGB m. 125)", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 21/3: 92.

¹³ Altınok Ormancı, P. (2022), "Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri: Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 71/4: 1442.

eden boşanma davasında kusursuz olmasına rağmen yoksulluğa düşmeyecekse o kişi lehine de yoksulluk nafakasına hükmedilemez.

1. Boşanmanın Gerçekleşmiş Olması

Boşanma davası sonucunda, boşanma talebi reddedilmiş veya ayrılık kararı verilmişse yoksulluk nafakasına hükmedilmesi mümkün değildir¹⁴. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için öncelikle boşanma kararı verilmiş ve bu karar kesinleşmiş olmalıdır¹⁵.

Boşanma kararı olmaksızın yoksulluk nafakasına karar verilebilecek tek durum evliliğin butlanmasıdır. Evliliğin butlanının mali sonuçları da TMK m. 158/f. 2 gereği boşanma ile aynı olduğundan, talep edilmesi halinde butlan kararı sonrası yoksulluğa düşecek eş lehine de yoksulluk nafakası kararı verilmesi mümkündür¹⁶. Yoksulluk nafakasını talep eden eş, evliliğin butlan ile sakat olduğu hususunda iyiniyetli olmalıdır.

2. Nafaka Talebinde Bulunulması

Yoksulluk nafakası mutlaka yoksulluğa düşecek tarafça talep edilmiş olmalıdır¹⁷. Bir görüşe göre talebin muhakkak dava dilekçesinde yer alması gerekmez, yargılamanın herhangi bir safhasında dile getirilmesi yeterlidir. Öğretide karşı görüşe göreyse nafakanın dava dilekçesinde talep edilmesi zorunludur¹⁸. 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK.)da gerçekleşen 22/07/2020 değişikliğinden sonra Yargıtay dilekçeler teatisinden sonra nafaka istenmesinin iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı kapsamında değerlendirilerek talep edilememesi gerektiği yönünde kararlar vermektedir, Hukuk Genel Kurulu da artık bu görüştedir, ancak bir kararında konuyla ilgili karşı oy yazısında aksi görüş savunulmaktadır¹⁹.

¹⁴ Çitak, B. (2016), “Yoksulluk Nafakası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 74/1: 243; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi (HD.), 2001/15276 E., 2001/17072 K., 03/12/2001 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>); Kaçak, N. (2004), Açıklamalı-İçtihatlı Boşanma, Nafaka, Mal Rejimleri, Velayet, Ankara: Kartal Yayınevi: 614; Gençcan, Ö.U. (2021), Aile Mahkemesi Davaları, Ankara: Yetkin Yayınevi: 440; Yargıtay 2. HD., 2010/8016 E., 2011/8714 K., 18/05/2011 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹⁵ Koçoğlu, S. (2021), “Boşanmanın Eşler Açısından Genel Sonuçları”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 70/2: 405; Kılıçoğlu 2019: 134.

¹⁶ Akıntürk, Ateş 2016: 231; Kılıçoğlu 2019: 134; Yağcı, K. (2018), “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, İstanbul Hukuk Mecmuası, 76/1: 324; Gençcan 2011: 461; Zevkliler, Acabey, Gökyayla 2000: 865.

¹⁷ Akıntürk, Ateş 2016: 303; Öztan, B. (2004), *Aile Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi. 497.; Helvacı, Erlüle 2016: 176.

¹⁸ Ruhi, Ruhi 2021:52.

¹⁹ Yargıtay HGK., 2017/2-2649 E., 2021/1148 K., 05/10/2021 T.-*Kararda yer alan karşı oy ise yasak kapsamında olmadığını savunmaktadır: 'hukukumuzda henüz muaccel olmayan alacaklar ve ileride doğacak zararlar için de dava açılmasını mümkün kılan hükümler vardır. Boşanma davasında istenen yoksulluk nafakasında da benzer bir durum vardır. Davacının boşanma davası sürerken bu davayı müstakil olarak açması mümkün değildir. Çünkü doğmamış bir alacak için dava açılmasında hukuki yarar yoktur. Ancak yasa bir imkân tanımış ve henüz muaccel hâle gelmeden boşanma davası içinde bunun istenebilmesini ve boşanmanın fer'i olarak hükmedilebilmesini mümkün kılmıştır. Sonradan gerçekleşen yeni vakıaların ve bundan doğan talep sonucu hakkının, boşanma davasında istenecek yoksulluk nafakası için de ileri sürülebileceği ve bunun iddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi yasağına tabi olmadığını kabulü gerekir.'* (Erişim Tarihi: 09/05/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

Hâkim gerekli görse bile tarafların talebi olmadan kendiliğinden nafakaya karar veremez²⁰. Bu durum Hukuk Muhakemeleri Kanunu tasarruf ilkesi ve taleple bağıllık ilkesi gereğidir²¹.

Yoksulluk nafakası boşanma davası sürerken davanın devam ettiği mahkemeden talep edilebilir; ayrıca boşanma hükmü kesinleştikten sonra ayrı bir dava açılmak suretiyle de talep edilebilir. Ayrı bir dava açılması için gerekli olan ön koşul boşanma davasının kesinleşmiş olmasıdır²². Ayrıca dava TMK m. 178’de belirtilen boşanma kararının kesinleşmesinde itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içinde açılmalıdır²³.

Taleple bağıllık ilkesi yoksulluk nafakasının miktarına da etkilidir. Hâkim talepten fazla miktara hükmedemez ancak daha az miktara karar verebilir. Önemle belirtelim ki uygulamada talebin nafakanın niteliğini ve miktarı da içermesi gerektiği görüşüyle kararlar verilmekte, aksi halde yoksulluk nafakasına hükmedilmemektedir²⁴. Ancak karşı görüşe göre kanunda yer alan maddede miktar içermesine dair bir zorunluluk olmamasına rağmen uygulamada böyle bir şart aranması yoksulluk nafakasının amacına aykırılık oluşturmaktadır²⁵. Bu noktada hâkimin yapması gereken HMK m. 31 uyarınca davayı aydınlatma görevi kapsamında açıklama istemesi olacaktır. Ayrıca zaten hâkime miktarı belirleme konusunda geniş takdir yetkisi tanınmıştır²⁶.

3. Talep Edenin Kusursuz ya da Daha Az Kusurlu Olması

Yoksulluk nafakası için tarafların kusuru önemlidir. TMK m. 175’te açıkça belirtildiği üzere lehine yoksulluk nafakası kararı verilmesi isteyen taraf; boşanma davası sonucunda diğer taraftan daha az kusurlu veya kusursuz olabilir ancak kesinlikle karşı taraftan daha ağır kusurlu olmamalıdır²⁷. Mahkeme gerekli araştırmayı yapıp, delilleri değerlendirdikten sonra boşanmaya karar verirken tarafların kusurunu da belirler ve yoksulluk nafakası talep eden taraf kusursuz veya daha az kusurluysa

²⁰ Berberoğlu Yenipınar, F. (2022), Yargıtay Kararların Eşliğinde Aile Hukukundan Doğan Tazminat ve Nafaka Davaları, İstanbul: Aristo Yayınevi: 250; Yargıtay HGK., 2017/2-2649 E., 2021/1148 K., 05/10/2021 T. (Erişim Tarihi: 07/09/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Pekcanitez, H., Atalay, O., Özkes, M. (2017), Medeni Usul Hukuku (5.Baskı), İstanbul: Vedat Kitapçılık:175 vd. (ve devamı); Helvacı, S., Topuz, M. (2023), Özdeyişlerle Hukukun Kadim İlkeleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 415 vd.; Pekcanitez, H., Özkes, M., Akkan, M., Taş Korkmaz, H. (Editör (Ed.)) (2017), *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku Cilt III*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık: 785; Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., Hanağası, E. (2022), *Medeni Usul Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınevi: 151-153, 156-157.

²² Yargıtay 3. HD., 2016/15074 E., 2017/3735 K., 23/03/2017 T. (Erişim Tarihi: 24/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²³ Akıntürk, Ateş 2016: 309; Öztan 2004: 509.

²⁴ Yargıtay 2. HD., 2011/12586 E., 2012/8165 K., 03/04/2012 T. (Erişim Tarihi: 28/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Miktar belirtilmesi gerektiği ile ilgili görüş için bkz.: 501.

²⁵ Tuncay, B. (2019), “Yoksulluk Nafakası”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4/1: 213-214; Uzun, M. (2013), Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası, Ankara: Yetkin Yayınevi: 58-59.

²⁶ Yıldırım, A. (2016), “Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, Legal Hukuk Dergisi, 157/14: 59-88: 69; Erdem, M., Makaracı Başak, A. (2022), *Aile Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.: 205.

²⁷ Öztan 2004: 498; Akıntürk, Ateş 2016: 303.

diğer şartların varlığı halinde yoksulluk nafakasına karar verir. 'Talep eden tarafın tamamen kusursuz olması ise hukukumuzda aranmamaktadır'²⁸.

Tarafların boşanmada kusurunun eşit olması halinde de yoksulluk nafakasına karar verilebilecektir²⁹. Yargıtay kararları ve uygulama da bu yöndedir: '*Eşit kusur halinde, yoksulluk nafakasının diğer koşulları oluşmuş ise yoksulluk nafakası talep edilebilir*'³⁰.

Önemle belirtmek gerekir ki; tarafların anlaşmalı boşandığı hallerde yoksulluk nafakasına hükmedilmesi için aranan kusur şartı artık aranmamaktadır³¹. Taraflar anlaşmışları halinde hâkim nafaka alacaklısı olacak tarafın kusurunu belirlemeden anlaşmaya onay vererek yoksulluk nafakasına hükmetmiş olacaktır. Bu noktada tarafların kusur derecelerinin bir önemi bulunmamaktadır.

4. Talep Eden Yoksulluğa Düşmüş ya da Düşecek Olması

Boşanma sonucunda yoksulluğa düşecek olan eş, diğer eşten yoksulluk nafakası isteyebilir³². Kimlerin yoksul kabul edileceği hususu burada önem arz etmektedir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 17/10/1998 Tarihli kararında kimlerin yoksul kabul edileceğine yer vermiştir. Karara göre, '*yeme, içme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanlar*'³³ yoksul kabul edilmektedir. Burada kişinin boşanmanın sonucu olarak yoksulluğa düşüp düşmeyeceği tespit edilmelidir³⁴.

Kişinin boşanma sonucu değil de iflas ve benzeri gibi başkaca sebeplerle yoksulluğa düşmüş olması durumunda, boşanma ile yoksulluk durumu arasında illiyet bağı olmadığından yoksulluğa düşme koşulu gerçekleşmiş sayılmayacaktır ve nafaka talebinde bulunun taraf her ne kadar yoksulluğa düşmüş olsa da artık lehine yoksulluk nafakasına karar verilemeyecektir.

Yoksulluk durumunu değerlendirirken hâkim günün ekonomik koşullarını, tarafların sosyal ekonomik durumlarını ve yaşam tarzlarını dikkate almalıdır³⁵. Çünkü yoksulluk zamana, şartlara, topluma göre değişiklik gösterebilir, hakkaniyet esas alınmalıdır³⁶.

²⁸ Akıntürk, Ateş 2016: 303.; Erdem, Makaracı Başak 2022: 201.

²⁹ Koçoğlu 2021: 421; Yiğit 2022: 10; Çitak 2016: 243.

³⁰ Yargıtay HGK., 2017/2-2668 E., 2021/651 K., 01/06/2021 T.; Yargıtay 3. HD., 2015/9351 E., 2015/15922 K., 15/10/2015 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023); Yargıtay 2. HD., 2020/1959 E. 2020/2574 K., 03/06/2020 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³¹ Yücel, S. (2019), "Yargıtay Kararları Işığında Anlaşmalı Boşanma Davası Sonrasında Nafaka ve Tazminat Talepleri", Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4/1: 247.

³² Akıntürk, Ateş 2016: 303, Öztan 2004: 499.

³³ Yargıtay HGK., 1998/2-656 E., 1998/688 K., 07/10/1998 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁴ Öztan 2004: 502: '*Yoksulluk boşanma sonucu ortaya çıkmalıdır. Eşin evlenmeden önce de hiç malvarlığının olmadığını ileri sürülmesi isabetli değildir.*'

³⁵ Yargıtay HGK., 2007/2-275 E., 2007/275 K., 16/05/2007 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³⁶ Tekin, B. (2022), "Güncel Tartışmalar Işığında Türk Medeni Kanunu'nda Yoksulluk Nafakası", Düzgünkaya, A., (Ed.), II. Medeni Hukuk Kongresi, Aristo Yayınevi, İstanbul: 4; Erdem, Makaracı Başak 2022: 202-204.

Öğretiye göre kendi mali imkanlarıyla geçimini sağlayamayan kişi yoksuldur³⁷. Geliri olan her kişinin yoksulluğa düşmekten kurtulmuş olacağı düşüncesi günümüzde kabul edilmemektedir. Gelir ancak sürekli, düzenli ve kişiyi yoksulluktan kurtaracak seviyedeysse kişinin yoksulluğa düşmekten kurtulduğu varsayılır³⁸. Nadiren aksi görüşler mevcut olsa da³⁹ Yargıtay uygulamasında ve öğretide kabule göre asgari ücret kişinin yoksulluktan kurtulması için tek başına yeterli değildir⁴⁰. Yargıtay'ın yeni tarihli kararları da bu yöndedir⁴¹. Yoksulluğu ortadan kaldırmasa da nafaka alacaklısının aldığı asgari ücret nafaka miktarına karar verilirken dikkate alınacaktır⁴². Asgari ücret seviyesinde geliri olan kişi her ne kadar yoksulluktan kurtulmasa da bu durum, hiç geliri olmayan birine oranla lehine daha az nafakaya karar verilmesini gerektirecektir. Burada yalnızca asgari ücretle çalışan işçinin yoksulluğa düşmemiş olduğu düşünülmemelidir, asgari ücret düzeyinde başkaca örneğin yaşlılık aylığı gibi geliri olan kişiler de yoksulluktan kurtulmuş sayılmayacaktır. Hâkim somut olaya göre nafaka alacaklısı ve yükümlüsünün gelirleri arasında aşırı bir fark olması durumunda bunu da gözetmelidir⁴³.

Açıklandığı üzere nafaka alacaklısı olacak kişinin boşanma sebebiyle yoksulluğa düşmesi ya da düşecek olması yoksulluk nafakasına hükmedilmesi için şarttır. Öğretide kişinin yoksulluğa düşme ya da düşecek olmasa dahi, evliliği süresince yaşadığı hayat standartlarını boşandıktan sonra sürdürmeye devam edemeyecek olmasının yoksulluk nafakasına hükmedilmesi için yeterli olduğu görüşünde olan yazarlar mevcuttur⁴⁴. Kocabaş'a göre özellikle uzun süren evliliklerde yaşam standartlarının değişmeyeceğine karşı duyulan güven korunmalıdır. Öztan'a göre de bu durum yoksulluk için yeterli sayılmalıdır ve evlilik süresince var olan yaşam standardına erişilmesini sağlayan miktar nafakanın belirlenebileceği en üst sınır olmalıdır⁴⁵. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin 17/05/2012 Tarihli 2011/136 esas ve 2012/72 karar sayılı kararında da belirttiği üzere '*Yoksulluk nafakasının amacı nafaka alacaklısını zenginleştirmek değildir. Yoksulluk nafakasıyla boşanma sonucunda yoksulluk içine düşen eşin asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanması düşünülmüştür*'⁴⁶. Bu karar doğrultusunda Yargıtay

³⁷ Akıntürk, Ateş 2016: 303: '*Geçimini kendi mali kaynakları ve çalışma gücüyle sağlama imkanından yoksun olan tarafın yoksulluğa düşeceği kabul edilir.*' Tekin 2022: 3.

³⁸ Yargıtay HGK., 2002/2-397 E., 2002/339 K., 01/05/2002 T.; Yargıtay 3.HD., 2017/9520 E., 2017/10725 K., 22/06/2017 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁹ Yargıtay 2. HD., 1995/11875 E., 1995/12547 K., 21/11/1995 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>); Yargıtay 2. HD., 2004/12050 E., 2004/13284 K., 08/11/2004 T.; Asgari ücretin yoksulluğu ortadan kaldırmamasının Asgari Ücret Yönetmeliğine aykırı olduğunu savunan görüş: Doğan, İ. (2015), "Türk Medeni Kanununun Düzenlemelerine Göre Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 35/1: 86.

⁴⁰ Yargıtay HGK., 2017/2-2494 E., 2021/248 K., 11/03/2021 T.; Yargıtay HGK., 2001/2-1158 E., 2001/1185 K., 26/12/2001 T.; Yargıtay HGK., 2002/397 E., 2002/339 K., 01/05/2002 T.; Yargıtay HGK., 2007/3-84 E. 2007/95 K., 28/02/2007 T., Yargıtay HGK., 2009/2-73 E., 2009/118 K., 11/03/2009 T.; Yargıtay HGK., 2011/2-155 E., 2011/278 K., 04/05/2011 T. Kararları (Erişim Tarihi: 07/09/2023) (<https://hukukturk.com>).

⁴¹ Yargıtay HGK., 2017/2494 E., 2021/248 K., 11/03/2021 T. (Erişim Tarihi: 11/04/2023) (<https://hukukturk.com>).

⁴² Yargıtay HGK., 2017/2-2494 E., 2021/248 K., 11/03/2021 T. (Erişim Tarihi: 07/09/2023) (<https://hukukturk.com>).

⁴³ Yargıtay HGK., 2007/2-275 E., 2007/275 K., 16/05/2007 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁴⁴ Kocabaş 2013: 380; Aksi görüş için bkz.: Erdem, Makaracı Başak 2022: 205.

⁴⁵ Öztan 2004: 500-501.

⁴⁶ <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2012/72?KararNo=2012%2F72> .

da yoksulluk nafakasının kişinin boşanma gerçekleşmeden önceki yaşam standartlarını koruması amacıyla verilemeyeceği, yalnızca eşin hayatını asgari düzeyde devam ettirebilmesi için verilebileceği yönünde kararlar vermektedir⁴⁷. Açıklanan sebeplerle hâkim örneğin çok lüks içinde yaşayan bir kişinin boşanma sebebiyle normal düzeyde bir hayat yaşayacak olması durumunda diğer şartlar var olsa da yoksulluk nafakasına karar veremeyecektir. Zira nafaka verilmesindeki amaç kişiyi yoksulluktan korumaktır. Sebebi ne olursa olsun yoksulluğa düşmemiş eş lehine yoksulluk nafakasına karar verilmemelidir. Bu noktada tarafların anlaşmalı boşanma sonucu imzalanan sözleşmede kendilerinin yoksulluk nafakasını kararlaştırmış olmaları hali dahil değildir. Söz konusu durum ileride açıklanacaktır.

Yoksulluk nafakası talep eden eşin dava süresince kendini kasıtlı hareketlerle yoksul kılması da yoksulluk nafakasına hükmedilmesine engel teşkil edecektir⁴⁸. Hukuk düzeni kötüniyetli olan kişiyi korumayacaktır.

Lehine yoksulluk nafakası hükmedilecek kişinin düzenli ve sürekli geliri olup olmadığına her zaman bakılmaz. Öyle haller vardır ki kişinin hiç geliri olmasa dahi malvarlığının değeri onu yoksulluktan kurtarmaya tek başına yetmektedir⁴⁹. Bu durumda da yoksulluk nafakasına hükmedilemeyecektir.

Yoksulluk nafakası talep eden kişinin hem düzenli gelire sahip olup hem de yoksulluktan kurtulmaya yetecek kadar malvarlığı bulunması halinde de kişi lehine yoksulluk nafakasına hükmedilmesi mümkün değildir⁵⁰. Yargıtay yeni tarihli kararlarında nafaka talep eden eşin düzenli ve karşı taraftan daha çok gelire sahip olması durumunu yoksulluğa düşmeme olarak değerlendirmiş ve yoksulluk nafakasına hükmedilmemesi yönünde kararlar vermiştir⁵¹.

Yargıtay kararlarında düzenli ve sürekli gelire sahip olan, gelirleri tamamen olmasa dahi yaklaşık olarak aynı seviyelerde olan taraflar açısından yoksulluk nafakası şartlarından ‘yoksulluğa düşme’ şartının oluşmayacağı; bu koşullar altında yoksulluk nafakası talep eden taraf lehine hüküm

⁴⁷ Yargıtay 3. HD., 2011/19698 E., 2012/3887 K., 16/02/2012: ‘Yoksulluk nafakasının amacı evlilik sürecindeki ekonomik ve sosyal durumu korumak değil, yeme-giyinme-barınma gibi temel ihtiyaçların giderilmesidir.’; Yargıtay 2. HD., 2012/15803 E., 2013/7026 K., 15/03/2013 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁴⁸ Yargıtay 2. HD., 2015/6715 E., 2015/21392 K., 16/11/2015 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Yargıtay 2. HD., 2002/7649 E., 2002/8541 K., 27/06/2002 T. (Erişim Tarihi: 24/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

⁴⁹ Yargıtay 2. HD., 2016/18110 E., 2017/13527 K., 28/11/2017 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁵⁰ Yargıtay 2. HD., 2019/436 E., 2019/8409 K., 09/09/2019 T.: ‘...Toplanan delillerden, davalı-davacı kadının emekli maaşı ve kira gelirlerinin olduğu, adına kayıtlı iki daire, Kilyos da yazlık ve 1/5 hisseli işyerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleşen bu duruma göre, davalı-davacı kadının boşanma ile yoksulluğa düşeceği söz edilemez. Türk Medeni Kanunu’nun 175. maddesinin koşulları talep eden kadın lehine oluşmamıştır. Davalı-davacı kadının yoksulluk nafakası talebinin reddi gerekirken...’ (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁵¹ Yargıtay HGK., 2017/2808 E., 2021/530 K., 27/04/2021 T. (Erişim Tarihi: 11/04/2023) (<https://hukukturk.com>).

kurulmayacağı belirtilmiştir⁵². Başka bir kararında ise talep eden eşin durumunun diğerinden daha iyi olduğu ve yoksulluğa düşmemesi sebebiyle nafaka talebini reddedilmesi gerektiğini belirttiği görülmektedir⁵³.

Son olarak kusur şartında olduğu gibi anlaşmalı boşanma halinde yoksulluk şartının da hâkim tarafından araştırılmadığını, tarafların anlaşması halinde nafaka alacaklısı olan tarafın boşanma sonucu yoksulluğa düşmeyecek olması halinde de yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesinin mümkün olduğunu belirtelim⁵⁴.

5. Orantılılık

Türk Medeni Kanunu m. 175/f. 1'deki düzenlemeye göre yoksulluk nafakası, nafaka yükümlüsü olan tarafın mali gücü ile orantılı olmalıdır⁵⁵. *Arbek*, bu düzenlemenin yalnızca nafaka yükümlüsünün mali gücünü dikkate almasından ancak nafaka alacaklısının mali durumunu göz önünde bulundurmamasından dolayı eksik olduğunu, TMK m. 176/f. 4'te ise iki tarafın mali gücünü de dikkate alınması gerektiğini düzenlediğinden bu düzenlenin daha yerinde olduğunu söylemektedir. *Arbek*'e göre hakimler bu iki maddeyi birlikte değerlendirip, TMK m. 176/f. 4'te olduğu gibi her iki tarafın mali gücünü de dikkate alarak karar vermelidir⁵⁶.

Nafaka yükümlüsü olacak tarafın mali gücüne bakıldığında düzenli gelire sahip olmadığı, kendi geçimini dahi sağlayamayacak durumda olduğu anlaşılırsa aleyhine yoksulluk nafakasına hükmedilmemelidir. Yargıtay'a göre de '*Kendisi yoksul olan kişi yoksulluk nafakasıyla yükümlü tutulamaz.*⁵⁷'. Nafaka alacaklısı ile nafaka borçlusu arasındaki denge korunmalı, bir taraf yoksulluktan kurtarılmak istenirken diğer taraf yoksulluğa mahkûm edilmemelidir⁵⁸.

Bazı öğreti görüşlerinde ve Yargıtay kararlarında yer alan görüşe göre, tarafların gelir seviyeleri yakın olduğunda yoksulluk nafakasına hükmedilmemesi gerekir⁵⁹.

⁵² Yargıtay 2. HD., 2014/610 E., 2014/11244 K., 15/05/2014 T.: '...Toplanan delillerden; tarafların ikisinin de öğretmen olup, düzenli ve sürekli gelirlerinin bulunduğu, mali durumlarının ve güçlerinin yaklaşık aynı seviyede olduğu, bu durumda TMK 175.maddesi koşullarının davacı kadın lehine oluşmadığı, bu itibarla davacı kadının yoksulluk nafakası talebinin reddi gerekirken...' (Erişim Tarihi: 18/01/2023) (<https://legalbank.net>).

⁵³ Yargıtay HGK., 2017/2808 E., 2021/530 K., 27/04/2021 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁵⁴ Bkz.: s. 62

⁵⁵ Akıntürk, Ateş 2016: 304, Öztan 2004: 500; Hatemi H., Kalkan Oğuztürk, B. (2018), *Aile Hukuku*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık: 134.

⁵⁶ Arbek, Ö. (2004), "Boşanmanın Mali Sonuçları", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54: 143.; Erdem, Makaracı Başak 2022: 205.

⁵⁷ Yargıtay 2. HD., 2016/5804 E., 2017/11677 K., 25/10/2017 T.; Yargıtay 2. HD., 2016/12929 E., 2018/2752 K., 28/02/2018 T. (Erişim Tarihi: 07/09/2023) (<https://legalbank.net>).

⁵⁸ Erdem, Makaracı Başak 2022: 206; Kocabaş 2013: 371.

⁵⁹ Yargıtay 2.HD., 2016/9068 E., 2017/15041 K., 20/12/2017 T.: '...davacı kadının ücretli öğretmenlik yaptığı ve 1000 TL geliri olduğu, buna karşılık davalı erkeğin ise işçi olarak 1500 TL maaşla çalıştığı, tarafların gelirlerinin ve ekonomik güçlerinin yaklaşık aynı seviyede olduğu, bu durumda Türk Medeni Kanununun 175. maddesi koşullarının davacı kadın lehine oluşmadığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla davacı kadının yoksulluk nafakası talebinin reddi gerekirken, yazılı gerekçe ile kabulüne karar verilmesi doğru bulunmamış, bozmayı gerektirmiştir.' (Erişim Tarihi: 17/02/2023) (<https://legalbank.net>).

D. Miktarı

Yoksulluk nafakasının miktarı hâkim tarafından veya tarafların kendi aralarında yaptıkları bir anlaşma ile belirlenebilir. Hâkim miktarı belirlerken iki hususa dikkat eder: birinci husus belirlenen miktarın boşanma ile yoksulluğa düşecek eşin yoksulluğunu engelleyip engellemediğidir, ikincisi husus ise kararlaştırılacak miktarın nafaka yükümlüsü olacak tarafın mali gücünü aşıp aşmadığıdır. Miktar hakkaniyete uygun olmalıdır⁶⁰.

Miktar belirlenirken nafaka yükümlüsünün varsa ödeyeceği maddi ve manevi tazminat miktarları, mali gücü, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin varlığı da göz önünde bulundurulur⁶¹. Bazı yazarlara göre nafaka yükümlüsü olacak eş tarafından, nafaka alacaklısı eşe ödenecek tazminat miktarları yoksulluğu ortadan kaldırıyorsa artık yoksulluk nafakasına hükmedilmemelidir⁶². Kanaatimizce de görüş yerindedir çünkü daha önce de açıklandığı üzere kişi yoksul değilse sebep ne olursa olsun yoksulluk nafakasına hükmedilemez. Ancak aksi görüşte olan yazarlar ve Yargıtay kararları da vardır⁶³. Bu görüşe göre tazminat ve nafakanın nedenleri farklıdır ve bu sebeple nafaka yükümlüsü tarafından nafaka alacaklısına ödenen tazminat miktarları ne olursa olsun yoksulluk nafakasını devre dışı bırakamayacaktır.

Nafaka alacaklısı olacak tarafın, evlilik birliği mallarının tasfiyesi sonucunda elde edeceği katılma payı alacağı sonucunun yoksulluk nafakasını etkilemesi ile ilgili ise; Öztan, Arkan Serim ve Gençcan'a göre kişinin katılma payından aldığı miktar da dikkate alınmalı ve eğer nafaka talep eden taraf söz konusu miktarla yoksulluktan kurtuluyorsa artık lehine yoksulluk nafakasına hükmedilemez⁶⁴. Gümüş'e göre de hâkim yoksulluk nafakasının şartlarının oluşup oluşmadığını belirlemek için mal rejimi tasfiyesi sonucunu beklemek zorundadır⁶⁵.

Talep edilme şartı başlığı altında da açıklandığı üzere hâkim miktara karar verirken tarafların talepleri ile bağlıdır. HMK m. 26 gereği talepten daha az miktarda nafakaya karar verebilirken, talebi

⁶⁰ Şener, E. (1994), *Uygulamalı-İçtihatlı Nafaka Velayet-Vesayet-Evlilik-Babalık*, Ankara: Seçkin Yayınevi: 138; Erdem, Makaracı Başak 2022: 205.

⁶¹ Dural, M., Ögüz, T., Gümüş, M.A. (2014), *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*, İstanbul: Filiz Kitabevi: 150; Akıntürk, Ateş 2016: 304.

⁶² Çitak 2016: 246; Burcuoğlu, H. (2018), “Boşanmada Kusur ve Yoksulluk Nafakası İle İlgili Gözlemler”, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4/2: 9; Doğan 2015: 87.

⁶³ Yargıtay HGK., 2007/2-275 E., 2007/275 K., 16/05/2007 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁶⁴ Arkan Serim 2007: 291,300; Gençcan, Ö.U. (2015), *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınevi: 1221.

⁶⁵ Gümüş, M.A. (2005), “Türk Hukukunda Yasal Mal Rejimi Olan Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi Çerçevesinde Boşanma Davası; İştirak Nafakası: “Maddi Tazminat ve/veya Yoksulluk Nafakası” Ve/Veya Manevi Tazminat Talepleri İle Mal Rejiminin Tasfiyesi Talebi Arasındaki İlişki”, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9/3-4: 396.; Erdem, Makaracı Başak 2022: 204.

aşan bir miktarda nafaka miktarı belirlemesi mümkün değildir⁶⁶. Hakkaniyet gerektirse dahi taleple bağlılık ilkesi gereği talepten fazla miktarda nafakaya karar veremeyecektir.

Türk hukukunda borçlar, taraflar arasında aksine bir anlaşma olmadıkça kural olarak Türk parası ile ödenir. Taraflar 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 99/f. 2 uyarınca borcun ülke parası dışında bir para cinsiyle ödeneceğini aralarında kararlaştırabilirler. Anlaşmalı boşanma sonucu yapılan sözleşmelerin her ne kadar Türk Medeni Kanunu kapsamında yapılmış olsa da genel sözleşme hükümlerine tabi olduğu Yargıtay ve öğreti tarafından tartışmasız kabul edildiğinden⁶⁷, tarafların sözleşmede yabancı bir para cinsiyle ödenmesini kabul ettikleri hallerde yoksulluk nafakası Türk parası dışında bir yabancı para cinsi olarak kararlaştırılabilir ve kararlaştırılan şekilde ödenebilir. Taraflar arasından anlaşma olmadığı hallerde ise, iki tarafta nafakanın yabancı para cinsinden kararlaştırılmasını talep etseler dahi hâkim yabancı para cinsinden ödenmesine karar veremeyecek, Türk parası olarak ödenmesi yönünde hüküm kuracaktır⁶⁸.

E. Ölçütler

Yoksulluk nafakasının hükmedilip hükmedilmemesine karar verirken veyahut karar verilecekse nafakanın miktarı belirlenirken bazı ölçütler göz önünde bulundurulur. Tarafların sosyal ve ekonomik durumları bu ölçütlerin başında gelmektedir. Bunun dışında tarafların yaşı, sağlık durumları, birbirleri ile evli kaldıkları süre gibi ölçütler de dikkate alınır. Söz konusu durumlar kişinin çalışma yeteneğini ve gelirini etkileyecek niteliktedir, bu sebeple yoksulluk nafakası miktarının belirlenmesi için önemlidir.

F. Ödeme Şekli

Yoksulluk nafakasının toptan ya da irat şeklinde ödenmesine karar verilebilir⁶⁹. Hâkim bu konuda tarafların seçimiyle bağlı olmamakla birlikte uygun gördüğü şekli belirlemede geniş bir takdir yetkisine sahiptir⁷⁰. Hakim ödeme şeklini belirlerken tarafların sosyal ve ekonomik durumlarını dikkate alınmalıdır⁷¹. Nafaka alacaklısının toplu ödeme imkânı varsa dikkate alınmalıdır. Uygulamada yoksulluk nafakasının irat şeklinde ödenmesine karar verilmesine daha sık rastlanmaktadır. Sebebi ise

⁶⁶ Yargıtay 2. HD., 2005/915 E., 2005/3137 K., 02/03/2005 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>).

⁶⁷ Baysal, B. (2020), Sözleşmenin Uyarlanması: On İki Levha Yayıncılık: 151; Yargıtay 3. HD., 2010/8095 E., 2010/9234 K., 25/05/2010 T.; Yargıtay 2. HD., 2015/24571 E., 2016/11195 K., 07/06/2016 T. ((Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>); Ankara BAM., 2018/2139 E., 2020/43 K. 15/01/2020 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>).

⁶⁸ Özüğür, A.İ. (2015), *Gerekçeli-Açıklamalı-İçtihatlı Nafaka Hukuku* (6.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık: 653; Yargıtay 2. HD., 2009/8040 E., 2010/9659 K., 12/05/2010 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Anlaşmalı boşanma sonucu imzalanan protokolün hukuki niteliği ile ilgili diğer görüşler için bkz.: Atmaca Ülkü, H. (2021), *Anlaşmalı Boşanma Protokolü Nasıl Düzenlenmelidir*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 44 vd..

⁶⁹ Hatemi, Kalkan Oğuztürk 2018: 136; Öztan 2004: 504.

⁷⁰ Öztan 2004: 505; Erdem, Makaracı Başak 2022: 206.

⁷¹ Yargıtay 2. HD., 2021/7280 E., 2021/8867 K., 29/11/2021 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

genelde nafaka borçlusunun toplu ödeme imkânı olmaması ve aynı zamanda nafaka alacaklısının irat şeklinde geçimine katkı sağlamanın toptan ödemeyle karşılaştırıldığında daha uygun görülmesidir.

Nafaka genelde nakdi olarak ödenir. Ayni olarak ödenebilmesi konusunda ise öğretide ödenebilir ve ödenemez şeklinde iki karşıt görüş mevcuttur⁷². Nafakanın hem ayni hem de nakdi şekilde ödenebilmesinin mümkün olması gerektiği görüşüne katılmaktayım. Burada hakim tarafların talepleri ile bağlı değildir, nasıl ödeneceği ile ilgili geniş bir takdir yetkisine sahiptir⁷³.

Yoksulluk nafakasının ödenme şekli, asıl konuyu oluşturan ve ikinci bölümde incelenecek olan ‘Yoksulluk Nafakasının Uyarlanması’ kurumu için önem arz etmektedir. Zira uyarılma için kanunda gerekli olduğu sayılan şartların başında yoksulluk nafakasının irat şeklinde ödeniyor olması vardır.

G. Başlangıç Zamanı ve Süresi

Yoksulluk nafakası boşanma hükmünün kesinleşmesi ile başlar⁷⁴. Eğer yoksulluk nafakası boşanma davası sonrasında ayrı olarak açılmış bir dava ile istenmişse, sonraki yoksulluk nafakası davanın açıldığı tarih itibariyle başlar⁷⁵.

Yoksulluk nafakasını düzenleyen TMK m. 175’te açıkça nafakanın süresiz olarak istenebileceğine yer verilmiştir. Bu durum irat şeklinde bağlanan nafakalar için geçerli olup, toptan ödenmesine karar verilen nafakanın süre ile bir bağlantısı olmadığından bu başlık altında kapsamda olmayacaktır.

Yoksulluk nafakasına süreli olarak hükmedilip hükmedilemeyeceği hususu ise tartışmalıdır. Öğretide birtakım yazarlara göre süreli olarak verilmesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır⁷⁶. Talep halinde istenilen süre ya da daha az bir süre kadar yoksulluk nafakasına hükmedilebilir ancak fazlasına hükmedilemez⁷⁷. Yargıtay kararlarında ve öğretide yer alan diğer görüşe göre kanunda geçen ‘süresiz’ ifadesi emredicidir, aksine hareket edilerek süreli bir şekilde yoksulluk nafakasına hükmedilemez⁷⁸. Öğretide yaygın görüşe ve kanaatimize göre de süreli olarak verilmesine

⁷² Görüşlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Çitak 2016: 250; Ayni olarak ödenemez görüşü için bkz.: Yavuz 2007: 5; Yargıtay 2. HD., 1992/6277 E., 1992/6555 K. 04/06/1992 (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁷³ Arkan Serim 2007: 294.; Öztan 2004: 505.

⁷⁴ Şener 1994:131; Akıntürk, Ateş 2016: 305; Özüğür 2015: 676; Yargıtay 2. HD., 2004/688 E., 2004/3990 K., 30/03/2004 T.; Yargıtay 3. HD., 2011/8423 E., 2011/14999 K., 10/10/2011 T.; Yargıtay HGK., 2006/2-69 E., 2006/117 K., 29/03/2006 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁷⁵ Ersöz 2018: 473.; Keskin, A. (2017), *Boşanma Davaları Cilt I*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 168.

⁷⁶ Arbek 2004: 145; Koçoğlu 2021: 412; Öztan 2004: 509.

⁷⁷ Öztan 2004: 504; Şahin 2017: 88; Yargıtay 2.HD., 2004/3009 E., 2004/6100 K., 11/05/2004 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>).

⁷⁸ Yağcı 2018: 339; Yargıtay 2. HD., 2016/24486 E., 2017/7036 K., 07/06/2017 T.; Yargıtay 2. HD., 2016/8859 E., 2017/14407 K., 12/12/2017 T.: ‘*Kanun, yoksulluk nafakasının süresiyle ilgili hâkime herhangi bir takdir hakkı tanımamış, süresini durumun gerekleri ya da haklı sebepleri göz önünde tutarak belirlemeyi de emretmemiştir. Kanun, bu nafakanın "süresiz" olmasını açıkça öngördüğüne göre, takdir hakkına sığınarak nafakayı belirli bir süreyle sınırlamak kanuna açık aykırılık oluşturur. Öyleyse, aylık irat şeklinde takdir edilen yoksulluk nafakasının belirli bir süreyle sınırlandırılması usul ve yasaya aykırı olup...*’

engel bir düzenleme yoktur; yoksulluk nafakasının süreli ya da süresiz olarak karar verilmesi mümkündür ve hâkimin burada takdir yetkisi olmalıdır⁷⁹. Bu kapsamda hâkim somut olayın özelliklerini, tarafların mali, sosyal ve ekonomik durumlarını göz önüne alarak bir değerlendirme yapmalı ve kendisine tanınan takdir yetkisi sınırları içinde yoksulluk nafakasının süresine ya da süresiz olmasına karar vermelidir.

Yoksulluk nafakasının süresiz olacak şekilde hükmedilebilmesinin Anayasa’ya aykırı olduğunu iddia eden itiraz başvurusu Anayasa Mahkemesi’nin 17/05/2012 tarih ve 2012/72 Karar sayılı kararıyla Anayasa’ya aykırı olmaması sebebiyle reddedilmiştir⁸⁰. Anayasa Mahkemesi’nin 2015/11677 Bireysel Başvuru Numaralı ve 08/07/2020 Tarihli kararına göre de süresiz ibaresi her zaman ömür boyu nafaka anlamına gelmez, şartlar müsaade ettikçe zayıf olan tarafa destek olunması için getirilmiş bir düzenlemedir. Karşı oy yazısında ise üye süresiz nafakanın getirdiği sorunlara değinmiş, Anayasa m. 2’de yer alan ‘sosyal hukuk devleti’ ilkesine aykırı olduğunu belirtmiş ve iptal edilmesi gerektiğini savunmuştur. Öğretide kimi yazar zaten sona erme sebeplerinin var ve yeterli sebeple kararı desteklerken⁸¹; kimi yazar karşı oyda yer alan sebeplere dayanarak iptal edilmesi gerektiğinin savunmaktadır⁸².

Öğretide kimi yazarlara göre yoksulluk nafakasına süresiz olarak hükmedilmesi tarafların sürekli birbiriyle iletişim halinde olmalarına sebebiyet veriyor, aynı zamanda da uyarlama, kaldırılma

(Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Tekin 2022: 9; Demir, R. (2021), “Yoksulluk Nafakasının Süresizliğinin Önemi”, Güllüoğlu Altun, Y. (Ed.), Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu (Onur Konuğu Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, On İki Levha Yayıncılık: 199; Hatemi, Kalkan Oğuztürk 2018: 134.

⁷⁹ Koç, A. (2022), “Doktrin, Mahkeme Kararları Ve Anglo-Amerikan Hukukunun Konuya İlişkin Yaklaşımı Çerçevesinde Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Değerlendirilmesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26/3: 385; ‘Yargıtay, “süresiz olarak nafaka isteyebilir” ifadesini hâkime takdir yetkisi bırakmayacak şekilde uygulamakta, uyuşmazlıkta taraflardan birisi yoksulluk nafakasını süresiz olarak talep ettiği takdirde talebe bağlılık esasına dayanarak nafakanın süresiz olarak verilmesine hükmetmektedir. Fikrimizce, TMK m. 175 hükmünün uygulanmasında hâkim, takdir yetkisinden mahrum bırakılmamalıdır. Zira her somut uyuşmazlığın şartları birbirinden farklıdır. Örnek olarak, bireyselliğin arttığı günümüz sosyal yaşamında evliliklerde evli kalma süreleri azalmaktadır. Bir yılın dolmasıyla birlikte boşanan bir çift değerlendirmeye alındığında, eşlerden birisi süresiz nafaka talebinde bulunduğu takdirde Yargıtay’ın izlemiş olduğu anlayışa göre, hâkimin talebe bağlı kalması gerekir. Böylece, yalnızca bir yıl evli kalmış olan bir çiftin, boşanmış olmalarına karşın doğrudan olmasa bile dolaylı olarak aralarındaki bağın zorunlu olarak devam etmesi hali ortaya çıkacaktır. Bu tür bir durumda boşanmış olan erkek ve kadın arasında huzursuzluklar meydana gelme ihtimali artacaktır. Fakat hâkimin önüne gelen uyuşmazlıklara göre yapacağı değerlendirme sonucunda, boşanacak olan eşlerin kaç yıldır evli kaldıklarına, yaşlarına, eğitim düzeylerine, çocuklarının olup olmadığına, boşanma sonrasında yaşanması olası psikolojik değişikliklerine, sosyal, kültürel, ekonomik durumlarına ve buna benzer hususlara bakarak böylece bir karara varması halinde verilecek olan hüküm daha hakkaniyetli olacağı fikrindeyiz.’; Şıpka, Ş. (2018), “Yoksulluk Nafakasının Süresine Eleştirel Bir Yaklaşım”, Güllüoğlu Altun, Y. (Ed.), Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye 80. Yıl Armağanı (80. Yıl Sempozyumu Tebliğleri), On İki Levha Yayıncılık: 17; Özdemir, H. (2021), “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, Güllüoğlu Altun, Y. (Ed.), Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu (Onur Konuğu Prof. Dr. Hüseyin Hatemi), On İki Levha Yayıncılık: 38.

⁸⁰ Resmi Gazete Tarih: 26.06.2012-28335 Sayısı : <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2012/72?KararNo=2012%2F72>.

⁸¹ Demir 2021: 199.

⁸² Topuz, M. (2021), “Yoksulluk Nafakasına Alternatif Bir Düşünce Olarak ‘Aile Müşterek Hesabı’”, Tokbaş, H. (Ed.), 1. Medeni Hukuk Kongresi, Aristo Yayınevi, İstanbul: 4; Şahin Şengül, E. (2021), “Güncel Tartışmalar Işığında Türk Medeni Kanunu’nda Yoksulluk Nafakası ve İngiltere Örneği”, Düzgünkaya A., (Ed.), Medeni Hukuk Kongresi, Aristo Yayınevi, İstanbul: 10.

gibi durumlarda da eşler sürekli karşı karşıya geliyor. Süresiz nafakanın zararları üzerinde duran bu görüşe göre süresiz nafaka yerine bir defaya mahsus bir tazminat ödemesi yerinde olacaktır⁸³.

Öğretide farklı bir öneri getiren *Topuz*'a göre ise evlenirken aile müşterek hesabı açılmasıyla ve boşanma halinde nafakanın bu hesaptan ödenmesiyle tarafların birbirleriyle sürekli muhatap halinde olma sorunu çözülebilecektir. *Topuz*'un Aile mahkemesi yönetiminde tutulmasını önerdiği eşlere ait müşterek hesap ile hem süresiz nafakanın ortaya çıkardığı sorunlardan kurtulmuş olunur, nafaka borçlusunun karşılaştığı olumsuzluklar en aza indirilir hem de nafaka alacaklısının mağduriyetleri önlenir⁸⁴.

Kamuoyunda yer alan tartışmalara göre ise; yoksulluk nafakasının süresi için evliliğin süresi gibi bazı ölçütler belirlenerek üst sınır getirilmelidir. Ancak karşı çıkan yazarlara göre bu sınırlama hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilecektir⁸⁵.

Özdemir'e göre ise sıkça tartışılan süresizlik sorunu, aslında Medeni Kanun'dan değil kanunu süresiz olarak emredilmesi zorunluymuş şeklinde yorumlayan Yargıtay'ın ortaya çıkardığı bir sorundur⁸⁶. Karşı görüşe göre ise yoksulluk nafakası süresiz olmalıdır; burada yoksul kişi adına yapılan pozitif ayrımcılık, eşitliğe ve adalete aykırı olmaz, evlilik birliğinin getirdiği yükümlülükler gereği ve yoksulluktan kurtulamayan eşin kaderine mahkûm edilmemesi için de süresizliği korunmalıdır⁸⁷.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kurulan Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan komisyonun 399 sıra sayılı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu'nda yoksulluk nafakasının süreli olarak verilmesi gerektiği ancak belirlenen süre sonunda hala kişinin yoksulluğu devam ediyorsa artık ilgili kurumlarca oluşturulan fon üzerinden ödenmeye devam edilmesi gerektiği önerisi yer almaktadır. Öğretide sosyal devlet ilkesi gereği yoksulluk nafakası için bir fon oluşturulması ve nafakanın bu fondan alacaklıya ödenmesi yönünde fikirler de vardır⁸⁸.

⁸³ Baş, S., Özcan, N., “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı”, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4/1: 370.

⁸⁴ Topuz, M. 2021: 213.

⁸⁵ Şıpkı 2018: 19; Özüğür 2015: 502.

⁸⁶ Özdemir 2021: 40.

⁸⁷ Demir 2021: 201-202; Özüğür 2015: 502.

⁸⁸ Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu: 83 (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/3122?locale-attribute=en>) (Erişim Tarihi: 06/06/2023). Yılmaz, C. (2016), “Alman ve Avusturya Ön Ödemeli Nafaka Kanunu İle Avrupa Birliği Düzenlemeleri Çerçevesinde Tahsil Edilemeyen Nafaka Alacaklarının Devlet Tarafından Ödenmesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22/3: 3092-3093.

H. Sona Ermesi

Yoksulluk nafakasının sona ermesi TMK m. 176/f. 3'te iki şekilde düzenlenmiştir: Kendiliğinden sona erme ve mahkeme kararı ile sona erme⁸⁹. Her iki sona erme hali de yalnızca yoksulluk nafakasının borçlusu tarafından irat şeklinde ödendiği hallerde mümkündür. Toptan şeklinde ödenen nafaka, bir seferde ödenmesi ile son bulmuş olacaktır. İrat şeklinde ödenen nafakanın sona erme sebepleri 176. maddede sınırlı olarak sayıldığından sona erme halleri örnekleyici olacak şekilde artırılmaz veya azaltılamaz. Açıklanacak hallerden yalnızca birinin gerçekleşmesi sona erme için yeterli olacaktır, hepsinin bir arada bulunması aranmaz. Kanunda ölüm hali hariç yalnızca nafaka alacaklısı olan tarafın değişen durumları sona erme sebebi olarak düzenlenmiştir.

1. Kendiliğinden Sona Ermesi

Kendiliğinden sona erme halleri TMK m. 176/f. 3'te '*alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü*' olarak sayılmıştır. Herhangi bir mahkeme kararı gerekmeksizin iki durumdan birinin gerçekleşmesi halinde yoksulluk nafakası kendiliğinden sona erer. Hüküm emredici olduğu için sayılan hallerden biri gerçekleşse dahi yoksulluk nafakasının sona ermeyeceği yönünde yapılan sözleşmeler TBK m. 27 gereği geçersizdir⁹⁰.

2. Mahkeme Kararıyla Sona Ermesi

Türk Medeni Kanunu m. 176/f. 3'te kendiliğinden sona erme hallerinin ardından '*alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi*' şeklinde mahkeme kararıyla sona erme halleri düzenlenmiştir. Sona erme talebiyle nafaka yükümlüsü tarafından açılan davada sayılan durumlardan birinin gerçekleştiğinin tespiti yoksulluk nafakasının ortadan kalkması için yeterli olacaktır ve mahkeme yoksulluk nafakasının sona ermesine karar verecektir.

Nafaka alacaklısının yoksulluğunun ortadan kalkması sebebiyle nafakanın sona erdiği hallerde, kişi sonradan tekrar yoksulluğa düşse dahi artık lehine yoksulluk nafakasına karar verilemez⁹¹.

I. Yoksulluk Nafakasının Diğer Nafaka Türleriyle Karşılaştırılması

Nafaka, bakım ve yardım nafakası olmak üzere iki çeşittir. Türk Medeni Kanunu'nun 364 ile 366. maddeleri arasında düzenlenen 'yardım nafakası', kan bağına sahip kişilerin birbirine yardım etme yükümlülüğünden ibarettir⁹². Kanuna göre derecesi fark etmeksizin altsoy ve üstsoy, kardeşler, yardım

⁸⁹ Sona erme halleri ile ilgili bilgi için bkz.: Öztan 2004: 507 vd., Hatemi, Kalkan Oğuztürk 2018: 136.

⁹⁰ Demir 2021: 198.; Eren 2019: 376 vd.

⁹¹ Öztan 2004: 507.;

⁹² Dural, Ögüz, Gümüş, 2014: 358.; Erdem, Makaracı Başak 2022: 201; Özüğür 2015: 499.

edilmediği halde yoksulluğa düşecek olan kişiye karşı nafaka ile yükümlüdürler. Eşlerin birbirine ve çocuklarına karşı olan bakma ve dayanışma yükümü, evlenme ile başlar boşanma davası sırasında ve bazen dava sonrasında da devam eder. Bu nafaka türü ise ‘bakım nafakası’ olarak adlandırılır.

Bakım nafakası tedbir, iştirak ve yoksulluk nafakası olarak üçe ayrılır. Boşanma ve ayrılık davaları açıldıktan sonra hüküm verilene kadar evlilik birliği devam ettiğinden eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı bakım ve yardım yükümlülüğü de devam eder. Bu sebeple TMK m. 169’a göre ‘boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri resen alır.’ Eşin dava süresince ihtiyacı olan diğer eş yaptığı yardıma ‘tedbir nafakası’, dava süresince çocukları yanında kalmayan eşin çocukları yanında olan eş yaptığı yardıma ise ‘iştirak nafakası’ adı verilmiştir⁹³. Bakım nafakasının son çeşidi olan yoksulluk nafakası ise açıklandığı üzere boşanma ile yoksulluğa düşecek eşe, kusuru daha fazla ya da eşit kusurlu olan eş tarafından yapılacak yardımdır.

Yoksulluk nafakası bazı özellikleri itibariyle diğer bakım nafakası türlerinden ayrılmaktadır:

Tedbir ve iştirak nafakaları boşanma veya ayrılık davası açıldıktan sonra davanın devam ettiği sürece ihtiyacı olan tarafa verilirken, yoksulluk nafakası boşanmanın kesinleşmesinden itibaren ortaya çıkar,

Diğer bakım nafakalarına hâkim gerekli gördüğü hallerde resen karar verebilirken⁹⁴, yoksulluk nafakasına talep olmaksızın karar verilemez,

Tedbir ve iştirak nafakasına hükmedilirken tarafların kusur durumu önem taşımaz⁹⁵. Yoksulluk nafakası içinse tarafların kusur durumu önemlidir. Nitekim daha ağır kusurlu eş lehine yoksulluk nafakasına hükmedilmesi mümkün değildir,

Yoksulluk nafakası haricindeki bakım nafakaları olan iştirak ve tedbir nafakaları geçici önlem niteliğindedir.

⁹³ Akıntürk, Ateş 2016: 316.; Erdem, Makaracı Başak 2022: 155-159.; Tedbir nafakası ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Özüğür 2015: 23 vd.; İştirak nafakası ile ilgili detaylı bilgi için bkz. 291 vd.

⁹⁴ Erdem, Makaracı Başak 2022: 173 vd.; Akıntürk, Ateş 2016: 316.

⁹⁵ Yargıtay HGK., 2011/2-533 E., 2011/670 K., 02/11/2011 T.: ‘Tedbir nafakası talebine ilişkin kararın, davanın açıldığı tarih itibariyle tarafların ekonomik sosyal durumlarına ilişkin araştırma sonuçlarının dosyaya gelişini takiben hemen verilmesi gerekir. Bu aşamada tarafların kusur durumu belirlenmediğine göre verilen kararda kusur bir ölçüt olarak alınamayacağı gibi, sonuçta nihai karar verilirken kusur durumunun belirlenmiş olması da tedbir nafakasının kaldırılmasını ya da ödenenlerin geri istenmesini gerektirmez. Zira tarafların ‘kusur durumu’ hiçbir şekilde tedbir nafakasının takdirine etkili bir husus değildir.’ (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

II. Uyarlama Kurumu

A. Uyarlama Kavramı

Uyarlama sözlükte ‘*uyarlama işi, adaptasyon, birbirine uydurma*’ olarak tanımlanmaktadır. Uyarlamak fiili sözlük anlamı itibarıyla ‘*Birbirine herhangi bir bakımdan uyar duruma getirmek, intibak ettirmek*’ demektir⁹⁶. Uyarlama kavramı hukukta dar anlamda hâkimin sözleşmeye müdahalesi iken, geniş anlamıyla sözleşmeden dönmeyi (fesih) de kapsamaktadır⁹⁷.

Hukukumuzda uyarlama kurumu genelde sözleşmelerin uyarlanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmenin uyarlanması Kılıçoğlu’nun ifadesiyle ‘*Sonradan ortaya çıkan ve sözleşmenin aynen uygulanmasını fiilen ya da hukuken olanaksız hale getiren sebeplerle, sözleşmenin yeni koşullara uygun hale getirilmesi*’dir⁹⁸.

TBK m. 138’in gerekçesine, öğretiyeye ve Yargıtay’a göre uyarlamanın hukuki temeli TMK m. 2’dir ve uyarlama sözleşmeyle bağlılık ilkesinin (pacta sunt servanda-ahde vefa ilkesi⁹⁹) istisnalarındandır¹⁰⁰. Ahde vefa ilkesi bir tanıma göre ‘*sözleşme yapıldığı andaki gibi aynen uygulanmalı ve hükümlerine riayet olunmalıdır*’ anlamı taşır¹⁰¹. Ancak bu ilke her zaman uygulanamaz. İstisnasız ahde vefa ilkesini uygulamak hakkaniyete ve adalete aykırı sonuçlara sebep olabilir¹⁰². Bu sebeple sözleşmenin yapıldığı anda varlığını sürdüren şartların zamanla büyük oranda ve öngörülemez olacak biçimde değiştiği durumlarda, tarafların karşılıklı çıkarlarını korumak ve sözleşme adaletini sağlamak

⁹⁶ Türk Dil Kurumu İnternet Sitesi (<https://sozluk.gov.tr/>) (Erişim Tarihi:14/12/2022).

⁹⁷ Gümüş, M.A. (2022), Teorisiyle ve Yargıtay Uygulamasıyla Sözleşmenin Uyarlanması (TBK m.138), Ankara: Yetkin Yayınevi: 1.; Eren 2019: 542.

⁹⁸ Kılıçoğlu, A.M. (2017), Borçlar Hukuku Genel Hükümler (21. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi: 337; Eren 2019: 543.

⁹⁹ Sözleşmeyle bağlılık ilkesi ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Tile, L. (2021), *Uyarlama Sebebi Olarak Aşırı İfa Güçlüğü*, Ankara: Yetkin Yayınevi: 14 vd.; Ülgen, C. (2001), *Dövizle Borçlananlar İçin Uyarlama Davaları*, İstanbul: Akademik Düzey Yayınları 7; Burcuoğlu, H. (1995), *Hukukta Beklenmeyen Hal Ve Uyarlama*, İstanbul: Filiz Kitabevi: 6; Yılmaz 2012: 50: ‘Ahde vefa- (iç hukukta) yapılan sözleşmelere uyulmasının zorunlu olması kuralı, verilen söze uyma.’

¹⁰⁰ Türk Borçlar Kanunu Genel Gerekçe (<https://lexpera.com.tr/>); Tile 2021: 19

¹⁰¹ Kaplan, İ. (2007), *Hakimin Sözleşmeye Müdahalesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 118; Tile 2021: 14: ‘Eğer sözleşme yaparak bir edimi yerine getirme taahhüdünde bulunulmuş ise ne olursa olsun bu sözün yerine getirilmesi gerekir’ anlamındadır.; Detaylı bilgi için bkz.: Çavdar 2021: 30 vd.; Helvacı, Topuz 2023: 327 vd.

¹⁰² Topuz, S. (2009), *Türk-İsviçre ve Alman Hukukunda Denge Bozulması ve İfa Güçlüğü Durumlarında Sözleşmeye Müdahale*, Ankara: Yetkin Yayınevi: 65: ‘Sözleşmenin kurulduğu sıradaki şartlar, politik, toplumsal, ekonomik vs. faktörlere bağlı olarak değişebilir. Bu ise edim ve karşı edim arasındaki denge ilişkisinin bozulmasına neden olabilir. Böyle bir durumda, edimlerin aynen ifa edilmesi talep edilirse, sözleşmeye bağlılık ilkesi ve onun fonksiyonu olan işlem güvenliği ilkesi, işlem güvenliğini sağlamak yerine deyim yerinde ise, haksız bir durumun güvenliğini sağlama fonksiyonu icra eder.’; Tile 2021: 18: ‘Sözleşmeyle bağlılık ilkesinin en önemli fonksiyonu, yukarıda da belirttiğimiz işlem güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu fonksiyon nedeniyle, sadece ahlaki bir ilke olmaktan çıkıp hukuki, ekonomik ve toplumsal anlamlar da kazanır. Ancak hal ve şartların değişmesi sonucunda somut sözleşmedeki edim ve karşı edim dengesinin bozulması söz konusu olursa, edimlerin aynen ifa edilmesinin beklenmesi işlem güvenliğine, sözleşme adaletine ve hakkaniyete aykırı olur. Bu nedenle sözleşmeye bağlılık ilkesi zamanla yumuşatılmış ve sözleşme kurulduğu andaki şartların sonradan değiştiği bazı hallerde sözleşmeye müdahale edilmesine imkan tanınmıştır.’; Ülgen 2001: 7: ‘Tarafların istençlerini (iradelerini) etkileyip sözleşme yapmalarına neden olan koşullar daha sonra önemli ölçüde, çarpıcı, adaletsizliğe yol açan olayların gerçekleşmesi ile değişmişse yanlar artık o sözleşme ile e bağlı tutulmazlar. İşte bu durumda sözleşmeye bağlılık ile sözleşme adaleti ilkeleri arasında bir çelişki oluşur ve artık bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalmak adalet, hakkaniyet ve objektif iyiniyet (M.K Md. 4, 2) kuralına aykırı bir durum yaratır hale gelir. Hukukta bu karşıtlık (Clausula Rebus Sic Stantibus- Beklenmeyen hal kuralı ile sözleşmenin değişen koşullara uydurulması) ilkesi ile giderilmeye çalışılmaktadır.’

için sözleşmelerde uyarlama yoluyla değişikliğe gidilmesi gerekebilmektedir. Öğretide çoğu yazar uyarlama kurumu için Clausula Rebus Sic Stantibus (Beklenmeyen Hal Şartı-Sözleşmenin Değişen Şartlara Uydurulması) ilkesi terimini kullanmaktadır¹⁰³. İlkenin terim anlamı ‘şartlar değişmediği sürece’dir, temeli ise hakkaniyettir. Hukukta ise teknik anlamı itibarıyla her sözleşmenin sözleşme şartlarının değişmeyeceği örtülü şartına bağlı olarak kabul edildiğini; şartlar değiştiği halde bozucu şartın gerçekleşeceği ve sözleşmenin sona ereceğini ifade eder¹⁰⁴.

Taraflar her istediğinde ve tarafların istekleri doğrultusunda sözleşmelerin uyarlanması mümkün değildir. Uyarlama için bazı şartlar aranmaktadır ve bu şartlar TBK m. 138’de sayılmıştır. Şartların gerçekleşmesi halinde uyarlama hâkimden istenebilir.

Uyarlama kurumu TBK 138. madde dışında farklı kanunlarda veya TBK’nın farklı maddelerinde yer alan düzenlemelerde de karşımıza çıkmaktadır: Boşanma sonrası irat olarak bağlanan nafaka ve diğer nafakalar (TMK m. 176/f. 4, m. 331, m. 365/f. 5), boşanma sonrası irat şeklinde ödenmesine karar verilen maddi tazminat (TMK m. 176/f. 4), bedensel zararın karar verme anında tam olarak tespit edilememiş olması durumunda tazminat hükmü (TBK m. 75) ve eser sözleşmesinde götürü bedelin aşıldığı haller (TBK m. 480/f. 2) örnek olarak sayılabilir. Bu hallerde ilgili olan maddede belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde uyarlama talep edilebilmesi mümkündür.

Uyarlama daha çok uzun ve sürekli olan sözleşmelerde karşımıza çıkar ancak bundan kısa süreli sözleşmelerin uyarlanamayacağı anlamı çıkmamalıdır¹⁰⁵.

B. Uyarlamanın Hukuksal Temeli

Uyarlamanın hukuksal temeline ilişkin olarak farklı görüşler mevcuttur.

İsviçre hukuku günümüzde uyarlamayı bir sözleşmede, sözleşme kurulduktan sonra değişen hal ve şartlar sonucu ortaya çıkan boşluğun tamamlanması sorunu olarak görmektedir¹⁰⁶.

¹⁰³ Antalya, G. (2019), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt V/1,3*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 321; Burcuoğlu 1995: 4-5; Topuz 2009: 54; Kaplan 2007: 119; Yılmaz 2011: 239: ‘Clausula Rebus Sic Stantibus- sözleşmenin yapıldığı zamandaki durumda değişiklik ortaya çıkmaması koşulu; koşullar değişirse sözleşme hükümlerinde de değişiklik yapılması; emprevizyon; işlem temelinin çökmesi sebebiyle, hakimin sözleşmeye müdahalesinin istenebildiği hal.’

¹⁰⁴ Resuloğlu, Ö. (2021), *Aşırı İfa Güçlüğü ve Sözleşmelerin Değişen Koşullara Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 33; Gümüş 2022: 6.

¹⁰⁵ Kaplan 2007: 119-120: ‘Sözleşme kurulduktan sonra değişen hal ve şartların, sözleşmenin ifasına ilişkin hükümleri etkileyebilmesi için, sözleşmenin mutlaka sürekli bir borç ilişkisi niteliğinde olması gerekmez, ortada sadece kuruluşu ile ifası farklı tarihleri taşıyan bir sözleşmenin bulunması yeterlidir.’, ‘Sözleşmenin konusu olan edimler, sözleşmenin yapıldığı sırada ve aynı anda ifa ediliyorsa, ortada geleceğe yönelik olmayan, daha doğrusu ani edimli sözleşme mevcuttur. Bu tür sözleşmelerde sözleşmenin kuruluşu ile edimlerin karşılıklı değişimi aynı ana rastlamakta ve sözleşmede bu bir default ifa ile sona ermektedir...İşin tabiatı gereği bu tür sözleşmelerde değişen hal ve şartların etkisinden bahsetmek mümkün değildir.’; Yargıtay 6. HD., 2014/10427 E., 2015/8767 K., 21/10/2015 T. (<https://legalbank.net>); Gümüş 2022: 243.

¹⁰⁶ Gümüş 2022: 7.; Sözleşmelerin tamamlanması ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: Eren 2019: 534 vd.

Alman hukukunda ise farklı zamanlarda ortaya çıkan farklı görüşler vardır. Günümüzde ise uyarlamanın hukuksal temelini işlem temeli teorisi oluşturmaktadır. Türk Hukukunda uyarlama kurumu için arz ettiği önem bakımından işlem temeli teorisi üzerinde duracağız.

İşlem temeli ‘sözleşmenin asıl içeriğine dahil olmamakla birlikte sözleşmenin kurulması aşamasında ortaya çıkan ve işlem iradesinin dayanağı olan belirli koşulların varlığına veya gelecekte ortaya çıkmalarına ilişkin ortak tasavvurlar’dır¹⁰⁷.

İşlem temeli iki şekilde ortaya çıkar. Sübjektif işlem temeli karşı tarafça bilinen, bilinebilir, itiraz edilmemiş ve bunlar gerçekleşmediği takdirde sözleşmenin imzalanmaktan kaçınılacağı söylenebilen saik, düşünce ve beklentilerdir¹⁰⁸.

Objektif işlem temeli ise; sözleşmenin varlığı ve devamı için gerekli olup taraflarca bilinip bilinmemesinin önemsiz olduğu durumlardır ve durumun değişmesi sonucu edimler arasında aşırı orantısızlık oluşuyorsa işlem temeli çöker. Objektif işlem temelinin çökmesi üç şekilde karşımıza çıkar: Birincisinde edimin ifası aşırı derecede güçleşir, ikincisinde edimler arasında aşırı bir orantısızlık meydana gelir, üçüncüsünde ise edim ile ulaşılmak istenen amaç boşa çıkar¹⁰⁹. Üç halden birinin sonucunda uyarlamanın gerçekleşmesi için ise değişimin ağır olması, önceden bilinmesi halinde sözleşmenin akdedilmeyecek olması ve beklenilemez olması şartları gerçekleşmelidir¹¹⁰.

818 Sayılı Türk Borçlar Kanunu döneminde uyarlama kurumu dürüstlük kuralına veya hakkın kötüye kullanılması temeline dayandırılıyordu. Yargıtay ise uyarlamanın sözleşme boşluğu olduğuna veya işlem temeli teorisiyle birlikte hakkaniyet kavramını öne çıkarıyordu¹¹¹.

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile getirilen 138. madde ise objektif işlem temelinin çökmesi esasına dayanmaktadır. Madde lafzı itibariyle yukarıda bahsettiğimiz üç objektif işlem temeli çökmesi hallerinden yalnızca aşırı ifa güçlüğüne yer vermiş hatta madde başlığı olarak kullanılmış, edimler arası orantısızlık ve amacın boşa çıkması halleri madde kapsamı dışında bırakılmıştır. Madde lafzına göre yalnızca aşırı ifa güçlüğü halinde uyarlamanın mümkün olacaktır¹¹². Bizim de katıldığımız öğretideki görüşe göre kanun koyucu tarafından bilinçli boşluk bırakılmıştır ve saydığımız üç halden birinin

¹⁰⁷ Antalya 2019: 325 vd.; Doğan, G. (2014), “Aşırı İfa Güçlüğü Nedeniyle Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 111: 9-36:11; Resuloğlu 2021: 35; Burcuoğlu 1995: 9.

¹⁰⁸ Antalya 2019: 315; İşlem temelinin tanımı için bkz.: Yılmaz 2011: 665

¹⁰⁹ Antalya 2019: 315.

¹¹⁰ Serozan, R. (2016), *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Üçüncü Cilt İfa İfa Engelleri Haksız Zenginleşme*, İstanbul: Filiz Kitabevi.: 270-271; Gümüş 2022: 18-20.

¹¹¹ Gümüş 2022: 23.

¹¹² Canpolat, F. (2012), *Sözleşmelerde Amacın Gerçekleşmesi Çökmesi Ve Boşa Çıkması*, Ankara: Yetkin Yayınevi: 232-236: ‘TBK m. 138 hükmü, amacın boşa çıkması durumlarına uygulanamaz. Zira madde hükmü, sadece ifa güçlüğüne ilişkin bir düzenleme getirmektedir. Aynı zamanda düzenlemedeki unsurlar incelendiğinde aranılan şartlar bakımından da maddenin, amacın boşa çıktığı durumlara uygulanması imkanı bulunmamaktadır.’

gerçekleşmesi (ifa güçlüğü, edimler arası aşırı orantısızlık, amacın boşa çıkması) hatta subjektif işlem temeli çökmesi hali de uyarlama için yeterli olacaktır¹¹³.

İşlem temelinin çökmesi teorisi yalnızca sözleşmelerle sınırlı değildir¹¹⁴.

C. Uyarlamanın Unsurları

Uyarlama mümkün olan bütün durumlarda öncelikle karar veya sözleşme yapılma tarihi gibi şartların belirlendiği tarihten itibaren gerçekleşmiş bir değişiklik gereklidir. Bu değişiklik tarafların aralarındaki anlaşmayı yaptıkları veya hâkimin karar verdiği anda gerçekleşmiş olsaydı sözleşmeyi ya da kararı etkileyecek düzeyde olması beklenir. Ayrıca değişiklik, karar veya sözleşme kurulma anında öngörülemez veya öngörülmesi beklenemez nitelikte olmalı bazense öngörülse bile dikkate alınmamış olmalıdır.

Uyarlama gereken durumda ifa imkansızlaşmamıştır. İfa zorlaşmıştır ancak hala mümkündür¹¹⁵.

Uyarlama talep olmadan hâkimin resen verebileceği bir karar değildir. Değişiklik ortaya çıktığında taraflardan biri kanuni düzenlemelerdeki şartların da varlığı halinde uyarlama için talepte bulunmalıdır.

Uyarlama her hukuki durumda uygulanabilen bir kurum değildir. Uygulanabilmesi için kanunda düzenlenmiş olması gerekir. Benzer kurumlara dahi kanun atıf yapmadığı sürece uygulanamaz, uyarlama hâkimden talep edilemez.

Uyarlama kurumu taraflar arasındaki adaletin korunmasına yöneliktir¹¹⁶. Taraflar arasındaki dengenin ortaya çıkan değişiklikler sonucu bozulduğu hallerde, denge yeniden sağlanmaya çalışılır.

Uyarlama yalnızca bir kere kullanılabilecek bir hak değildir. Şartlar değiştikçe tekrar tekrar ve her zaman kullanılabilir.

Taraflar emredici hukuk kurallarına aykırı olmamak şartıyla sözleşmeye olumlu ya da olumsuz uyarlama kaydı koyabilirler. Bunların uygulanması hakkaniyete veya dürüstlük kuralına aykırı olmadığı sürece mümkündür¹¹⁷.

¹¹³ Kırca, Ç., Karakaş, T. (Ed.) (2021), *Pandeminin (Covis-19'un) Sözleşmelerin İfasına Etkisi*, Ankara: Yetkin Yayınevi: 69; Topuz 2009: 246; Resuloğlu 2021: 22; Gümüş 2022: 126-129.'

¹¹⁴ Resuloğlu 2021: 40.

¹¹⁵ Ülgen 2001:7-8; Resuloğlu 2021: 17.

¹¹⁶ Detaylı bilgi için bkz Baysal 2020: 19 vd.; Resuloğlu 2021: 27.

¹¹⁷ Ülgen 2001: 9: 'Sözleşmenin yeni durumlara uyarlanması yapılırken önce sözleşmede daha sonra yasada bu hususta intibak hükümlerinin bulunup bulunmadığına bakılır. Sözleşmede ve kanunda hüküm bulunmadığı takdirde sözleşmenin değişen hal ve şartlara uydurulmasının gerekip gerekmeyeceği incelenir. Bazen de sözleşmede olumlu ve olumsuz intibak kaydı bulunmakla beraber, bu kayda dayanarak sözleşmenin kayıtlı birlikte aynen uygulanmasını talep etmek M.K. Md. 2/2 hükmü anlamında hakkın kötüye kullanılması manasına gelebilir. Böyle bir durumda sözleşmedeki intibak kaydına rağmen edimler arasında aşırı bir nispetsizlik çıkmışsa uyarlama yine yapılmalıdır.'; Resuloğlu 2021: 101.

D. Türk Borçlar Kanunu 138. Madde Uyarınca Uyarılama

Sözleşmelerin uyarlanması Türk Borçlar Kanunu'nun 'Aşırı İfa Güçlüğü' başlığı taşıyan 138. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre uyarılama ancak bazı şartların varlığı halinde mümkündür. Kısa süreli sözleşmelerde de rastlanmakla birlikte özellikle edimlerin uzun sürelerle yayıldığı sözleşmelerde, sözleşme yapıldıktan sonra öyle değişiklikler meydana gelebilir ki artık tarafların sözleşmeyle bağlı kalması beklenemez. Sözleşmeler açısından ahde vefa ilkesi geçerli olsa da meydana gelen değişiklik sonucu artık sözleşme ile kararlaştırılan edimin ifasını beklenmedik şekilde güçleşecek, tarafların sözleşme ile bağlı kalmasını mümkün olmayacak, taraflar arasındaki sözleşmesel adaletin korunması amacıyla ve dürüstlük kuralı gereği sözleşmenin uyarlanmasına ihtiyaç duyulacaktır. Aşağıda açıklanacak şartların hepsinin bir arada bulunması halinde sözleşmenin uyarlanması mümkün olacaktır. Buradaki şartlar kümülatif şarttır, hepsinin birlikte gerçekleşmesi gereklidir.

TBK m. 138'in emredici olup olmadığı konusunda görüşler ikiye ayrılmaktadır. Birinci görüşe göre emredicidir¹¹⁸. Diğer yazarlara göreyse emredici değil, ikincildir¹¹⁹. Yargıtay da emredici olmadığı görüşündedir. Bu görüş kabul edildiğinde sözleşmeye risklerin dahil edilmesini mümkün hale getiren uyarılama kayıtları konulabilir, taraflar şartları ağırlaştırıp hafifletebilir¹²⁰.

Hâkim, uyarılama davasında taleple bağlı değildir. Sözleşmeye nasıl müdahale edeceğini TMK m. 4 uyarınca takdir yetkisi kapsamında belirler, HMK m. 26 taleple bağlılık ilkesi burada uygulanmaz¹²¹. Hâkim hakkaniyete uygun, ölçülülük ilkesini aşmayan somut olayın tüm şartlarını göz önünde bulundurarak bir karar vermelidir.

1. TBK m. 138 Uyarınca Uyarılamanın Şartları

a. Sözleşme Yapıldıktan Sonra Meydana Gelen Durum Değişikliği

Sözleşmelerin uyarlanabilmesi için ilk şart; sözleşmenin yapıldığı esnada var olmayan bir durumun sözleşme yapıldıktan sonra ortaya çıkmasıdır¹²². Ortaya çıkan her durum değişikliği uyarılama sebebi olamaz, değişiklik sözleşme içeriğine dahil olmamalı, sözleşme dışı bir durumda olmalıdır¹²³.

¹¹⁸ İncoğlu 2014: 163-164.

¹¹⁹ Kaplan 2007: 145; Ülgen 2001: 10: 'Her istemle sözleşmeyi değişen hal ve koşullara uydurmak olanağı yoktur. Aksi halele özel hukuk sistemimizde geçerli olan "irade özgürlüğü" sözleşme serbestisi "ve sözleşmeye bağlılık" ilkelerine sığmaz. Sözleşmeye el atma (müdahale) kurumu ayrık (istisnai) ikinci derecede (tali) yardımcı niteliktedir.'

¹²⁰ Yargıtay HGK., 2017/13-2308 E., 2021/994 K., 14/09/2021 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Gümüş 2022: 48; Baysal 2020: 299-300; Tile 2021: 150.

¹²¹ Gümüş 2022: 498.

¹²² Tile 2021: 126.

¹²³ Gümüş 2022: 97.

Değişiklik Türk Borçlar Kanunu madde 138'e göre olağanüstü olmalıdır. Baskın görüşe göre de değişiklik olağanüstü olmalıdır¹²⁴. Olağanüstülük genele yaygınlıktır (doğal afetler, sosyal olaylar vb.), tüm ülkeye yayılmış olması gerekmez¹²⁵. Maddede değişikliğin olağanüstü olması gerektiği düzenlenmiştir. Ancak İsviçre hukukunda hakim olan, hukukumuzda da savunulan ve bizim de kabul ettiğimiz görüşe göre değişikliğin uyarlamaya sebep olabilmesi için durum değişikliğinin olağanüstü büyüklükte olması veya mücbir sebep (sel, deprem vb.) niteliğinde olması gerekmez¹²⁶. Tarafların söz konusu durumu sözleşme yapılırken bilselerdi sözleşmeyi yapmayacakları veya mevcut içeriğinden farklı koşullarda yapacakları derecede değişiklik olması yani işlem temelinin çökmesine sebep olması uyarlama için gerekli ve yeterlidir¹²⁷.

Yargıtay kararlarında değişikliğin olağanüstü olması gerektiğine sık sık yer vermektedir. Uyarlama için her durumda olağanüstülüğü aramak uyarlamayı imkânsız hale getirebilecektir. *Gümüş*'e göre olağanüstülük aranması hüküm içinde çelişki yaratır çünkü borçluya yüklenemeyecek bir olayın olağan olma ihtimali yok denecek kadar azdır¹²⁸. Bu kabul edilmediğinde uyarlama kurumu tamamen işlevsiz hale gelebilecektir. Baysal'a göre değişiklik esaslı olmalıdır¹²⁹.

¹²⁴ Yavuz, N. (2007), *Öğretide ve Uygulamada Uyarlama Davaları*, Ankara: Adalet Yayınevi:1; Kaplan 2007: 147; Ülgen 2001: 10.

¹²⁵ Gümüş 2022: 133.

¹²⁶ Topuz 2009: 267: '...ilk olarak, Wiegand'ın ifade ettiği üzere, sosyal veya tabi felaketlerin olduğu durumlarda çoğunlukla öngörülmezlik söz konusudur; ancak, öngörülmezlik bakımından gerçekleşen sözleşme rizikosunun sosyal felaketlere ve bu anlamda olmak üzere olağanüstü ve genel nedenlere dayanması şart olmadığı gibi her zaman yeterli de değildir. Gerçekten de savaş bir sosyal felaket olarak nitelendirilse de, örneğin 2001 Körfez Krizi öncesinde Irak'ta muhtemel bir savaş beklentisi açıkça ortada iken bu ülkeden petrol tedarikine ilişkin bir sözleşme yapılması durumunda, savaş çıktıktan sonra bu savaşa bağlı olarak petrol fiyatları artarsa, savaşa ve ifa güçlüğüne ilişkin sözleşme rizikosunun öngörülemediği iddia edilemez. Dolayısıyla gerçekleşen rizikonun olağanüstü ve genel nitelikte olması, bu olayda sözleşmeye müdahale için yeterli değildir. Öte yandan, Alman hukukçusu Wieling'in ifade ettiği üzere, denge bozulması ve ifa güçlüğüne dayanan taraf, niçin sosyal ve tabi felaketler gibi tümüyle olağanüstü ve genel nitelikteki durumlarda korunurken, bireysel yıkım durumlarında gerçekleşen riskin neden olduğu zararın tamamına katlanması gereksin? Wieling'in bu sorusu, sorunun çözümü bakımından son derece yerindedir. Öyle ki örneğin satıcının üçüncü kişinin mülkiyetinde olan satım konusu antika malı, belirli bir fiyattan alıcıya satmayı taahhüt ettiği ve ancak üçüncü kişinin söz konusu malın daha önce icaba davet şeklinde ilan ettiği satış bedelinin söz gelimi %80 daha fazla bir bedel üzerinden satıcıya satmak istemesi durumunda, satıcının borcunu ifa etmesinin sonradan güçleştiği konusunda hiçbir şüphe yoktur. Bu olayda üçüncü kişinin satış bedelini %80 oranında artırması öngörülemezse, satıcının borcunu ifa etmesinin güçleşmesine neden olan bu olay, niçin toplumu ilgilendiren sosyal bir felaket olmadığı gerekçesiyle sözleşmeye müdahale imkanını ortadan kaldırsın? Gerçekleşen sözleşme rizikosu öngörülemediği sürece, bu iki durumun farklı hukuki sonuçlara tabi kılınmasını gerektirecek hiçbir haklı gerekçe yoktur. Bu nedenle, denge bozulması ve ifa güçlüğü durumlarına neden olan olaylar, genel (objektif) nitelikte olmasa dahi, denge bozulması ve ifa güçlüğü öngörülmediği sürece ve diğer unsurlar da olmak kaydıyla, sözleşmeye müdahale etmeyi gerektiren bir olay olarak kabul edilmelidir.'

¹²⁷ Kırarç, K. (2020), Yabancı Para Borçlarının Uyarlanması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: 70-71; Resuloğlu 2021: 79-80.

¹²⁸ Gümüş 2022: 136-137.; Topuz 2009: 269: 'Yargıtay'ın bu konuya ilişkin kararları ise, yoruma açıktır...Yargıtay'ın denge bozulması ve ifa güçlüğü durumlarında sözleşmeye müdahale edilmesini sadece olağanüstü ve genel (objektif) nitelikteki olaylara sınırlandırdığı yorumu yapılabilir. Ancak bu yorum isabetli değildir...Yargıtay'ın bir taraftan sözleşmeye müdahale edilmesini harp, ekonomik krizler, para değerinin düşürülmesi aşırı enflasyon gibi kişilerin üstünde gelişen tümüyle olağanüstü ve genel nitelikteki olayların gerçekleşmesi şartına bağladığının kabul edilmesi; öbür yandan ise, sözleşmeye müdahale edilmesini bu tür olaylara tarafların kusur ile neden olmaması kaydına bağlaması düşünülemez. Çünkü kusur, daima kişiye ilişkindir. Bir sözleşmenin tarafının kusurlu olarak harp, ekonomik krizler, para değerinin düşürülmesi, aşırı enflasyon gibi sosyal ve tabi felaketler olarak adlandırılan ve kişilerin üstünde gelişen tamamen olağanüstü ve genel nitelikteki olaylara sebebiyet vermesi ise, teorik bakımdan mümkün olsa bile, pratik bakımdan pek mümkün gözükmemektedir... Yargıtay'ın da öngörülemez nitelikte olması kaydıyla, gerçekleşen sözleşme rizikosunun sadece taraflarını ilgilendirdiği durumlarda da sözleşmeye müdahale edilebileceğini kabul ettiği şeklinde yorum daha isabetlidir.'

¹²⁹ Baysal 2020: 215.

Durum değişikliğinin tüm ülkeyi etkilemeyen bölgesel bir etki yaratan olay (belirli bir bölgede yaşanan sel, deprem gibi) olması da uyarlamaya engel değildir¹³⁰. Genele yaygınlık niteliği taşımadığından sözleşmenin tarafının işlerinin bozulması, ağır hastalık geçirmesi, kiracını kiraladığı işyerinden beklediği kadar kar elde edememesi gibi durumlar uyarlama sebebi olamaz¹³¹. Ancak bazı yazarlara göre olağanüstülük geniş yorumlanmalı ve sosyal felaket niteliğinde olmayan sadece tarafları etkileyen değişiklikler de uyarlama sebebi olabilmelidir¹³². Uyarlama gerektirecek durum değişikliğine sebep olan olayların ani, hızlı veya şok yaratacak biçimde gerçekleşmesi bir görüşe göre gerekliken, diğer bir görüşe göre şart değildir¹³³. Yargıtay ise genellikle olayların ani ve şok nitelikte olmasına vurgu yapmaktadır¹³⁴.

Değişiklik sözleşme üzerinde etkili olmuş, sözleşme dengesini bozmuş olmalıdır. Gerçekleşen olay ne kadar büyük olursa olsun tarafların aralarındaki sözleşmeyi ve edimleri etkilemiyorsa, aralarındaki borç ilişkisi için önemsizse uyarlama mümkün olmayacaktır.

Değişiklikle ilgili üzerinde durulması gereken diğer nokta değişikliğin sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkmasıdır. Buna göre sözleşme yapılmadan öncesinde veya sözleşme anında var olan değişiklikler uyarlama için sebep teşkil edemez. Böyle durumlarda ilerde uyarlama ile karıştırılmaması açısından değerlendireceğimiz temel hatası, gabin gibi kurumlar söz konusu olabilecektir.

Alman Hukukunda BGB m. 313'te uyarlama şartları düzenlenirken uyarlamanın mümkün olabilmesi için meydana gelen değişikliğin esaslı olması gerektiği belirtilmiştir.

b. Değişikliğin Öngörülemezliği

Uyarlama için ikinci şart sözleşme yapıldıktan sonra meydana gelen esaslı değişikliğin öngörülemez nitelikte olmasıdır. Öngörülemezlik; değişikliğin sözleşme kurulduğu esnada taraflarca öngörülmemesi ve öngörülmesinin beklenmemesidir¹³⁵. Sözleşmede veya kanunda da öngörülmemiş

¹³⁰ Yargıtay 3. HD., 2917/3282 E., 2018/8795 K., 20/09/2018 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹³¹ Gümüş 2022: 106.

¹³² Resuloğlu 2021: 81; Acar, F. (2019), “Sözleşmelerin Uyarlanması Öngörülemez Olgu”, Topuz, M. (Ed.), Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz ile Sözleşme Yapma Yasağı Ve Sözleşmelerin Uyarlanması, Seçkin Yayınevi, Ankara: 17.

¹³³ Gümüş 2022: 103-104.

¹³⁴ Yargıtay 3. HD., 2017/8316 E., 2019/2369 K., 20/03/2019 T.: ‘Sözleşmenin edimleri arasındaki dengeyi bozan olağanüstü hallere harp, ülkeyi sarsan ekonomik krizler, enflasyon grafiğindeki aşırı yükselmeler, şok devalüasyon, para değerinin önemli ölçüde düşmesi gibi sözleşmeye bağlılığın beklenemeyeceği durumlar örnek olarak gösterilebilir.’; Yargıtay 3. HD., 2021/5067 E., 2021/7930 K., 07/09/2021 T.: ‘...döviz kurlarındaki ani ve aşırı iniş ve çıkışlar ile ülkeyi sarsan ciddi ekonomik kriz veya doğal afetlere bağlı ödeme esaslarının yeniden düzenlenmesini gerektirecek olayların varlığı araştırılıp değerlendirilmek...’ (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹³⁵ Yargıtay 19. HD., 2018/52 E., 2018/5398 K., 01/11/2018 T.: ‘...sözleşmenin yapılması sırasında öngörülmemiş ve öngörülmesi beklenemeyen olağanüstü bir durumun sonradan ortaya çıktığının...’ (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Öngörülemezlik ile ilgili iki görüş daha mevcuttur, detaylı bilgi için bkz.: Topuz 2009: 261-262; Ülgen 2001: 10.

olmalıdır¹³⁶. Kanunda öngörülen risklere ise TBK m. 363, m. 383/2, m. 324, m. 565/1, m. 575 örnek gösterilebilir. Sözleşmenin yapıldığı tarihte gerçekleşmeye başlamış olaylar da öngörülemezlik kriterini sağlamayacaktır¹³⁷.

Öngörülebilir ve öngörülmesi taraflardan dürüstlük kuralı kapsamında beklenebilir değişiklikler ne kadar esaslı olursa olsun uyarılama sebebi yapılamaz¹³⁸. Zira tarafların sözleşmeyi yaparken bu ihtimalleri düşündüğü ve sonucundaki riskleri göze alarak sözleşmeyi yaptıkları kabul edilir. Aynı şekilde normalde öngörülebilecek bir durumu kişi kendi basiretsizliğinden, tecrübesizliğinden veya başkaca bir sebepten dolayı öngörememişse de uyarılama mümkün olmayacaktır.

Önceden öngörülen bir durumun uyarlamaya sebep olabilmesi ise öngörülebilir değişikliğin sonuçlarının öngörülenden çok ağır olması halinde mümkündür¹³⁹.

Öngörülemezlik kriterinin belirlenmesi uygulamada biraz zordur. Somut olayın özellikler ve tarafların çıkarları göz önünde tutulmalıdır¹⁴⁰. Tespiti yapılırken dikkatli ve objektif olunmalıdır. Bunun doğru biçimde tespitinin yapılabilmesi için birtakım ölçütler dikkate alınmaktadır: Sözleşmenin yapıldığı an, sözleşmenin süresi ve sözleşmenin niteliği bunlardan bazılarıdır¹⁴¹. Değişikliğin tekrarlanma sıklığı da öngörülebilirliği artıracaktır¹⁴². Bir tarafın zayıf konumda olması veya bir tarafın çok güçlü konumda olması ise öngörülemezliği etkilemeyecektir¹⁴³. Ancak tarafların sözleşme konusu olan işteki uzmanlığı ve konumları dikkate alınacaktır¹⁴⁴. Tarafların özellikleri ve ortak anlayışları da önem arz edecektir¹⁴⁵.

¹³⁶ Topuz 2009: 275; Yavuz 2007: 3; ‘Çözme ve uyarılama konusu yanlarca sözleşmede öngörülmüş ya da yasada özel bir kuralla düzenlenmiş ise, bu olasılıkta hakim sözleşme ya da yasa hükmünü gözetir ve uygular.’

¹³⁷ Gümüş 2022: 230; Yargıtay 19. HD., 2014/20140 E. 2015/15565 K., 25/11/2015 T.: ‘...davacı her ne kadar mücbir sebep olarak Suriye’deki iç karışıklığı ve Irak’taki olayları ileri sürmüş ise de, bu olayların sözleşmenin yapıldığı tarihten önce başlaması ve sözleşmenin yapıldığı tarihte de devam ediyor olması sebebiyle davacının bu olayları göz önüne alınarak basiretli bir tacir gibi sözleşme yapması gerektiğinden...’ (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹³⁸ Yavuz 2007: 4; Tile 2021 133: ‘Gerçekten de gelecek belirsizdir. Bu durumda gelecekte meydana gelebilecek rizikolar asla kesin olarak bilinemez de, hayat tecrübeleri ve geleceğe ilişkin tahminler ile bir derecede öngörülebilirler. Eğer geleceğe ilişkin meydana gelme ihtimali olan bir riziko taraflarca öngörülmüş ise, bu durumda gerçekleşecek olan rizikonun başta borçlu olmak üzere taraflarca göze alınmış olduğu anlamına gelir. Diğer bir deyişle rizikonun gerçekleşmesi genel hayat tecrübelerine göre öngörülebiliyor fakat kanunda tamamlayıcı nitelikte bir hüküm bulunmuyorsa rizikoyu taraflardan birisinin üstlenmesi söz konusu olacaktır.’

¹³⁹ Resuloğlu 2021: 89; Topuz 2009: 260-261; Gümüş 2022: 248; Tile 2021: 134; Aydoğdu, M., Yağcıoğlu, A.H. (2020), Kovid-19 Salgınının Borç İlişkilerine ve Yargılamaya Etkileri, Ankara: Adalet Yayınevi: 75.

¹⁴⁰ Doğan 2014: 21.

¹⁴¹ Baysal 2020: 247 vd..

¹⁴² Gümüş 2022: 294.

¹⁴³ Baysal 2022: 286; Gümüş 2022: 248.

¹⁴⁴ Kılıçoğlu 2017: 343.

¹⁴⁵ Resuloğlu 2021: 88; Acar 2019: 18.

Yargıtay’a göre öngörülemezliği ortadan kaldıran durumlardan biri Türk Ticaret Kanunu m. 20/2’dir¹⁴⁶. Basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü öngörülemezliği etkilemektedir. Yargıtay yeni tarihli kararlarında da görüşünü değiştirmemiştir¹⁴⁷. Öğretide Bingöl’e göre de sözleşme tarafının alanında uzman olup olmadığına bakılmalı, uzman veya tacir olan kişinin kendi alanıyla veya ticari faaliyetiyle ilgili yaptığı bir sözleşmede şartların değişeceğini, başka bir tacirin öngördüğü hususu öngöremeyeceği makul görülmemelidir. Ancak buna rağmen tarafı tacir olan her olayda öngörülemezlik şartı gerçekleşmemiştir denmemeli, somut olaya göre tacir olduğu da göz önünde tutularak değerlendirme yapılmalı, işletmesiyle ilgili olmayan bir iş mevcutsa tacir olmayan kişiler gibi değerlendirilmelidir¹⁴⁸. Gümüş’e göre tacir olmak öngörülemezliği daraltıp genişletebilir ancak hiçbir zaman tamamen ortadan kaldıramaz¹⁴⁹.

Kanun hükmünde kararnameler ve kanunlarda gerçekleşen değişiklikler de öngörülemezlik şartını taşımadığından uyarlamaya sebep olarak gösterilemez¹⁵⁰.

Konuyla ilgili en çok tartışılan husus ekonomik krizlerin ve döviz dalgalanmasının öngörülebilir olup olmadığıdır. Yargıtay döviz dalgalanmalarının ve yüksek enflasyonun ülkemizde öngörülebilir olduğu kanaatindedir¹⁵¹. Aynı şekilde çok sık meydana gelmesinden dolayı artık ekonomik krizler de Yargıtay uygulamasına göre öngörülebilir niteliktedir. Gümüş’ün bizim de katıldığımız görüşüne göre;

¹⁴⁶ Yargıtay HGK., 2003/332 E., 2003/340 K., 07/05/2003 T.: ‘Basiretli bir iş adamı gibi davranma yükümü aslında objektif bir özen ölçüsü getirmekte ve tacirin ticari işletmesiyle ilgili faaliyetlerinde, kendi yetenek ve imkanlarına göre ondan beklenebilecek özeni değil aynı ticaret dalında faaliyet gösteren tedbirli, öngörülü bir tacirden beklenen özeni göstermesinin gerekli olduğu kabul edilmektedir. Gerekli tedbirleri almadan sözleşme yapan ve borç altına giren tacirin alabileceği tedbirlerle önleyebileceği bir imkansızlığa dayanması kabul edilebilecek bir durum değildir. Ülkemizde 1958 yılından beri devalüasyonlar ilan edilmekte sık sık para ayarlamaları yapılmakta, Türk parasının değeri dolar ve diğer yabancı paralar karşısında düşürülmektedir. Ülkemizdeki istikrarsız ekonomik durum tacir olan davacı tarafından tahmin olunabilecek bir keyfiyettir. Somut olayda uyarlamamanın koşullarından olan öngörülemezlik unsuru oluşmamıştır.’; Yargıtay 11. HD., 2020/4407 E., 2021/6580 K., 25/11/2021 T.: ‘davacıların döviz ile borçlanmayı kendi iradeleri ile seçtiği, bu nedenle döviz kurundaki artış riskinin davacılar tarafından göze alındığı ve bu durumun öngörülebilir olduğu, bu nedenlerle sözleşmelerin uyarlanması için gerekli şartlarının gerçekleşmediği gerekçesiyle davacılar vekilinin istinaf başvurusunun HMK ‘nun 353(1)b-1 maddesi uyarınca esastan reddine karar verilmiştir.’ (Erişim Tarihi: 11/05/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹⁴⁷ Yargıtay 19. HD., 2017/140 E., 2018/5695 K., 12/11/2018 T.; Yargıtay 3. HD., 2021/3302 E., 2021/5923 K., 02/06/2021 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹⁴⁸ Bingöl, M.E. (2018), Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Yükümlülüğü Özellikle Tacirin Ücret ve Cezai Şartın İndirilmesini İsteyememesi: On İki Levha Yayıncılık: 88-89.

¹⁴⁹ Gümüş 2022: 301; Benzer görüş için bkz.: Tüzüner, Ö., Öz, K. (2015), ‘‘Aşırı İfa Güçlüğüne İlişkin İçtihat İncelemesi’’, Ankara Barosu Dergisi, 3: 461.

¹⁵⁰ Gümüş 2022: 252.

¹⁵¹ Yargıtay HGK., 2014/1614 E., 2014/900 K. 12/11/2014 T.; Yargıtay 13. HD., 2013/11750 E., 2014/1317 K., 15/01/2014 T.: ‘Ülkemizde 1994 ve 2000 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerden sonra yabancı para kurlarındaki değişkenlik herkesçe bilinir ve öngörülebilir bir hale gelmiştir. Esasen ülkemizde zaman zaman ekonomik krizlerin vuku bulduğu ve bu bağlamda dövizle borçlanmanın risk taşıdığı da toplumun büyük çoğunluğu tarafından bilinen bir olgudur. Ortalama bir tüketici için kurdaki dalgalanma öngörülemez değildir. Türkiye’de belli aralıklarla milli paranın döviz karşısında değer kaybettiği, son 10 yılda en çok kullanılan Dolar ve Euro karşısında toplumun tüm kesimlerinin katlanamayacağı bir devalüasyon yaşanmadığı kabul edilmekte olup diğer ülkelerde dahi döviz paritelerinin günlük değiştiği de keza herkesçe bilinmektedir. Kaldı ki son yıllarda ekonomi uzmanlarının milli paraya güven telkin eden yaklaşımlarına itibar edilmeyerek sözleşme tarihinde TL ile konut kredisini kullanmak yerine uzun süredir kur artışı yaşamayan JPY’ne endeksli konut kredisine yönelmek, sözleşmede yer alan ‘kur artışının müşteriye ait olacağı’ yolundaki kaydın haksız şart olmadığı gerçeği karşısında davacının dövizdeki dalgalanmayı öngörmeyeceği söylenemez.’; Yargıtay 13. HD., 2017/8736 E., 2019/6211 K., 16/05/2019 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

Yargıtay artık bu görüşünden dönmelidir. Ülkemizdeki ekonomik krizler öngörülebilir olsa dahi öngörülemezlik sadece durumun öngörülememesinden ibaret değildir, sonuçlarının öngörülemez olduğu hallerde de uyarlama şartının oluştuğunu kabul edilmelidir. Zaten *Gümüş*’e göre olağanüstü durumun öngörülemezliğinden değil de daha çok sözleşmeye etkisinin öngörülemezliğinden bahsedildiğinden ekonomik krizin öngörülebilir olması bu noktada şartın sağlanamadığı iddiasını doğrulayacak nitelikte olmayacaktır¹⁵².

Yargıtay’ın 2000’li yıllardan itibaren verdiği kararlarda¹⁵³ Türkiye’de her zaman ekonomik istikrar yokluğu vardır düşüncesini fiili karine olarak ele aldığını söyleyerek döviz dalgalanmasının, yüksek enflasyonun öngörülebilir kabul etmesini ve ülkesiyle ilgili kötümser yaklaşımını öğretide *Tüzüner* ve *Öz* eleştirmektedir. *Tüzüner* ve *Öz*’e göre bu durum TBK m. 138’in uygulama alanını sadece doğal afet gibi olaylarla sınırlı tutarak oldukça daraltmaktadır ayrıca uzmanların bile öngöremediği enflasyonu sözleşme taraflarının görmesini beklemeleri de mantıksızdır. Ayrıca yazarlara göre ekonomik istikrarsızlık uyarlamamayı değil aksine uyarlamayı gerektirir¹⁵⁴.

Son yıllarda gündemi epeyce meşgul eden covid-19 salgının da öngörülebilir olmayan, sözleşmelerde uyarlamayı gerektiren mücbir sebeplerden sayılabilir¹⁵⁵. Salgının ülkemizde ve dünyadaki etkileri hem ortalama bir insan hem de basiretli bir tacir için öngörülebilir değildir¹⁵⁶. Bu öngörülemezlik durumu ülkemizde Covid-19 vakasının ilk olarak görüldüğü ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmeden önceki tarihler için yani 11 Mart 2020 tarihine kadar olan sözleşmeler için geçerli olup, pandemi ilan edildikten sonra yapılmış sözleşmeler için pandeminin artık öngörülemez olduğunu söylemek mümkün değildir.

c. Uyarlama İsteyen Tarafın Sorumlu Tutulamaması

Sözleşmenin uyarlanmasını gerektiren, sözleşme yapıldıktan sonra ortaya çıkan, sözleşme yapıldığı sırada öngörülemez nitelikteki olağanüstü değişen durumdan veya bu durumun ağırlaşmasından uyarlama isteyen taraf sorumlu tutulamamalıdır. Burada sorumlu tutulamama şartı aslında kusursuzluk kavramından daha geniştir, kişi kusurlu olmasa dahi sorumlu tutulabiliyorsa uyarlama mümkün olmayacaktır, kişi artık rizikoyu üstlenecektir¹⁵⁷.

¹⁵² Gümüş 2022: 250; Aynı yönde: Doğan 2014: 22.

¹⁵³ Yargıtay HGK., 2003/13-599 E., 2003/599 K., 15/10/2003 T. (Erişim Tarihi: 07/09/2023) (<https://legalbank.net>); Yargıtay HGK., 2003/332 E., 2003/340 K., 07/05/2003 T. (Erişim Tarihi: 07/09/2023) (<https://hukukturk.com>).

¹⁵⁴ Tüzüner, Öz 2015: 458-462.

¹⁵⁵ Aydoğdu, Yağcıoğlu 2020: 21; Kırcı, Karakaş 2021: 5, 7.

¹⁵⁶ Göksoy, Y.C. (2029), “Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğü (TTK M. 18) Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Tacirlerin Sözleşmeden Doğan Yükümlülükleri Üzerindeki Etkileri”, Yaşar Hukuk Dergisi, 2/2: 14-16; Aydoğdu, Yağcıoğlu 2020: 75.

¹⁵⁷ Topuz 2009: 271; Tile 2021: 137-143; Kaplan 2007: 150; Yavuz 2007: 4.

Sözleşme tarafı durumun ağırlaşmaması için de elinden geleni yapmış olmalıdır; aksi halde ağırlaşan değişikliğin riskine katlanacaktır¹⁵⁸.

Hukukumuzda var olan ‘hiç kimse kendi kusuruna dayanarak hak talep edemez (nemo anditur turpitudinem suam allegans)’¹⁵⁹ ilkesi gereği, kendi kusurundan kaynaklı olarak ifasını güçleştiren taraf bundan faydalanarak kendi lehine uyarılama talep edemeyecektir¹⁶⁰.

d. İfanın Borçludan Beklenmesinin Dürüstlük Kuralına Aykırı Olması

Esaslı ve öngörülemez nitelikteki durum değişikliği eski mevcut durumu borçlu aleyhine öyle değiştirmiştir ki, artık ifanın borçludan beklenmesi dürüstlük kuralına aykırılık oluşturmaktadır. Bu durumda uyarılama talep edilebilir¹⁶¹. Borçlu taraf için ifa güçleşmemişse, edimi ifa etmek borçluyu değişen olağanüstü ve öngörülemez koşullara rağmen zor duruma sokmuyorsa uyarılama hâkimden talep edilemez.

Her ne kadar kanunda yalnızca aşırı ifa güçlüğü halini düzenlemişse de bunun bilinçli boşluk olduğu ve diğer işlem temeli çökmesi hallerine de uygulanabileceği yukarıda açıklanmıştır¹⁶². Bunu kabul ettiğimiz takdirde edimler arası aşırı orantısızlık ve amacın boşa çıkması halinde de uyarılama mümkün olacaktır. Bu halde edimler arası aşırı orantısızlık için edim ve karşı edim dengesinde bir bozulma yeterli olacaktır¹⁶³. Tarafların mali gücünün bu dengesizlikten etkilenip etkilenmediği ise uyarılama için incelenecek bir husus değildir.

İfanın aşırı güçleşmesi şartının gerçekleşmesi için edimin ifasının borçlunun ekonomik olarak mahvolmasına neden olacak büyüklükte olması şart değildir¹⁶⁴. Borçluya düşen maddi miktarın ya da emeksel olarak harcayacağı çabanın artmış olması yeterli olacaktır.

¹⁵⁸ Gümüş 2022: 210, 213.

¹⁵⁹ Yılmaz 2011: 1016: ‘nemo anditur turpitudinem suam allegans- hiç kimse, kendi ayıbını ileri sürerek hak elde edemez.’

¹⁶⁰ Yılmaz, S. (2010), “Döviz Endeksli Tüketici Kredilerinde Uyarılama Sorunu ve Yargıtay’ın Bakışı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 59/1: 141.

¹⁶¹ Yavuz 2007: 2; Topuz 2009: 256: ‘..Edimler arasındaki denge ilişkisinin her hangi bir oranda bozulmasını ve böylelikle sözleşme rizikosunun gerçekleşmesinin diğer şartlar da olmak kaydıyla, sözleşmeye müdahale edilmesi için yeterli olduğu görüşündeyiz.’; Tile 2021: 145; Kaplan 2007: 147.

¹⁶² Bkz: s. 23.

¹⁶³ Gümüş 2022: 123.

¹⁶⁴ Yavuz 2007: 2-3; Topuz 2009: 249; Yargıtay 13. HD., 2013/16898 E., 2014/18895 K., 13/06/2014 T.: ‘Sonradan ortaya çıkan ifa güçlüğü, mutlaka borçlunun ekonomik olarak mahvına veya ağır zararına yol açacak olması gerekmez. Maddede, “kendisinden ifanın istenmesinin dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir” olması yeterli görülmüştür. Elbette bu değerlendirmede, karşı tarafın durumu da göz önüne alınacaktır.’ (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Tile 2021: 147: ‘Öncelikle kabul edilmesi gereken borçlunun yıkımına neden olacak şekilde şartların sonradan değişmesi halinde, borçludan ifanın beklenmesi dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edecektir... Buna karşılık meydana gelen değişikliğin mutlaka borçlunun yıkımına yol açacak bir değişiklik olması kabul edilmemektedir.’

e. Borçlunun İfayı Gerçekleştirmemiş Olması veya İfanın Aşırı Ölçüde Güçleşmesinden Doğan Haklarını Saklı Tutarak İfayı Gerçekleştirmiş Olması

Türk Borçlar Kanunu'na göre uyarlama isteyen borçlu ifayı henüz gerçekleştirmemiş olmalıdır ya da ifayı gerçekleştirirken ifanın güçleşmesinden kaynaklanacak haklarını saklı tutmuş olmalıdır¹⁶⁵. Buradan çıkan sonuca göre borçlu taraf herhangi bir saklı tutma olmaksızın borcun ifasını gerçekleştirmişse, zorlanarak ifa ettiği bilinse dahi artık hâkimden uyarlama talep etmesi mümkün değildir. Hatta *Kılıçoğlu*'na göre hakkını saklı tuttuğunu belgeyle ispat etmelidir¹⁶⁶. Ancak öğretide karşı görüşü savunan *Baysal*'a göre, aşırı fedakârlık gerektiren ifa saklı tutulmaksızın gerçekleştirilse dahi uyarlamanın önünde engel oluşturmayacaktır¹⁶⁷.

2. TBK m. 138'in Uygulama Alanı

Öncelikle belirtmek gerekir ki öğretide yaygın şekilde kabul gören görüşe göre Türk Borçlar Kanunu madde 138'de uyarlama kurumu her ne kadar '*Sözleşmelerin..*' diye başlayarak sadece sözleşmeleri kapsar şekilde ele alınmış olsa da; maddenin kanunda yer aldığı konum ve TMK m. 5'te yer alan genel nitelikli hükümlerin uygulanışı kuralı gereği Türk Borçlar Kanunu kapsamındaki tüm borç ilişkilerine ve uygun düştüğü ölçüde Türk Borçlar Kanunu dışında kalan borç ilişkilerine de uygulanabilmesi mümkündür¹⁶⁸. Aile hukukunda mal rejimi sözleşmelerine, eşya hukukunda aynı hak kuran sözleşmelere 138. madde uygulanabilecektir, iş hukuku sözleşmeleri de uyarlamaya konu olabilecektir¹⁶⁹.

Uyarlamayla ilgili özel bir hüküm mevcut olduğu hallerde ise TBK m. 138 değil ilgili özel hüküm uygulama alanı bulur. Ancak konuyla ilgili özel hükmün bulunması genel hükmün uygulanmasını tamamen ortadan kaldırmaz. Asıl konumuzu oluşturan yoksulluk nafakasının uyarlanması ile ilgili olarak bu durum oldukça önem arz etmektedir. Zira anlaşmalı boşanma protokolüyle belirlenen yoksulluk nafakası miktarının uyarlanabilmesi için TMK m. 176/f. 4'ün yanı sıra TBK m. 138'de yer alan şartlar da aranacaktır¹⁷⁰.

¹⁶⁵ Yavuz 2007: 5: '*Söz konusu taraf değişen hal ve şartlara rağmen edimini ihtirazı kayıt koymaksızın ifa etmişse, artık ilke olarak sözleşmenin değişen duruma uydurulmasını isteyemez. Zira ifada bulunmakla borçlu, onu yerine getirmek kudretinde olduğunu ve değişen şartlara rağmen borcunu kabul ettiğini dolaylı olarak itiraf etmiş demektir... Zorlaştığı halde edimi ifa etmiş olan borçlu, ifa ettiği edimin veya bölümünün iadesini isteyemez. Zor da olsa edimin ifası, geçerli bir ifadır.*'; Kaplan 2007: 152; Tile 2021: 185.

¹⁶⁶ Kılıçoğlu 2017: 345; İhtirazı kayıt olmaksızın yapılan ifanın geçerli olduğu ile ilgili Yavuz 2007: 12.

¹⁶⁷ Baysal 2020: 187; Tile 2021: 187: '*..bazı durumlarda edimlerin ifasına rağmen, sözleşmenin uyarlanması adaletli ve hakkaniyetli bir çözüm için tek alternatif olabilir.*'

¹⁶⁸ Baysal 2020: 145, 151.

¹⁶⁹ Gümüş 2022: 46.

¹⁷⁰ Bkz.: s. 64.

İdarenin tarafı olduğu özel hukuk sözleşmelerinde ise; sözleşmede özel bir hüküm yoksa veya var olan hükme rağmen durum hakkaniyete aykırıysa TBK m. 138 uygulanacaktır¹⁷¹.

TBK m. 138'in iki veya çok tarafa borç yükleyen sözleşmelere ve tek tarafa borç yükleyen sözleşmelere uygulanacağı kabul görmektedir¹⁷². Genellikle sürekli edimli sözleşmelerin uyarlanması karşımıza çıkmakla beraber, nadir de olsa ani edimli sözleşmeler de uyarlanabilir. Ölünceye kadar bakma sözleşmesi, garanti sözleşmesi, kefalet sözleşmesi gibi rizikolu sözleşmelerde kural olarak uyarlama mümkün değildir¹⁷³.

3. Uyarlama Hakkının Kullanılması ve Sonuçları

Uyarlama hakkı kabul edilen görüşe göre taraflardan birinin açacağı dava yoluyla kullanılır. Şartların hepsi birlikte dava tarihi itibarıyla oluşmuş ve devam ediyorsa hâkimden uyarlama talep edilebilir¹⁷⁴. Hakimin kararı inşai bir karardır¹⁷⁵. Öğretide birinci görüşe göre uyarlama hakkı yalnızca dava yoluyla kullanılabilir ancak ikinci görüş uyarınca uyarlama hakkının dava yoluyla kullanılmasının zorunlu olmadığı görüşündedir¹⁷⁶. Biz ilk görüşe dava yoluyla kullanılması gerektiği görüşüne katılıyoruz. Zira madde uyarlamanın hâkimden talep edilebileceğini açıkça düzenlemiştir. Bu noktada tarafların kendi aralarında sözleşme yaparak kendi iradi uyarlama kararlarını ortaya koyacak şekilde sözleşmede düzenleme yapamazlar, taraflardan birinin uyarlama talebi yeni bir sözleşme için öneri niteliği taşır, uyarlama niteliği taşımaz¹⁷⁷. Ek olarak hukukumuzda dava açılmadan önce uyarlama talebiyle ilgili olarak karşı tarafla görüşebilir ancak karşı tarafın bunu kabul etmek zorunda olmadığı gibi uyarlama isteyen taraf da dava açmadan önce karşı tarafla görüşmek zorunda değildir¹⁷⁸.

Uyarlama davası kural olarak her zaman açılabilir. Ancak değişiklik gerçekleşikten itibaren makul bir süre geçene kadar dava açmayıp, edimleri yerine getirilmeye devam edilmesi öngörülemezlik şartını ortadan kaldıracığından dikkatli olunmalıdır¹⁷⁹.

¹⁷¹ Malbeği, N. (2020), İdarenin Taraf Olduğu Sözleşmelerde "Sözleşmede Değişiklik" (Ve Sözleşmede Değişikliğin Özel Bir Türü Olarak "Uyarlama"): On İki Levha Yayıncılık: 226.

¹⁷² Baysal 2020: 163; Resuloğlu 2021: 70-71.

¹⁷³ Yavuz 2007: 7: 'Spekülatif veya rizikolu sözleşmelerde işlem temelinin çöktüğü kabul edilemez. Zira *clausule rebus sic stantibus* iddiası bu tür sözleşmelerin mahiyeti ile bağdaşmaz. Spekülatif sözleşmelerde taraflardan birisi (ki bu taraf ileride edimin aşın ağırlaşağından şikayet edecektir) daha çok kar etmek için değişikliği göze almıştır; hesaba katmıştır. Bu değişiklik lehine olabileceği gibi aleyhine de olabilir. Lehine olduğu takdirde karşı taraf, aleyhine olduğunda o, *clausula*'ya dayanamaz.'; Gümüş 2022: 40, 41, 59; Burcuoğlu 1995: 13.

¹⁷⁴ Burcuoğlu 1995: 9 vd.; Gümüş 2022: 545; Talebin niteliği ile ilgili bkz.: Topuz 2009: 327-328.

¹⁷⁵ Topuz 2009: 327.

¹⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gümüş 2022: 469.

¹⁷⁷ Aksi görüş için bkz.: Gümüş 2022: 84.

¹⁷⁸ Topuz 2009: 335.

¹⁷⁹ Gümüş 2022: 490-491.

Hâkimin dava sonucunda vereceği karar geleceğe etkilidir. İnşai davalarda etkinin kesinleşme tarihinden itibaren başladığı kabul edilmekle birlikte uyarlama davasında istisnai olacak şekilde daha geriden başlar. Yargıtay’a göre bu tarih davanın açıldığı gün veya ifa uyarlama hakkı saklı tutulmak suretiyle gerçekleştirildiyse ifanın yapılmış olduğu gündür¹⁸⁰. Öğretide *Gümüş*’e göre uyarlama kararı, uyarlama şartlarının gerçekleşmiş olduğu tarihten yani dava tarihinden de daha öncesinde bir tarihten başlayarak hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır¹⁸¹.

Hakim sözleşmenin uyarlanmasına, sona ermesine veya değiştirilmemesi yönünde karar verir. Değişikliğe karar veriyse bu değişiklik edimin değiştirilmesi, bedelin değiştirilmesi, sözleşmenin süresinin uzatılması gibi farklı şekillerde olabilir¹⁸². Sözleşmenin sona erdiği hallerde ise uyarlama talep edilemeyecektir.

E. Uyarlama İle İlgili Diğer Hükümler

Maddi tazminatın irat olarak ödendiği hallerde Türk Medeni Kanunu m. 176/f. 4 uyarınca tarafların mali durumlarında değişiklik meydana gelir veya hakkaniyet gerektirirse, talep halinde iradın miktarı artırılabilir veya azaltılabilir. Hem tazminat alacaklısı hem de borçlusu uyarlamayı talep etme hakkına sahiptir.

İştirak nafakasının uyarlanması ‘Durumun Değişmesi’ başlıklı Türk Medeni Kanunu m. 331’de düzenlenmiştir. Maddeye göre durumun değişmesi halinde ve taraflardan birinin isteği üzerine hâkim nafaka miktarını yeniden belirleyebilir veya kaldırabilir. Çocuğun eğitimi ve yaşı gibi özellikleri dikkate alınarak belirlenen iştirak nafakasının karar tarihinden itibaren çocuğun ihtiyaçlarının artması, ülke parasının değişen ekonomik koşullar sonucu değerinin azalması sebebiyle artık ihtiyaçları karşılayamaz hale gelmesi, nafaka borçlusunun mali durumunun iyileşmesi gibi durumlar iştirak nafakasının artırılması için sebebi olarak sayılabilir¹⁸³.

Türk Medeni Kanunu m. 364’e göre yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşecek kimseye karşı derece fark etmeksizin altsoyu, üstsoyu ve kardeşleri yardım etmekle yükümlüdür. Türk Medeni Kanunu madde 365’in 3. fıkrasında yardım nafakası yükümlülüğünün uyarlanabileceği belirtilmiştir. Düzenlemeye göre yardım nafakası, yükümlülerin bir veya birkaçından isteniyorsa ve bu durum hakkaniyete aykırıysa, hâkim nafakayı azaltabilir veya kaldırabilir. Diğer nafakalardan farklı olarak burada yalnızca nafakanın azaltılması düzenlenmiştir.

¹⁸⁰ Yargıtay 6. HD., 2013/13871 E., 2014/5361 K., 28/04/2014 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹⁸¹ Gümüş 2022: 555.

¹⁸² Eren 2021: 559.

¹⁸³ Doğan 2015: 71-72.

Türk Borçlar Kanunu'nun 'Tazminat Hükümünün Değiştirilmesi' başlığını taşıyan 75. maddesine göre; haksız fiil sonucu bedensel zarara uğrayan kişinin tazminat talebi olduğu bazı durumlarda hâkim, zararı karar verme anında tam olarak tespit edemez ve tazminat hükmü kurarken tazminatın miktarını sonradan değiştirme yetkisini iki yıl içinde kullanmak üzere saklı tutabilir.

Türk Borçlar Kanunu 363. maddesinin birinci fıkrasına göre '*Tarımsa bir taşınmazın her zamanki verimi, olağanüstü felaket veya doğal olaylar yüzünden önemli ölçüde azalırsa kiracı, kira bedelinden orantılı bir miktarın indirilmesini isteyebilir.*' Burada sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkan sebeplerle normalde kiracının aynen ödemekle yükümlü olduğu kira bedelinin uyarlanmasını talep etme imkânı kiracıya tanınmıştır¹⁸⁴.

Türk Borçlar Kanunu madde 138'de düzenlenen sözleşmelerin uyarlanması kurumu eser sözleşmeleri için aynı kanunun 480. maddesinde ayrıca düzenlenmiştir. TBK m. 480/f. 2 uyarınca eser sözleşmesi yapıldıktan sonra ortaya çıkan durum, sözleşmede kararlaştırılan götürü bedel miktarı ile eserin yapılmasını imkansızlaştırır veya güçleştirir; yüklenici olan taraf hâkimden sözleşmenin yeni duruma uyarlanmasını talep edebilir. Burada sözleşme yapıldıktan sonra ifayı güçleştiren durum, sözleşme yapıldığı esnada taraflarca öngörülemedi ya da öngörülse dahi taraflarca sözleşmenin şartlarının oluşturulmasında dikkate alınmamış olmalıdır. TBK m. 480 hükmü hâkim görüşüne göre TBK m. 138'e göre özeldir, birlikte daha işlevsel hale geleceği veya TBK m. 138'in TBK m. 480'i tamamladığı yönünde görüşler de mevcuttur¹⁸⁵. Eser sözleşmelerinde bedelin uyarlanmasının şartları şu şekilde sıralanabilir: Sözleşmede bedel götürü olarak kararlaştırılmış olması, sözleşme yapılırken öngörülemeyen veya öngörülse bile taraflarca göz önünde tutulmamış bir değişiklik meydana gelmesi, meydana gelen değişikliğin eserin belirlenen götürü bedel ile yapılmasına engel olması veya o bedelle yapımını aşırı derecede güçleştirmesi ve son olarak değişen durumun gerçekleşmesinde yüklenicinin sorumlu tutulmaması.

Türk Borçlar Kanunu madde 296 uyarınca bağışlama sözü veren kişinin mali durumu, söz verdikten sonraki bir zamanda sözünü yerine getirmesini olağanüstü derecede ağırlaştıracak şekilde değişmişse, bağışlama sözünü geri alabilir.

F. Uyarlamanın Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması

Uyarlama kurumu bazen ifa imkansızlığı, aşırı yararlanma ve sözleşmenin yorumlanması gibi kurumlarla karıştırılabilmektedir. Ayırt edilmesi bakımından kısaca değinmekte fayda görüyoruz.

¹⁸⁴ Kılıçoğlu 2017: 338.

¹⁸⁵ Gümüş 2022: 177-178.

TBK m. 27'ye göre konusu imkânsız olan sözleşmeler geçersizdir. Burada bahsedilen başlangıçtaki imkânsızlık hali sözleşmenin kurulduğu anda ifasının imkânsız olmasıdır¹⁸⁶. Uyarlama kurumunda geçerli olarak kurulmuş bir sözleşme var iken burada sözleşme baştan itibaren geçersizdir. Ayrıca uyarlamada ifada imkânsızlık değil, ifa etmede aşırı güçlük ya da edimler arasında aşırı orantısızlık mevcuttur.

TBK m. 136'da düzenlenen ifa imkansızlığı kurumu, sözleşme yapıldıktan sonraki imkânsızlıktır. Burada sözleşme yapıldıktan sonra borçlunun elinde olmayan sebeplerle edim hiçbir şekilde ifa edilemez duruma gelmiştir, tamamen imkansızlaşmıştır ve bunun sonucunda artık borç sona erer¹⁸⁷. Uyarlama ile ifa imkansızlığının benzer noktası her ikisinde de sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkan ve borçludan kaynaklanmayan dışsal bir sebep mevcuttur¹⁸⁸. Ayırt edici özellik ise uyarlama mümkün olan hallerde edim tamamen imkânsız hale gelmemiştir yalnızca edimin ifasında bir güçleşme söz konusudur. Uyarlamada edim hala ifa edilebilirdir, sözleşme uyarlanmak suretiyle ayakta tutulur ve borç sona ermez ancak imkânsızlık varsa borç kendiliğinden sona erer.

Sözleşmenin yorumlanması durumu tarafların çeşitli sebeplerle irade beyanı açıklamaları yeterince açık, çelişkiden uzak ve net olmadığı hallerde ortaya çıkmaktadır. TBK m. 19 uyarınca '*Bir sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde ve yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın, gerçek ve ortak iradeleri esas alınır.*' Yorumlama iradenin gerçek anlamını ve amacını ortaya koymaya yarar¹⁸⁹. Sözleşmenin içeriğinde boşluk vardır ve bu boşluk tarafların farazi iradesi dikkate alınarak, TMK m. 1 gereği sözü ve özü esas alınarak doldurulur¹⁹⁰. Uyarlamada ise irade beyanları çelişkiden uzak olacak şekilde nettir, yoruma ihtiyaç duyulmaz. Sorun içerikten kaynaklanmaz, dışsal bir sebeptir, edimlerin ifasının irade beyanlarının uyusmasından sonra ortaya çıkan durumlardan etkilenmesi ve sonucunda sarsılmasıdır¹⁹¹. Ortalama bir sözleşme tarafı kimsenin iradesi esas alınarak uyarlama yapılır. İsviçre Hukukunda uyarlama sonradan ortaya çıkan sözleşmesel boşluğun tamamlanması olarak kabul edilse de bizim kabul ettiğimiz görüşler uyarınca bu mümkün değildir¹⁹².

Sözleşmenin tamamlanması ise uyarlamadan farklı olduğu gibi yorumlamadan da farklıdır. Yorumlamada tarafların ifadelerinin anlamı açık ve net değilken tamamlamada tarafların hak ve

¹⁸⁶ Kılıçoğlu 2017: 141.

¹⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Serozan 2016: 186-198.

¹⁸⁸ Kurtulan, G. (2016), "Türk Hukukunda İmkânsızlık ve Aşırı İfa Güçlüğü Kurumlarının Karşılaştırılması", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 32/3: 213.

¹⁸⁹ Kılıçoğlu 2017: 331.

¹⁹⁰ Sözleşmenin yorumlanması ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Kaplan 2007: 31-88; Yıldırım, A. (2015), *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Adalet Yayınevi: 94; Kocayusufpaşaoğlu, N. (2008), *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Birinci Cilt Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme*, İstanbul: Filiz Kitabevi: 331-338.

¹⁹¹ Gümüş 2022: 407.

¹⁹² Bkz.: s.22, 37.

yükümlülüklerine ilişkin düzenleme eksikliği mevcuttur, eksiklik hakim tarafından giderilir¹⁹³. Uyarlamada ise hak ve yükümlülüklerle ilişkin bir eksiklik değil sonradan ortaya çıkan durumun edimi zorlaştırması söz konusudur. İşlem temeli teorisiyle ilgili görüşlerden dolayı İsviçre hukuku çokça incelendiğinden orada uyarlamamanın sözleşmenin tamamlanması olarak görülmesi kafa karışıklığına yol açabileceğinden bu noktada İsviçre’de tamamlama olarak görüldüğünü ancak bizde görülmediğini belirtme ihtiyacı hissediyoruz¹⁹⁴.

Aşırı yaralanma (gabin) TBK m. 28’de düzenlenmiştir¹⁹⁵. Madde ile edimler arasındaki orantısızlık zarar görenin zor durumda kalması, deneyimsizliği veya düşüncesizliğinden kaynaklanıyorsa zarar görene sözleşmeyle bağlı olmadığı bildirme veya dengesizliğin giderilmesini isteme hakkı tanınmıştır. Gabinde sözleşme baştan edimler orantısız olacak şekilde kurulmuştur. Uyarlamada ise böyle bir durum söz konusu olmayıp taraflar başta sözleşme edimlerinde anlaşmışlar ve ancak sonradan ortaya çıkan öngörülemez durum ifayı güçleştirmiştir ya da aşırı orantısız hale gelmiştir¹⁹⁶.

Saikte esaslı yanılma Türk Borçlar Kanunu m. 32’de düzenlenmiştir. Saikte yanılma kişinin kendisini sözleşme yapmaya sevk eden sebep, amaç veya hedefte hataya düşmesidir¹⁹⁷. Kanun uyarınca saikte yanılma aslında esaslı yanılma sayılmaz yani sözleşmenin geçersizliğine böylece iptaline sebep olamaz. Ancak yanılan bunu sözleşmenin temeli saymış ve dürüstlük kurallı gereği de durum böyleyse saikte yanılma, esaslı sayılabilecektir.

Yanılma ile uyarlama arasında zaman açısından fark vardır. Yanılmada en başta yanlış ortaya çıkan ve iradenin oluşumunu etkileyen bir düşünce mevcuttur ve bu saik yanılan kişi tarafından sözleşmenin temeli sayılmaktadır; uyarlamada başta düşünceler doğrudur ancak sonradan ortaya çıkan durum bu baştaki düşüncelerin gerçekleştirilmesini aşırı derecede güçleştirmiştir. Temel hatasında mevcut veya geçmişteki olaylara ilişkin düşünceler yanlıştır, uyarlamada ise kabul edilen yaygın görüşe göre gelecekteki olay ve beklentiler yanlış çıkmıştır¹⁹⁸.

¹⁹³ Kaplan 2007: 25: ‘Sözleşmede boşluk, tarafların kanunun düzenlemesini kendilerine bıraktığı sözleşme metnine ilişkin hukuki bir sorunu bilerek veya bilmeyerek tamamen veya kısmen, hiç düzenlememeleri durumunda söz konusudur. Taraflar bu boşluğu sonradan anlaşarak doldurabilirler. Diğer durumlarda ise bu boşluk ya tamamlayıcı nitelikteki kanun hükümleriyle veya ender de olsa örf ve adet hukuku ile veyahut bazen hakim tarafından bizzat yaratılan kural ile doldurulur.’ Sözleşmenin tamamlanması ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: Kocayusufpaşaoğlu 2008: 338-341; Kaplan 2007: 89-116.

¹⁹⁴ Resuloğlu 2021: 24.

¹⁹⁵ Aşırı yaralanma ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: Kocayusufpaşaoğlu 2008: 478-500; Yıldırım 2015: 114-118.

¹⁹⁶ Eren 2021: 482.

¹⁹⁷ Kılıçoğlu 2017: 254.

¹⁹⁸ Eren 2021: 439.

Taraflar sözleşme yaparken içeriğine sözleşme serbestisi ilkesi gereği uyarlama ile ilgili kayıtlar koyabilirler. Bu kaydın olduğu durumlarda uygulanmasına yönelik açılan ifa ve tespit davaları uyarlama davası olarak nitelendirilemez¹⁹⁹.

Sözleşmenin kesin hükümsüz olduğu iddiasıyla açılan tespit davası da bir uyarlama davası değildir. Zira burada sözleşmenin var olup olmadığıyla ilgili bir inceleme ve tespit mevcutken; uyarlamada geçerli olarak doğmuş ve devam eden bir sözleşmenin inşai bir hükümle yeni duruma uygun hale getirilmesi söz konusudur.

Sözleşmenin yenilenmesi TBK m. 133'te şu şekilde düzenlenmiştir: '*Yeni bir borçla mevcut bir borcun sona erdirilmesi, ancak tarafların bu yöndeki açık iradesi ile olur.*' Yenilemede tarafların iradesiyle mevcut borç sona ermekte ve yeni bir borç doğmaktadır²⁰⁰. Uyarlamadan farklıdır, zira uyarlamada sözleşme sona ermez devam eder, yeni bir borcun doğması da söz konusu değildir.

¹⁹⁹ Gümüş 2022: 411.

²⁰⁰ Eren 2021: 1431.

İKİNCİ BÖLÜM: YOKSULLUK NAFAKASININ UYARLANMASI

I. Genel Olarak

Yoksulluk nafakası, boşanma davası sonucunda veya boşanma davasının kesinleşmesinden sonraki bir yıllık süre içerisinde açılmış ayrı bir dava ile hüküm altına alınmış olabilir. Yoksulluk nafakası kabul ettiğimiz görüşe göre süreli veya süresiz olarak kararlaştırılabilir. Ancak uygulamada süresiz olarak hükmedilmesi emredici olduğu ağırlıklı olarak kabul edilmektedir. Nafaka alacaklısına nafaka borçlusu tarafından süresiz olarak ödenmesine hükmedilmiş yoksulluk nafakası, kanunda sayılan sona erme sebepleri gerçekleşene kadar geçen sürede her koşula uyum sağlayamaz ve değişen koşullarla birlikte uyarlanmaya ihtiyaç duyar. Esasen uyarlama kurumunun nafaka üzerinde ortaya çıkmasının sebebi de nafakaya süresiz olarak karar verilmesi durumudur. Tarafların ekonomik ve sosyal durumlarında meydana gelen değişiklikler, yaşadıkları ülkenin değişen ekonomik koşulları ve paranın alım gücünün azalması ve benzeri etkenler ise nafaka miktarının uyarlanma ihtiyacını daha da artırmaktadır. Süreli olarak hükmedilmiş nafaka da şartların varlığı halinde ve süresi devam ettikçe uyarlanabilmelidir.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması kurumu geçmişten günümüze Medeni Kanunlarımızda kendisine yer bulmuştur:

17/02/1926 Tarih ve 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin yoksulluk nafakasının uyarlanması ile ilgili olan 145. madde hükmü şu şekildeydi: *'Bir mukavele veya hüküm ile kendisine maddi ve manevi tazminat veya nafaka olarak bir irat tahsis edilmiş olan karı veya koca, yeniden evlenirse bu irat kat olunur. Yoksulluğu sebebiyle kendisine nafaka tayin edilmiş olan karı veya kocanın yoksulluğu zail olmuş veya hiss olunacak derecede azalmış ise, borçlunun talebi üzerine nafaka kat veya tenzil olunur. Borçlunun mali kudreti nafaka miktarına nazaran azaldığı surette dahi aynı hüküm caridir.'*

743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin Bazı Maddelerinin ve 818 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 49. Maddesinin Değiştirilmesine Dair 3444 Sayılı 12/05/1998 Tarihli Kanun'un 7. maddesiyle gerçekleşen değişiklikten sonra 743 sayılı Medeni Kanun'un 145. maddesinin 4. fıkrasında yoksulluk nafakasının uyarlanması şu şekilde yerini aldı: *'İrat şeklinde maddi tazminat veya nafakayı gerektiren sebep ortadan kalkar ya da önemli ölçüde azalır veya borçlunun mali gücü önemli ölçüde eksilirse iradın indirilmesine veya kaldırılmasına karar verilebileceği gibi değişen durumlara göre ve hakkaniyet gerektiriyorsa iradın artırılması da istenebilir.'*

3444 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önce yoksulluk nafakasının uyarlanmasında yalnızca iradın azaltılması kanunla düzenlenmiştir iradın artırılması haline yer verilmemiştir. İradın azaltılma sebebi olarak nafaka alacaklısının yoksulluğunun ortadan kalkması veya önemli derecede azalması veya

nafaka borçlusunun mali gücünün nafaka miktarına nazaran azalması gösterilmiştir. Değişiklik sonrası nafakayı gerektiren sebebin önemli derecede azalması veya değişiklikten önceki haliyle benzer şekilde nafaka borçlusunun mali gücünün azalması nafakanın indirilmesi sebebi olarak gösterilmiş; iradın artırılmasına da artık yer verilmiş ve artırılma sebebi olarak ise değişen durumlar ve hakkaniyet şartlarının birlikte bulunması gerektiği düzenlenmiştir.

Değişiklikten önceki kanun maddesinin uygulanması yalnızca azaltılmanın istenebilmesi sebebiyle hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabiliyordu. Zaten ülkedeki enflasyon karşısında yıllar içinde değer kaybeden nafaka bir de miktarı indirilerek zayıf konumda olan kişinin yoksulluğunu giderme konusunda tamamen işlevsiz hale geliyordu. Yapılan değişiklik sonrası kanunda yer alan düzenleme ile nafaka alacaklısının paranın değer kaybetmesi ve diğer olumsuzluklara karşı korunması amaçlanmıştır²⁰¹.

Yürürlükte olan 4721 sayılı TMK'da ise m. 176/f. 4'te yoksulluk nafakasının uyarlanması kurumunun şartları son halini almıştır. Maddeye göre: '*Tarafların mali durumlarının değişmesi veya hakkaniyetin gerektirdiği hallerde iradın artırılması veya azaltılmasına karar verilebilir.*'

Yoksulluk nafakasının uyarlanması mülga maddelerde nafakanın sona ermesiyle birlikte düzenlenmişken; yürürlükte bulunan maddede uyarılma, nafakanın sona ermesi hallerinden ayrı bir fıkra da tek başına ele alınmıştır.

Nafaka borçlusunun mali durumundaki değişiklik 3444 sayılı kanun ile değişik mülga maddede bir azalma sebebi olarak sayılmışken, yeni düzenlemeyle bu kısım çıkarılarak geriye kalan kısma benzer bir şekilde düzenleme yapılmış ve her iki tarafın da mali durumu veya hakkaniyet gerektirirse nafakanın artırılması veya azaltılmasını talep edilebileceği düzenlenmiştir.

Uyarılma için hakkaniyet gerektirmesi şartı ise 3444 ile değişik mülga maddede 've' bağlacı ile değişen durumlara bağlanmış ve böylece iki koşulun birlikte sağlanmasının aranmasına sebep olmuştur. Yürürlükteki düzenlemede ise 'veya' bağlacı ile bağlanmış ve bunun sonucu olarak değişiklikle birlikte var olması gereken bir şart olmaktan çıkıp, tek başına gerçekleşmesi uyarılma için yeterli olacak bir şart haline gelmiştir.

Değinmekte fayda var ki; esasen yukarıda detaylıca açıklanan TBK m. 138 uyarınca uyarılma aile hukukunu da TMK m. 5 gereği konu bakımından kapsamaktadır. Ancak TMK m. 176/4 hükmü TBK m. 138'e göre özel hüküm olduğundan öncelikle uygulanır. Ayrıca TMK m. 176 hükmü TBK m. 138'in aksine emredici olduğundan hükmün aksi yönünde yapılmış olan sözleşme kayıtları da geçersiz olacaktır²⁰².

²⁰¹ Hamzaçebi, M. (2002), "Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10/3-4: 37.

²⁰² Gümüş 2022: 47-48.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması talepli açılmış dava sonuncunda verilen karar, değiştirici yenilik doğuran bir karardır.

Karşılaştırmalı hukukta nafakanın uyarlanması ile ilgili durumun nasıl olduğuna değinelim:

Alman Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 323'te 'kararların değiştirilmesi (Abänderung von Urteilen)' başlığı ile hukukumuzda değişiklik davası denilen dava türü düzenlenmiştir. Bu hükme dayanılarak yoksulluk nafakasının uyarlanmasının mümkün olduğu söylenebilir. Uyarlama kurumunda da nafakaya hükmedilmesinde olduğu gibi hukukumuzda göre daha ağır şartlara bağlanmış, değişikliğin önemli olması aranmıştır²⁰³.

İsviçre Medeni Kanunu Art. 125, 128 ve 129'da yoksulluk nafakasının hangi sebeplerle ve hangi şartlar altında miktarında artma, azalma, iptal edilme ve belirli bir süreliğine askıya alınma gibi değişik şekillerde uyarlanabilmesinin mümkün olabileceği düzenlenmiştir. Bazı hallerde resen bazı hallerde ise tarafların talebi üzerine sayılan değişiklikler mümkün olacaktır. ZGB 125/3'te ise yoksulluk nafakası ödenmesi hakkaniyete aykırı ise indirilebileceği veya kaldırılabilceğini düzenlemiştir²⁰⁴. Art. 128'de enflasyon düzeltmesi başlığı altında, giderlerde değişiklik olması halinde nafakanın süresinin uzatılmadan yalnızca miktarında artma veya azaltma yapılabileceği konusunda mahkemenin resen karar alabileceği durumu düzenlenmiştir. Art 129/1'de ise koşullarda önemli ve kalıcı değişiklik olması halinde nafakanın azaltılabileceği, iptal edilebileceği veya bir süreliğine askıya alınabileceği açıklanmıştır. Art. 129/2'ye göre ise nafaka yükümlüsünün gelirinde bir artış gerçekleşirse alacaklı miktarın yeni duruma göre uyarlanmasını talep edebilir. Bu artışın beklenmedik, boşanma sırasında öngörülememiş olması aranmaktadır²⁰⁵. Son olarak Art. 129/3 ise boşanmadan itibaren beş yıl içinde alacaklı hala geçimini sağlayamıyorsa ve yükümlünün ekonomik durumunun düzeldiği yargı tarafından belirlenirse alacaklının bir nafaka belirlenmesi veya belirlenmiş olan aylığın artırılmasını isteyebileceği düzenlenmiştir.

Fransa hukukunda ise telafi ödeneği bazı hallerde gözde geçirilebilir²⁰⁶. Bu kurum yoksulluk nafakasının uyarlamasıyla benzerlik göstermektedir. CCF m. 276-3'te ise nafakanın yani telafi ödeneğinin yenilenebileceği, iptal edilebileceği veya askıya alınabileceği hükmü mevcuttur.

İngiliz hukukunda nafakanın MCA m. 35/4'te uyarlama hali de kaldırılmasının yanında düzenlenmiştir. Buna göre taraflar eğer sebepleri varsa (bir tarafın gelirinin azalması, işsiz kalması, bir

²⁰³ Akil, C. (2012), "Medeni Muhakeme Hukukunda Değişiklik Davası Ve Maddi Hukuktaki Görünüm Biçimleri", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 0/10: 153- 182: 166.

²⁰⁴ Çilenti Konuralp, A. (2020), "Türk-İsviçre Hukukunda Yardım Nafakası Yükümlülüğünün Hakkaniyete Aykırılık Nedeniyle Azaltılması veya Kaldırılması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22/2: 1042.

²⁰⁵ Tosun, Y. (2015), "Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakasının ve Doğurduğu Hukuki Sorunların İncelenmesi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/129: 74.

²⁰⁶ Altınok Ormancı 2022: 1143.

tarafın gelirinin artması) nafakanın tamamen kaldırılmasını, nafaka miktarı veya süresinde artma veya azaltmaya gidilmesini isteyebilirler²⁰⁷.

II. Yoksulluk Nafakasının Uyarlanmasının Şartları

Yürürlükte olan 4721 sayılı TMK m. 176/f. 4'e göre yoksulluk nafakasının uyarlanabilmesi için tarafların mali durumunda değişiklik olmalı veya hakkaniyet gerektirmelidir. Buradaki 'veya' ifadesinden de açıkça anlaşıldığı üzere ikisinin birlikte gerçekleşmesi gerekmez, yalnızca birinin gerçekleşmesi diğer şartların da varlığı halinde uyarlama için yeterlidir.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması şartları; daha önce verilmiş bir yoksulluk nafakası kararının varlığı ve söz konusu kararın kesinleşmiş olması, uyarlamanın hakimden talep edilmesi, yoksulluk nafakasının irat şeklinde ödeniyor olması, tarafların mali durumlarında değişiklik olması, değişen koşulların sürekli olması, değişikliğin nafakaya hükmedilen davada öngörülemez nitelikte olması ve son olarak tarafların mali durumunda değişiklik olmasa bile hakkaniyetin nafakanın uyarlanmasını gerektirmesi olarak sayılabilir.

A. Önceden Verilmiş Bir Yoksulluk Nafakası Kararı Olmalı

Yoksulluk nafakasının uyarlanması için öncelikle daha önce verilmiş bir yoksulluk nafakası kararı olmalıdır. Yoksulluk nafakasına daha önceden karar verilmemişse, uyarlama davası açılmaz ancak lehine yoksulluk nafakasına karar verilmesini isteyen daha önce boşanmış kimse, TMK m. 178'te belirtilen boşanmanın kesinleşmesinden itibaren bir yıllık zamanaşımı süresinin henüz dolmadığı hallerde kendisine yoksulluk nafakası talebiyle dava açabilir. Uyarlama talebiyle açılmış bir davada daha önce verilen yoksulluk nafakası kararı olmadığı anlaşılırsa, talep eden davacının talebi uyarlama değil lehine yoksulluk nafakası hükmedilmesi olarak sayılabilecektir²⁰⁸.

Yoksulluk nafakası kararının kesinleşmiş olup olmamasının aranması ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre uyarlama için bu hükmün kesinleşmiş olması aranmaktadır²⁰⁹. Karar henüz kesinleşmemişse bekletici mesele yapılmalıdır²¹⁰. İkinci görüş ise; yoksulluk nafakası kararının dava tarihi itibarıyla kesinleşmiş olmasının, uyarlama için gerekli olmadığıdır²¹¹. Kararın kesinleşmesi gerektiği görüşüne katılmaktayız. Zira yoksulluk nafakası kesinleşme tarihinden itibaren sonuç doğurmaktadır, henüz kesinleşip ödenmeye başlanmamış yani daha doğmamış bir nafaka temeline

²⁰⁷ Kulaklı 2018: 259.

²⁰⁸: Yargıtay 3.HD., 2004/2817 E., 2004/2486 K., 29/03/2004 T. (Yiğit 2022: 17 dipnottan naklen).

²⁰⁹ Yargıtay 2. HD., 2020/4219 E., 2020/4889 K., 20/10/2020 T. (Erişim Tarihi: 23/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²¹⁰ Ruhi, Ruhi 2021: 57; Özuğur, A.İ. (2006), Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayrıklık ve Evlenmenin İptali Davaları (2.Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi: 1031.

²¹¹ Akil 2012: 167.

dayalı olarak uyarlama davası açmak yerinde olmayacaktır. Ayrı bir davayla dava tarihinden itibaren hüküm doğurduğu hallerde de aynı şekilde kesinleşmemiş bir hüküm üzerinden yargılama yapılması doğru olmadığından kesinleşmenin beklenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Aksi durumlar adaleti sarsacak kararlar verilmesine, yargılamanın uzamasına, tekrarlanmasına ve bunun sonucu olarak hem usul ekonomisi ilkesinin zedelenmesine hem de adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine sebebiyet verebilir. Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere yoksulluk nafakası ödemeleri kesinleşme ile başlayacağından henüz ödenmesine dahi başlanmamış bir nafakanın uyarlanması mantıksız gelmektedir²¹². Yargıtay'ın yoksulluk nafakasının kaldırılması için açılmış olan bir davada kesinleşme şartını ararken, dava açıldığı tarihte kesinleşmemiş olup dava açılma tarihinden sonra yargılama devam ederken kesinleşen yoksulluk nafakası kararının varlığının her dava açıldığı tarihteki şartlar göre değerlendirileceğinden ve dava tarihi itibarıyla kesinleşme şartını taşımadığından davanın reddine karar vermiştir. Bu görüşün uyarlama için de kabul edersek kesinleşmeden açılan uyarlama davaları yargılama esnasında kesinleşse dahi reddedilecektir²¹³. Açıklanan sebeplerle nafakanın uyarlanması talebinde bulunmak için yoksulluk nafakasına karar verilen hükmün kesinleşmesinin beklenmesi gerekmektedir. Açıldığı hallerde ise hakim bekletici mesele yapabilecektir.

B. Uyarlama Talep Edilmeli

Yürürlükteki 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 'Taleple Bağlılık İlkesi' başlığını taşıyan 26. maddesi gereğince '*Hâkim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır; ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre talep sonucundan daha azına karar verebilir.*' Maddenin devamında ise hâkimin taleple bağlı olmadığı kanun hükümlerinin saklı olduğu belirtilmektedir. Yoksulluk nafakasının uyarlanması için açılan davada kanun hükmünde herhangi bir istisnai şekilde taleple bağlı olmama durumu düzenlenmediğinden, birinci fıkrada açıklanan düzenleme geçerlidir ve taleple bağlılık ilkesinin yansıması olarak yoksulluk nafakasının uyarlanması için hâkimden talep edilmesi gereklidir²¹⁴.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması talep edilirken, yalnızca artırılması veya azaltılması istendiğini belirtmek yeterli mi yoksa istemin yanında miktar da belirtilmesinin talep şartının gerçekleşmesi açısından gerekli olup olmadığı konusunda bir netlik söz konusu değildir. Miktar belirtilmesi kanunda bir zorunluluk olarak belirtilmiş değildir. Kanaatimize göre yalnız miktar belirtilmemesi sebebiyle uyarlama talebini geçersiz saymak yoksulluk nafakasının amacıyla

²¹² Yargıtay 3. HD., 2014/10030 E., 2014/16996 K., 22.12.2014 T. (Erişim Tarihi: 05/06/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²¹³ Yargıtay 3. HD., 2012/15632 E., 2012/21942 K., 18.10.2012 T. (Erişim Tarihi: 05/06/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²¹⁴ Öztan 2004: 505.

örtüşmeyecektir. Burada yoksulluk nafakasının belirlenmesinde olduğu gibi hâkimin davayı aydınlatma görevi kapsamında miktarın belirtilmesini istemesi mümkün olmalıdır, böylece tartışmalar çözülmüş olur ayrıca zayıf konumda olan kişi de korunmuş olur. Aslında hükümde boşluk olduğu ve genel hüküm olan TBK m. 138'e yapılan uygulamanın kıyasen uygulanmasını esas alırsak hâkim miktarla bağlı olmayacağından tartışmaların önemi kalmayacaktır.

Talepte miktarın belirtildiğini varsaydığımızda; HMK m. 26 ve taleple bağlılık ilkesi gereği nafaka alacaklısı olan taraf, nafakanın artırımı için dava açtığında hâkim nafakayı en fazla davacının talep ettiği miktar kadar artırabilir, hakkaniyet gerektirse dahi talep edilen miktardan daha fazla artıramaz. Nafaka alacaklısının durumunu talebinin üstünde iyileştiremez. Nafaka miktarının azaltılması için nafaka borçlusu tarafından açılan davada ise hâkim talepte istenilen miktara kadar azaltabilir, istenilenden daha fazla miktarda eksiltilip nafaka borçlusunun yükümlülüğünü talep ettiğinden daha fazla olacak şekilde eksiltilmez. Bu iki durum da talebi aşmak olarak nitelendirilecektir.

Nafaka borçlusunun, sona erme hallerinden biri gerçekleştiği hususuna dayanarak nafakanın kaldırılmasını talep ettiği hallerde ise hâkim '*çoğun içinde az da vardır* (In toto et pars continetur)' ilkesi gereği diğer şartların da varlığı halinde nafaka iradı miktarının azaltılmasına karar verebilecektir. Bu durum Yargıtay'ın birçok kararında da açıkça belirtilmektedir ve talebi aşmak olarak nitelendirilmeyecektir²¹⁵.

Nafakanın hem süreli hem de süresiz olarak talep edilebileceğini kabul eden görüşü savunduğumuzu belirtmiştik²¹⁶. Yoksulluk nafakasının süresiz olarak değil de belirli bir süre ödenmesine karar verildiği durumlarda, belirlenen süre dolduktan sonra nafakanın artırılması veya azaltılması artık talep edilemeyecektir²¹⁷. Takdir edilen süre içerisinde nafakanın değişen koşullara uyum sağlamadığı durumlarda ise diğer şartların da varlığı halinde uyarılma talep edilmesi mümkündür. Aksini düşünmek için herhangi bir kanuni düzenleme veyahut içtihat bulunmamaktadır.

²¹⁵ Yargıtay 3. HD., 2016/2438 E., 2016/5932 K., 18/04/2016 T.: Somut olayda nafaka alacaklısının sonradan çalışmaya başlaması sebebiyle nafaka borçlusu taraf kaldırma talep etmiş, ilk derece mahkemesi ise asgari ücretle çalışmasını yoksulluktan kurtulma sebebi olarak görerek nafakanın kaldırılmasına karar vermiştir. Ancak 3. Hukuk Dairesi nafaka borçlusunun kaldırma talebinin içerisinde çoğun içinde az da vardır ilkesi gereğinde indirme talebi de olduğunu ve asgari ücretle çalışmaya başlamanın yoksulluğu kaldırıcı değil azaltıcı bir sebep olduğunu ve bu sebeplerle indirilme talebi olmasa da yoksulluk nafakasının indirilmesi şeklinde hüküm kurulması gerektiği yönünde karar vermiştir: '*Mahkemece dava tarihindeki şartlara göre davalının yoksulluğunun tamamen ortadan kalkmadığı, asgari ücret sınırındaki gelirin varlığının yoksulluk nafakasının tamamen kaldırılmasına neden olmayıp indirmeye karar verilebileceği, davacının dava dilekçesindeki kaldırma talebi içinde indirme talebinin de olduğu (çoğun içinde az da vardır ilkesi gereğince) gözetilerek bir karar verilmesi gerekirken, yanlışlı değerlendirme sonucu davanın tamamen kabulü doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.*' (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Yargıtay 3.HD., 2015/17285 E., 2016/3203 K., 03/03/2016 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>); Yargıtay 3.HD., 2013/16232 E., 2014/467 K., 16/01/2014 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Özüğür 2015: 543-544; Yargıtay 3. HD., 2013/21270 E., 2014/6679 K., 30/04/2014 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²¹⁶ Bkz.: s. 16.

²¹⁷ Yargıtay 2. HD., 1996/949 E., 1996/2258 K., 07/03/1996 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://legalbank.net>).

C. Yoksulluk Nafakasının İrat Şeklinde Ödeniyor Olması

Yoksulluk nafakasının iki şekilde ödenmesi mümkündür: İrat ve toptan. Türk Medeni Kanunu 175. maddesinde açıkça belirtildiği üzere uyarlama, yalnızca hâkimin veya tarafların anlaşarak yoksulluk nafakasının irat şeklinde ödenmesine karar verdiği haller için mümkündür.

Toptan şekilde ödenen yoksulluk nafakası bir kerede ödenmiştir ve yükümlülük sona ermiştir, artık gerçekleşecek olan değişiklikler miktarı etkileyemez yani uyarlama davası açılmaz²¹⁸. Aynı şekilde toptan ödenmesine karar verilen yoksulluk nafakasının taksitlendirilmiş olması halinde taksit miktarları irat olmadığından artırma veya azaltma söz konusu olmayacaktır, zira taksitler yalnızca toptan ödemenin birer parçasıdır.

D. Koşulların Değişmesi veya Hakkaniyeti Gerektirmesi

Türk Medeni Kanunu m. 176/f. 4'e göre yoksulluk nafakasının uyarlanabilmesi için iki şart sayılmış ve bu şartlar 'veya' bağlacıyla birbirine bağlanmıştır. Bunun sonucu olarak iki şarttan sadece birinin gerçekleşmesinin uyarlama için yeterli olacaktır. Bu şartlardan birincisi 'değişen koşulların gerçekleşmesi' ikincisi ise 'hakkaniyet gerektirmesi' koşuludur.

Uyarlamanın yer aldığı TMK m. 176/f. 4'te hangi koşulların ne kadar değişmesi halinde yoksulluk nafakasının ne oranda artması veya azalması gerektiği, hakkaniyetin hangi durumlarda uyarlamayı gerektireceği gibi konuyla ilgili ayrıntılı şekilde düzenlemeye yer verilmemiştir. Bunun sonucu olarak hâkime uyarlama konusunda geniş takdir yetkisi tanınmıştır. Düzenlemenin genel olmasının ortaya çıkardığı diğer sonuç ise; koşullar, hakkaniyet kavramı ve konuyla ilgili olan diğer sorunların (artırma oranının ne olacağı ve neye göre belirleneceği, anlaşmalı boşanma sonucu yapılan sözleşmede tarafların kendileri belirleyerek kararlaştırdığı yoksulluk nafakası miktarının uyarlanıp uyarlanmayacağı ve uyarlanabiliyorsa bunun hangi koşullarda olacağı, yabancı para olarak belirlenen yoksulluk nafakasının uyarlanmasının mümkün olup olmadığı mümkünse yine hangi koşullar altında mümkün olduğu veya olması gerektiği gibi...) öğretisi ve Yargıtay kararları ışığında çözülmeye çalışılmasıdır. Günümüzde geline nokta bazı konularda görüş birliği mevcutken bazı konularda hala görüş ayrılıkları sürmekte olup, aynı konuyla ilgili verilmiş olan farklı yargı kararları ve farklı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Farklı konulardaki görüşlere ve tartışmalara yeri geldikçe değinilecektir.

²¹⁸ Dural, Ögüz, Gümüş 2014: 151.

1. Değişen Koşulların Varlığı

Nafaka alacaklısı ve borçlusunun mali durumlarında değişiklik meydana gelmesi halinde nafaka uyarlanabilecektir. Tarafların mali durumunda meydana gelen ve uyarlamayı gerektiren değişiklik tüm ülkeyi veya dünyayı etkileyen derecede büyük olabileceği gibi yalnızca tarafları etkileyecek büyüklükte de olabilir. Önemli olan meydana gelen değişiklik sonucu, nafaka alacaklısı ile borçlusu arasında yoksulluk nafakasına hükmedilen önceki davanın görüldüğü mahkeme tarafından kurulmaya çalışılan dengenin bozulması, nafaka miktarının artık nafaka alacaklısı olan kişiyi yoksulluktan kurtarmaya yetmemesi, dürüstlük kuralı gereği irat miktarının uyarlama davası açılması tarihi itibarıyla artık koşullara uyum sağlayamamasıdır.

Tarafların mali durumunda meydana gelen değişikliklere çeşitli örnekler verilebilir: Nafaka alacaklısının; çalışmaya başlaması sebebiyle gelirin artması, iş değiştirme veya işinde yükselmesi sebebiyle maaşının artması, miras kalmasıyla artık malvarlığına ve/veya kira gelirine sahip olmaya başlaması sonucu gelirin artması, vefat eden anne veya babasından nafaka alacaklısına maaş kalması, hastalık veya sakatlık gibi sebeplerle çalışamayacak duruma geldiği için veya yaşlandığı için gelirin azalması ve yine aynı sebeplerle giderlerinin artması ve benzeri durumlar. Nafaka borçlusunun; iş değişikliği veya işinde yükselmesi sebebiyle maaşının artması, hastalık veya sakatlık gibi haller sebebiyle çalışamaması veya daha az ücret kazanacak şekilde çalışmaya devam etmesi, aynı sebeplerle masraflarının artması, iş değiştirmesi, iflas etmesi, yaşlanması, emekli olması sebebiyle maaşında azalma olması, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ve/veya onların masraflarının artması ve benzeri durumlar. Tarafların özelinde gerçekleşen bu haller gibi ülke genelini veya belirli bir bölgesini etkileyen olaylar da mali durum değişikliğine sebep olabilir. Örneğin; ülkemizde enflasyonun beklenmeyecek seviyede aniden artışı ve buna bağlı olarak paranın değer kaybetmesi, tarafların alım gücünün azalması da hem ülkeyi etkileyen hem de tarafların mali durumunu etkileyen sebeplerdendir.

Öğreti ve yargı kararlarında yer alan bir görüşe göre, yoksulluk nafakasına karar verilen dava açıldıktan sonra tarafların mali durumlarında meydana gelen değişiklik, yoksulluk nafakasına karar verilen davada öngörülememiş nitelikte olmalıdır²¹⁹. Bu şart sözleşmelerin uyarlanmasını düzenleyen Türk Borçlar Kanunu m. 138'deki uyarlama için gerçekleşen durumun öngörülemez olması gerektiği şartını anımsatmaktadır. Nafakanın uyarlanmasında öngörülemezliğin nasıl değerlendirileceği düzenlenmediğinden hâkime geniş bir takdir yetkisi tanınmakta ve bunun sonucu olarak değerlendirmenin nasıl olacağı öğretiyeye ve yargı kararlarına bırakılmaktadır. Aksi olan görüşe göreyse öngörülmezlik aranmaz ve uyarlama için büyük bir değişiklik de gerekmemelidir²²⁰. Bize göre de burada

²¹⁹ Öztan 2004: 506; Demir, M. (2018), Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 87; Ruhi, Ruhi 2021: 57.

²²⁰ Kalender, A. (2021), Aile Hukukunda Boşanma Nafakası (Yoksulluk Nafakası), Ankara: Adalet Yayınevi: 318.

olayın öngörülmezliğini aramak yoksulluk nafakasının amacıyla örtüşmemektedir. Öngörülün ya da öngörülmesin gerçekleşen olay tarafların mali gücünü etkiliyorsa uyarlama mümkün olmalıdır. Öngörülmezlik anlaşmalı boşanma ile belirlendiği hallerde arada anlaşma olması sebebiyle aranabilir, ileride bu konuya değinilecektir.

Değişikliğin öngörülmez olması gerektiğini kabul ettiğimizde yoksulluk nafakasının uyarlanması epey zorlaşacaktır. Örneğin nafaka kararından sonra alacaklı taraf öğretmen olarak çalışmaya başladıysa veya emekli olduysa nafaka azaltılabilecektir. Ancak kişinin öğretmen olması sebebiyle ileride çalışabileceği, yaşı sebebiyle de boşandıktan sonra emekli olabileceği aslında her zaman öngörülebilir bir durumdur. Bu sebeple uyarlamayı kabul etmemek doğru olmayacaktır çünkü uyarlama için şartlar gerçekleşmiştir.

Öğretide ve Yargıtay kararlarında ‘değişen durumlar’ şartı değerlendirilirken yoksulluk nafakasına esas boşanma davasının açılması veya ayrıca açılmış yoksulluk nafakası davasının dava tarihinden itibaren mi yoksa karar verme tarihinden itibaren mi değişikliğin olup olmadığının inceleneceği hususunda iki farklı görüş mevcuttur. Değişikliğin başlangıç tarihi olarak *Kılıçoğlu* her davanın açıldığı andaki koşullara göre karara bağlanacağını söylemiş ve değişimin aranırken başlangıç olarak önceki davanın dava tarihinin esas alınacağını kabul etmişken²²¹, *Öztan*’a göre karar tarihi esas alınmalıdır²²². Yargıtay ise bazı kararlarında değişiklik olup olmadığına bakılması gereken tarih aralığını ‘*önceki davanın açıldığı tarihteki davacının durumu ve şimdiki davanın açıldığı tarihteki davacının durumu*’ olarak belirtmiştir²²³. Farklı bazı kararlarında ise nafaka miktarının belirlendiği tarihi esas almıştır²²⁴. Katıldığımız görüş iki davanın açılma tarihleri arasındaki tarafların mali durumlarında meydana gelen değişimin incelenip, değerlendirilmesi gerektiğidir.

Daha önce de belirtildiği üzere her dava açıldığı andaki şartlar altında incelenir²²⁵. Bu sebeple yoksulluk nafakasına hükmedilen davanın açıldığı tarih ile uyarlama istenen davanın açıldığı tarih arasında tarafların mali durumlarında değişikliklerin olup olmadığı ve değişimin dava tarihi itibarıyla de devam edip etmediği incelenecektir. Burada yoksulluk nafakasına karar verilen davanın açılması

²²¹ Kılıçoğlu 2019: 139.

²²² Öztan 2004: 506.

²²³ Yargıtay 3. HD., 2004/5419 E., 2004/5277 K., 18/05/2004 T. (Erişim Tarihi: 17/01/2023) (<https://hukukturk.com>).

²²⁴ Yargıtay HGK., 2017/1522 E., 2019/1140 K., 05/11/2019 T.: ‘...yedi yıl önce kararlaştırılan yoksulluk nafakasının paranın alım gücünü yitirmesi ve bu süreç içerisinde davacının ihtiyaçlarının doğal olarak artması...’(Erişim Tarihi: 18/01/2023) (<https://legalbank.net>); Yargıtay 3. HD., 2012/15917 E., 2012/21393 K., 11/10/2012 T.: ‘...nafakanın takdir edildiği tarih (20.06.2008) ile bu davanın açıldığı tarih arasında geçen süre, tarafların gerçekleşen sosyal ve ekonomik durumları, nafakanın niteliği ve özellikle ekonomik göstergelerdeki değişim ile TÜİK’in yayınladığı ÜFE artış oranı nazara alındığında...’ (Erişim Tarihi: 20/03/2023) (<https://lexpera.com.tr>); Yargıtay HGK., 2014/416 E., 2015/2631 K., 18/11/2015 T. (Erişim Tarihi: 23/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²²⁵ Yargıtay 3. HD., 2002/11094 E., 2002/11680 K., 14/10/2002 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

tarihidenden önceki ve uyarlama davasının açıldığından sonra meydana gelen değişikliklerin incelenmesi yerinde olmayacaktır²²⁶.

Yoksulluk nafakasına hükmedilen davanın açılmasından önce gerçekleşen durumlar uyarlama davasında inceleme kapsamına alınmayacaktır. Benzer şekilde dava tarihi itibarıyla henüz gerçekleşmemiş bir durum ya da olay da gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması sebep gösterilerek uyarlamaya neden olacak bir değişim olarak kabul edilemez. Örneğin nafaka yükümlüsü olan taraf, nafaka alacaklısı olan tarafın babasının çok hasta ve vefat etmek üzere olduğunu, vefat etmesi sonucunda nafaka alacaklısına yüklü miktarda miras kalacağı iddiasında bulunarak nafaka iradı miktarının azaltılması talebiyle dava açmışsa; alacaklının babasının çok hasta olup olmadığı fark etmeksizin bu sebebe dayanarak nafakanın azaltılmasına kararı verilemez. Zira henüz gerçekleşmemiş olaylar gerçekleşme ihtimali ne kadar fazla olursa olsun dikkate alınmamalıdır. Uyarlama davasının açılış tarihi itibarıyla nafaka alacaklısının babası vefat etmiş olsa ve nafaka alacaklısına kalan miras alacaklının durumunu lehe olacak şekilde değiştirseydi ancak o zaman borçlunun iddiası uyarlama için dikkate alınırdı. Bu noktada babasından kendisine kalan miras ile nafaka alacaklısının yoksulluğunun sona ermesi durumunda ise uyarlama yine mümkün olmayacak; yoksulluk nafakası, yukarıda açıklandığı gibi nafaka verilmesinin şartlarından olan yoksulluk durumu ortadan kalktığından sona erme talepli dava açıldığında mahkeme kararı ile sona erecektir²²⁷.

Değişen koşulların yoksulluk nafakasının kendiliğinden veya mahkeme kararı ile sona ermesi sebebi olmamasına dikkat edilmelidir. Zira sona erme sebeplerinden herhangi biri meydana gelmişse uyarlama artık mümkün olmayacaktır. Örneğin nafaka alacaklısı olan kişinin yoksulluktan kurtulmuş olması veya yeniden evlenmesi halinde artık yoksulluk nafakası uyarlanamayacaktır. Sona erme sebebinin artırma veya azaltılma için dava açıldıktan sonra meydana gelmesi halinde ise dava tarihi ile sona erme sebebinin gerçekleştiği aradaki zaman için nafakanın artırılması veya azaltılması yönünde bir karar verilmelidir²²⁸. Yoksulluk nafakasının sona erme sebebi var olduğundan bahisle, dava tarihi ile nafakanın sona erme sebebinin gerçekleştiği tarihe kadar olan ve sona erme sebebinin henüz gerçekleşmediği aralık için uyarlama talebi reddedilmemelidir.

Yoksulluk nafakasına karar verilen davanın açılmasından itibaren tarafların değişen durumları nafaka miktarının uyarlanması için sebep teşkil eder. Bu değişiklikler kısa süreli ve geçici nitelikte

²²⁶ Kılıçoğlu 2019:139.

²²⁷ Bkz: s. 19.

²²⁸ Özüğür 2015: 530; Yargıtay 3. HD., 2014/10596 E., 2014/16749 K., 17/12/2014 T.: ‘Nafakanın artırılması istemine ilişkin iş bu davanın açılış tarihi; 29/07/2013, davacının evlilik tarihi ise 22/12/2013’tür. Her dava açıldığı tarihteki koşullara göre değerlendirilir ilkesi gereğince; dava tarihindeki şartlara göre, davacının yoksulluğunun ortadan kalkmadığı kabul edilerek, evlilik tarihine kadar olan süre yönünden tarafların sosyo-ekonomik durumları nazara alınarak belirlenecek miktar nispetinde davanın kabulü gerekirken; dava tarihinden sonra yargılama sürecinde yapılan evlilik nedeniyle davanın reddi cihetine gidilmesi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.’ (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Kılıçoğlu 2019: 139.

olmamalıdır. Tarafların mali durumlarında bir iki hafta ya da ay gibi kısa süreli iyileşme veya kötüleşmeler uyarılma için dikkate alınmaz. Dikkate alınması için değişikliğin kalıcı olarak tarafların mali durumlarını lehe veya aleyhe olacak şekilde ve önemli derecede etkilemesi gerekir. Kısaca değişiklik önemli ve sürekli olmalıdır²²⁹. Bir görüşe göre iki tarafı da eşit şekilde etkileyen değişiklikler uyarılma sebebi olamaz, değişiklik bir tarafı olumlu diğer tarafı ise olumsuz etkilerse uyarılma mümkündür²³⁰. Bu görüşe katılmıyoruz zira kanun ve öğreti böyle bir şart aramamıştır ve bu şartın aranması uyarlamayı imkansızlaştırıp hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilecektir.

Tarafların durumlarındaki değişikliğin süreklilik oluşturduğu ve oluşturmadığı halleri örneklendirelim: Nafaka borçlusu kişiye iş yerinde onuncu yılını doldurduğu için tek seferliğine bir maaş fazla ödenmesi onun mali durumunun kalıcı nitelikte iyileştiği anlamını taşımazken, kişinin terfi etmesi sebebiyle maaşına yüzde doksan oranında zam yapılması mali durumunun sürekli olarak iyileştiğini gösterir. Benzer şekilde nafaka alacaklısı olan kimsenin normalde asgari ücretle çalıştığı ancak bir haftalık süreyle hasta olması ve bu sebeple aylık aldığından daha düşük maaş alması halinde, mali durumunun sürekli değil geçici olarak aleyhine değişmiş olacağından yoksulluk nafakasının artırılması için sebep olamaz. Ancak nafaka alacaklısı kalıcı ve çalışmasına engel olarak derecede büyük bir hastalığa yakalansaydı, bunun sonucu olarak mali durumundaki kötüleşme sürekli ve kalıcı hale geleceğinden nafakanın uyarlanması için sebep olarak gösterilebilirdi.

Somut bir olayda nafaka yükümlüsü anlaşma tarihinde yurtdışında çalıştığı ve yüksek maaş aldığını ancak şimdi Türkiye'ye döndüğü ve maaşı azaldığı için nafakanın indirilmesini talep etmiştir. Yargıtay durumun geçici olduğu ve nafaka yükümlüsünün anlaşma yapıldığı sırada görev süresinin sınır olduğunu bilmesi sebebiyle durumun öngörülemez olmadığı sebebiyle uyarlamanın mümkün olmadığı sonucuna varmıştır²³¹.

Ülkemizde dövizin aşırı oranda artması, yüksek enflasyon sebebi ile paranın alım gücünün çok fazla düşmesi durumunda yükselme kalıcı nitelikte ise yine tarafların mali gücü sürekli olarak değişmiş sayılacaktır. Aksine ani şekilde artıp sonrasında kısa süre içinde devletin müdahalesi veya başka sebeplerle azalan ve tekrarlanmayan döviz artışının tarafların mali durumuna olan etkileri kısa süreceğinden yine sürekli değişime örnek gösterilemeyecektir²³². Burada döviz artışının kişileri ne kadar

²²⁹ Öztan 2004: 506.

²³⁰ Kalender 2021: 323.

²³¹ Yargıtay 3.HD., 2005/11060 E., 2005/10630 K., 24.10.2005 T. (Erişim Tarihi: 05/05/2023) (<https://legalbank.net>).

²³² Yargıtay 3.HD., 2003/1941 E., 2003/2097 K., 04/03/2003 T.: Somut olayda USD olarak belirlenen yoksulluk nafakasının dövizdeki ani artış sebebiyle indirilmesi talep edilmiştir. Hukuk dairesi ise 'Şubat 2001 ekonomik krizinden sonra döviz kurundaki dalgalanma uyarlamayı gerektirecek mahiyette değildir. Zira, döviz kurunda ilk etapta ani bir yükseliş olmuş ise de zaman içerisinde hükümetçe alınan tedbirlerle bu yükseliş yavaşlatılmış, hatta belirgin bir durgunluk dönemi yaşanmıştır. Takip eden süreçte dolar kurundaki artış oranı, ülkemizde seyreden yüksek enflasyon oranını dahi karşılayamamıştır. Diğer taraftan davacı ve davalının iradın kararlaştırıldığı dönemdeki sosyal ve ekonomik durumlarında dava tarihi itibarıyla önemli

etkilediğinin de önemli olduğu görüşündeyiz. Örneğin döviz ile maaş alıp döviz ile ödeme yapan yükümlü ile, Türk lirası ile maaş alıp döviz cinsiyle ödeme yapan yükümlünün dalgalanmalardan etkilenme düzeyi aynı olmayacaktır. Döviz ile maaş alan kişi aynı maaşı alıp aynı miktarı ödemeye devam edecekken, Türk Lirası ile maaş alan kişi artık maaşının çok daha fazlasını nafaka olarak ödemek zorunda kalacaktır. Tarafların durumları bu açıdan da dikkate alınmalıdır.

Değişikliğin sürekli olmasının yanında önemli de olması gerekir. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi bazı kararlarında tarafların mali durumundaki değişikliğin yoksulluk nafakasının uyarlanmasına sebebiyet verebilmesi için ‘olağanüstü’ nitelikte olması gerektiğini belirtmiştir²³³. Bölge Adliye Mahkemeleri de bazı kararlarında, nafaka takdirinden sonra tarafların durumunda ‘olağanüstü’ bir değişiklik olmamasını artırım talebinin reddi için yerinde bulmuştur²³⁴.

Kanuni düzenlemede yalnızca değişiklik aranmıştır ancak yerleşik kararlarla değişikliğin niteliği Yargıtay tarafından olağanüstü olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda hayatın olağan akışı içinde gerçekleşen değişiklikler uyarlama sebebi sayılamayacaktır. Olağanüstü değişiklikten kastedilen mücbir sebep değildir. Mücbir sebep, borçlunun sorumluluğunu tamamen ortadan kaldıracak ve borcu ifa etmekten kurtulmasını mutlak olarak sağlayacak kadar olağanüstü ve istisnaidir²³⁵. Değişikliğin mücbir sebep (sel, deprem, pandemi vb.) niteliğinde olması ise öğreti ve yargı kararlarında aranmamaktadır.

2. Koşullar Değişmese Dahi Hakkaniyet Gerektirmesi

Hakkaniyet kelimesi Arapça kökenli olup, kelime anlamı itibarıyla ‘*Hak ve adalete uygun, doğruluk, nasfet*’ demektir²³⁶. Bir tanıma göreyse hakkaniyet ‘*Somut bir olay ve durum için bireyin özel durumlarının da dikkate alınarak ortaya çıkan adaletsizliklerin giderilmesi, adaletin en ileri aşaması*’dır²³⁷.

Mülga Türk Kanunu Medenisi’nin 145. maddesinin 3444 sayılı kanunla değiştirilmiş düzenlemesinde hakkaniyet, yalnızca nafakanın artırımı için değişen durumlar ile gerçekleşmiş olması aranan bir koşul şeklinde yerini almıştı. Yürürlükteki kanunla buna son verilmiştir. Hakkaniyet

ölçüde bir değişiklik gerçekleştiği de kanıtlanmış değildir.’ diyerek sürekli mahiyette olmayan değişikliğin uyarlama sebebi olmayacağını belirtmiştir. (Erişim Tarihi: 17/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²³³ Yargıtay 3.HD., 2013/10024 E., 2013/13410 K., 26/09/2013 T. (Erişim Tarihi: 18/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²³⁴ Adana BAM. 2.HD., 2019/1440 E., 2019/1968 K., 26/12/2019 T.; Ankara BAM. 1.HD., 2019/1059 E., 2020/277 K., 08/01/2020 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²³⁵ Kahraman, Z. (2022), “Mücbir Sebep ve Beklenmeyen Hal”, Düzgünkaya, A. (Ed.), II. Borçlar Hukuku Kongresi, Aristo Yayınevi, İstanbul: 3.

²³⁶ Türk Dil Kurumu İnternet Sitesi (<https://sozluk.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 17/01/2023).

²³⁷ Atay, E.E. (2021), *Hukuk Başlangıcı* (9.Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi: 65; Antalya, Topuz 2019: 445.; Yılmaz 2011: 504: ‘*Hakkaniyet- Nasafet; nasfet; nisfet; somut olay adaleti; nasafet; hukukun katılığına giderilmesi, bireylerin yasa karşısında eşitliği ve onların haklarına uyulmasının zorunlu bulunduğu esaslarından doğal olarak çıkartılan adalet ilkesi; hakkaniyet, somut olayların özelliklerine uyan çözüm biçimlerinin en yüksek ahlaki temelini oluşturur. Adalet anlamında da kullanılmaktadır.*’

gerektirmesi, yoksulluk nafakasının hem artırılması hem de azaltılması için bir koşul olarak düzenlenmiştir.

Yürürlükteki 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 'Hâkimin Takdir Yetkisi' başlığını taşıyan 4. maddesi şu şekildedir: '*Kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir.*' Hâkim kanunların izin verdiği ölçüde hukuka ve hakkaniyete göre karar verirken somut olay adaletinin sağlanmasını amaçlayacaktır.

Hakkaniyet kavramı, geçmişten günümüze neredeyse tüm hukuk sistemlerinde kullanılmış ve kullanılmaya devam edilen bir kavramdır ve her zaman uygulama alanı bulmuştur.

Kanun koyucu yoksulluk nafakasının uyarlanması için gerekli olan hakkaniyeti, tek başına bir koşul olarak düzenlemiştir. Burada nafaka alacaklısı ve borçlusunu olan tarafların mali durumlarında önceki davanın açılma tarihinden itibaren uyarlama davasının açıldığı tarihe kadar uyarlamayı gerektirecek herhangi bir değişiklik olmasa dahi hakkaniyetin gerektirdiği hallerde yoksulluk nafakasının artırılmasının ya da azaltılmasının hâkimden talep edilmesi mümkün olacaktır. Uyarlanarak artan ya da azalan yoksulluk nafakası iradı miktarının da hakkaniyete uygun olmasına dikkat edilmelidir²³⁸.

Nafaka alacaklısı da borçlusunu da hakkaniyet sebebiyle yoksulluk nafakasının uyarlanmasını hâkimden talep edebilir.

Hakkaniyetin gerektirdiği uyarlama miktarı ve sebebi her somut olaya göre değişecektir. Her somut olay farklı koşulları ve farklı özelliklere sahip kişileri içinde barındırdığından, adaleti sağlamak adına birbirinden farklı kararlar verilmesi gerekmektedir.

Uygulamada tarafların mali gücünde lehe ya da aleyhe önemli bir değişiklik olmasa dahi hakkaniyet gereği taraflar arasında yoksulluk nafakasına karar verilirken kurulmuş olan dengenin korunması adına yoksulluk nafakasının artırılması gerektiği ile ilgili kararlara sıkça rastlanmaktadır. Yoksulluk nafakasının TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yayınlanan ÜFE (Üretici Fiyat Endeksi) oranında artırılması günümüzde fazlasıyla yaygınlaşmış, neredeyse genel geçer bir kural haline gelmiştir. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin yerleşmiş kararları yoksulluk nafakası iradı miktarında gerçekleştirilecek artırımın ÜFE oranı kadar olması yönündedir: '*Nafaka alacaklısının giderleri ile nafaka yükümlüsünün gelir ve giderinde, nafakanın takdir edildiği tarihe göre olağanüstü bir değişiklik olmadığı takdirde; yoksulluk nafakası TÜİK'in yayınladığı ÜFE oranında artırılmalı ve böylece taraflar*

²³⁸ Yargıtay HGK., 2013/3-2334 E., 2015/871 K., 25/02/2015 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

arasında önceki nafaka takdirinde sağlanan denge korunmalıdır²³⁹. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararlarına da nafakanın ÜFE oranında artırılması gerektiği görüşü yansımıştır²⁴⁰. Yeni tarihli Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri kararlarında da ÜFE'nin esas alınması yönündeki görüş baskın olmaya devam etmektedir²⁴¹. Yargıtay nadir de olsa bazı kararlarında enflasyon oranında nafakanın artırılması gerektiğini belirtmiştir²⁴².

Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri bazı kararlarında ise ÜFE oranında artışı az ya da çok olacak şekilde hakkaniyete aykırı bulmuştur²⁴³. Gerçekten de yalnızca ÜFE'ye göre hareket edip karar vermek her zaman ve her koşulda somut olay adaletini sağlayamayabilir²⁴⁴. Çitak'a göre de ÜFE oranı artırımı için dikkate alınırken onun yanında mutlaka tarafların durumları da göz önünde bulundurulmalıdır²⁴⁵. Bu noktada Çitak'ın görüşüne katılıyor ve diğer koşullara bakılmadan her durumda nafaka ÜFE oranında artırılıyor varsayımıyla karar vermenin adaleti sarsıcı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabileceğini düşünüyoruz. Hakkaniyete uygun olacak şekilde karar vermek için her somut olayın koşulları olay bazında değerlendirilmelidir.

Yoksulluk nafakasının TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi) oranında artırımını Yargıtay yüksek bulmakta ve bu sebeple de hakkaniyete aykırı bulmaktadır²⁴⁶.

E. Değişen Koşulların Uyarılama Talep Edenden Kaynaklanmaması

Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan düzenlemeye göre: '*Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.*' Her kim kendi kusurundan faydalanan bir yarar elde ederse veya etmek isterse hukuk düzeni bunu korumayacaktır²⁴⁷.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması özelinde ise bir kimsenin bilerek ve isteyerek kendi durumunu kötüleştirdikten sonra buna dayanarak nafakanın lehine olacak şekilde uyarlanmasını

²³⁹ Yargıtay 3.HD., 2013/10024 E., 2013/13410 K., 26/0/2013 T.; Yargıtay 3.HD., 2016/19730 E. 2017/1260 K., 13/02/2017 T.; Yargıtay 3.HD., 2018/3846 E., 2018/8426 K., 12/09/2018 T. (Erişim Tarihi: 18/01/2023) (<https://legalbank.net>); Yeni tarihli BAM kararı örneği: İstanbul 10. HD., 2020/961 E., 2021/1266 K., 08/07/2021 T. (Ruhi, Ruhi 2021: 294, 639).

²⁴⁰ Yargıtay HGK., 2017/1522 E., 2019/1140 K., 05/11/2019 T. (Erişim Tarihi: 18/01/2023) (<https://legalbank.net>); Yargıtay HGK., 2014/783 E., 2016/309 K., 06/03/2016 T. (Erişim Tarihi: 23/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²⁴¹ Yargıtay 2. HD., 2021/4645 E., 2021/5308 K., 28/06/2021 T.; Ankara BAM. 2. HD., 2019/1044 E., 2020/91 K., 29/01/2020 T. (Erişim Tarihi: 26/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁴² Yargıtay HGK., 2014/416 E., 2015/2631 K., 18/11/2015 T. (Erişim Tarihi: 12/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁴³ Ankara BAM. 1.HD., 2019/866 E., 2020/244 K., 07/01/2020 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁴⁴ Yargıtay 3.HD., 2004/11894 E., 2004/10996 K., 14/10/2004 T. (Erişim Tarihi: 18/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁴⁵ Çitak 2016: 249.

²⁴⁶ Yargıtay 3.HD., 2004/160 E., 2005/547 K., 01/02/2005 T.; Yargıtay 3.HD., 2016/10852 E., 2017/640 K., 25/01/2017 T. (Erişim Tarihi: 18/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁴⁷ Antalya, Topuz 2019: 535 vd.

istememesi hakkın kötüye kullanılmasını oluşturur, iyiniyet ve dürüstlük kurallarına da aykırılık teşkil edecektir²⁴⁸.

Nafaka alacaklısı yoksulluk nafakasının artırılması için dava açtığında; durumunun kötüleştiğini bu sebeple nafakanın artık kendisini yoksulluktan kurtarmaya yetmeyecek seviyede olduğunu iddia ediyorsa, lehine nafakanın miktarının uyarlanması kararı verilebilmesi için mali durumundaki bu kötüleşmede kendisinin kastı ve/veya kusuru olmamalıdır²⁴⁹. Örneğin asgari ücretle çalışan bir nafaka alacaklısı elinde olmayan sebeplerden değil de (işverenin iş sözleşmesini haksız feshetmesi gibi) kendi isteğiyle, sırf mali durumunu kötüleştirip nafaka borçlusundan daha fazla yoksulluk nafakası alabilmek adına durumunu kötüleştirdiyse (işçinin haksız feshi gibi), hukuk düzeni bunu korumaz ve nafaka alacaklısı lehine yoksulluk nafakası miktarının artırılmasına karar verilemez. Nafaka alacaklısı daha fazla nafaka almasını gerektirecek sebeplerden hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz. Ancak Yargıtay'ın bir kararında yer alan karşı oy yazısına göre kişi asgari ücret seviyesinde gelir elde ederken bile yoksulluğa düşüyordu, sırf kendi isteğiyle ayrılması işinden ayrılması sonucu yoksulluğa düşmeyeceğini kabul etmek yerinde olmayacaktır²⁵⁰. Aslında Yargıtay'ın burada uygulamada kötünietli olan kişiye nafaka bağlanmaması için bu görüşte olduğunu düşünüyoruz ancak üye farklı bir bakış açısı getirerek karşı oy yazısında; kendi isteğiyle işten ayrılmanın yoksulluk nafakasının artırılması için yapılmış kasıtlı ve kötünietli bir hareket sayılması için, kişi işten ayrılmadan önce asgari ücret seviyesinde değil, kendisini yoksulluktan kurtaracak yeterli ve düzenli gelir getirici bir işte çalışıyor olması gerektiğini savunmuştur.

Nafaka borçlusu yoksulluk nafakası miktarının azaltılmasını talep ettiğinde; mali durumunun kötüleştiğini belirtiyor ve uyarılma için bu sebebe dayanıyorsa durumunun kötüleşmesinden kendisinin sorumlu olmaması gereklidir. Örneğin nafaka borçlusu olan kimse yüksek miktarda bir maaşla çalışırken

²⁴⁸ Yılmaz 2011: 505: 'Hakkın kötüye kullanılması: Hakkın suiistimali; bir hakkın kullanılması sırasında doğruluk kuralına aykırı hareket edilmesi; bir hakkın yalnız başkasına zarar veren kötüye kullanılmasını yasa korumaz; örneğin arsa maliki bir kimsenin sırf komşusunu kızdırmak, manzarasını önlemek amacıyla, arsasındaki duvarı on metreye yükseltmesi.'

²⁴⁹ Kaçak 2004: 609.

²⁵⁰ Yargıtay 2. HD., 2006/18675 E., 2006/17592 K., 14.12.2006 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>): 'Davacı kadının bir tekstil firmasında "asgari ücretle" çalışırken 5.6.2005 tarihinde kendi rızası ile işten ayrılması sebebiyle yerel mahkeme tarafından yoksulluk nafakası isteminin reddine karar verilmiştir. Değerli çoğunluk yoksulluk nafakası verilmesi yönünde temyiz davasına rağmen hükmün onanmasına karar vermiştir. Davalı koca ise Astsubay Başçavuş olarak çalışmaktadır. Davacı kadın asgari ücretli işinden ayrılmayıp "çalışmaya devam" etseydi bile kendisine bu sebeple yoksulluk nafakası verilmeyecek miydi? Yoksulluk nafakasının içerdiği unsurlar dikkate alındığında "asgari ücretin" bu gereksinimleri karşılamaktan uzak olduğu yaşanan gerçekliktir. Bu sebeple asgari ücretle çalışan kadın bile yoksulluğa düşmektedir. Aslında Dairem bir kadının asgari ücretle çalışmasının bile yoksulluk nafakası takdirine engel teşkil etmeyeceği düşüncesini de sergilememiş değildir; ".....Asgari ücretle çalışma yoksulluk nafakası takdirine engel teşkil etmez. Türk Medeni Kanununun 175. maddesi koşulları gerçekleşmiş olup, davacıya uygun miktarda yoksulluk nafakası takdir edilmesi gerekir." (Y2HD, 30.11.2006, 9483-16717)Peki, davacı kadının işten "kendi isteği ile" ayrılması nasıl değerlendirilecektir? Yoksulluk nafakası (TMK. m. 175) isteyen "yeterli ve düzenli gelir" getiren bir işi olmasına rağmen işinden kendi iradesi dışında ayrılmak zorunda kalmış ise kendisine yoksulluk nafakası verilmelidir. Aksi halde yoksulluk nafakası verilmemelidir. Görüldüğü üzere işten "kendi isteği ile" ayrılma sebebiyle yoksulluk nafakası verilmemesi sadece "yeterli ve düzenli gelir" getiren bir işi olanlara özgüdür. Davacı kadın boşanmakla asgari ücretli işinde çalışsaydı bile yoksulluğa düşmüş sayılır. Asgari ücretli işinden kendi isteği ile ayrıldığı da dikkate alınarak/gözetilerek kendisine "uygun miktar" yoksulluk nafakası verilmelidir.'

sırf fazla nafaka ödememek için daha düşük ücretle çalışmaya başlaması veya ücretini resmi kayıtlarda gerçekte olduğundan daha düşük göstermesi halinde, kendi durumunu kendi kastıyla ve/veya kusuruyla kötüleştirdiğinden buna dayanarak nafaka miktarının azalmasını hâkimden talep edemeyecektir. Benzer şekilde yükümlünün aleyhine artırım davası açıldığı hallerde de yine nafakanın arttırılmaması ve alacaklıya daha az miktarda nafaka ödemek adına borçlunun mali durumunu kendisinin kötüleştirdiği tespit edilmesi de iyiniyet ve dürüstlük kurallarına aykırılık olacaktır²⁵¹.

Bir somut olayda nafaka borçlusu aleyhine nafakanın artırılması talepli dava açılmıştır ve dosya kapsamında borçlunun taşınmazlarını daha az nafaka ödeyebilmek amacıyla yakınlarına devrettiği ve gerçek mali durumunu saklamaya çalıştığı tespit edilmiştir. Yargıtay bu durumu hakkın kötüye kullanılması olarak nitelendirmiş, nafaka alacaklısı davacı tarafın artırım talebinin kabul edilmesi ve lehine yoksulluk nafakası iradı miktarının artırılması gerekirken talebinin reddedilmesi kararını isabetsiz olarak değerlendirmiştir²⁵². Dikkat etmek gerekir ki elinde olmayan sebeplerle durumu kötüleşen nafaka borçlusunun yoksulluk nafakasının lehine olacak şekilde azaltılarak uyarlanmasını istemesi ise hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmaz, zira mali durumundaki bu aleyhine değişiklikten borçlunun kendisi sorumlu değildir.

Başka bir somut olayda ise davacı iflas ettiğinden bahisle nafakanın azaltılmasını talep etmiştir. Yapılan yargılama sonucunda kişinin dava açılması tarihi itibarıyla başka bir şirketle ticari hayatına devam ettiği ve yargılama sırasında hissesini başkasına devrettiği anlaşılmıştır. Burada denge kurularak karar verilmesi gerekecektir²⁵³.

Dava tarihi itibarıyla nişanlı olan ve ilerde evlenmesi halinde nafakanın sona erme hallerinden biri gerçekleştirecek olan nafaka alacaklısı kişinin, bu durum belli olduğu halde bile bile nafaka artırımı istemesi hakkın kötüye kullanımına örnek olarak gösterilebilir²⁵⁴.

III. İradın Arttırılma Sebepleri, Arttırılamayacağı Haller ve Azaltılması Sebepleri

Yoksulluk nafakası miktarı tarafların mali durumunda değişiklik meydana gelmesi veya hakkaniyet gerektirmesi halinde uyarlanabilir. Bu uyarlama artırılma ya da azaltılma şeklinde gerçekleşmektedir. Bazı değişimler sonucunda miktarın artması gerekirken bazılarında ise azaltılması

²⁵¹ Yargıtay 3. HD., 2003/4795 E., 2003/4841 K., 22/04/2003 T. (Erişim Tarihi: 19/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁵² Yargıtay 3. HD., 2003/4795 E., 2003/4841 K., 22/04/2003 T. (Erişim Tarihi: 19/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁵³ Yargıtay 3. HD., 2013/16028 E., 2013/845 K., 23/01/2013 T. (Özügür 2015: 563 naklen).

²⁵⁴ Yargıtay HGK., 2017/2119 E., 2019/1142 K., 05/11/2019 T.: 'TMK'nın 2. maddesinde düzenlenen hakkın kötüye kullanılması yasağı kuralı açıklandıktan sonra eldeki davaya bakıldığında, davacı kadının yoksulluk nafakasının artırılması davasını açtığı 29.07.2013 tarihinde nişanlı olduğunun anlaşılması hâlinde dürüst davrandığından söz edilemeyecektir. Bir başka anlatımla yoksulluk nafakasının artırılması davası ile artırdığı nafakayı dava açtıktan yaklaşık beş ay sonra yaptığı evlilik hazırlığında kullanacak olması hakkın kötüye kullanılması yasağı kuralı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Hâl böyle olunca; mahkemece davacının davayı açtığı tarihte nişanlanma, söz kesme v.b. evlilik hazırlığı içerisinde olup olmadığı araştırılarak, nişanlı/sözlü olduğunun anlaşılması hâlinde TMK'nın 2. maddesinde düzenlenen dürüstlük kuralına uymadığı gerekçesi ile davanın reddine karar verilmesi gerekirdi.' (Erişim Tarihi: 12/03/2023) (<https://legalbank.net>).

gerekebilir. Bu noktada tarafların durumlarındaki lehe ve aleyhe olan değişimler önemlidir. Nafaka alacaklısının lehine, borçlusunun aleyhine olan değişimler nafaka iradının azaltılmasını gerektirecekken; alacaklının aleyhine, borçlunun lehine olan değişimler ise nafakanın artırılmasını gerektirecektir.

Uyarlama talepli olarak açılan davada, davalı olan taraf davacının artırma ya da azalma yönündeki talep ettiği miktarı kabul ederse hâkim artık kabul ettiği miktarda hüküm kurmalıdır. Yargıtay’a göre nafakanın artırılması istemli davada, davalının da talep edilen miktarı ödemeyi kabul ettiği halde HMK m. 308 (HUMK m.92) gereği davalı tarafından kabul edilen miktardan daha az miktarda nafakaya hükmetmek doğru olmayacaktır²⁵⁵.

Uyarlamaya karar verilirken tarafların mali ve sosyal durumları dikkate alınmalıdır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararına göre de hâkim artma veya azaltmaya karar vermek için; tarafların sosyal ve ekonomik durumlarını detaylıca araştırmalı, karşılaştırma yapmalı, değişiklik var ise ne oranda tarafları ve nafaka miktarını etkilediğini tespit etmelidir²⁵⁶. Bunu yaparken taraflar arasındaki dengeyi gözetmeyi de unutmamalıdır. Verilen artırma ya da indirme kararı da TMK m. 4 uyarınca hakkaniyete uygun olmalıdır²⁵⁷.

Artırılma veya azaltma talebinin gerekçesini içeren durum ile dava tarihi arasında geçen süre de nafakanın uyarlanması için önemli olabilmektedir²⁵⁸. Davanın uyarlama sebebinin gerçekleşmesi üzerinden makul bir süre geçtikten sonra açılması uzun süreler geçtikten sonra açılmasından daha uygun görülecektir.

Öğretide bir görüşe göre nafaka miktarı farklı sebeplere dayanarak azaltılabilir ancak hiçbir zaman reel olarak artırılamaz. Bu yazarlara göre söz konusu artış yalnızca paranın alım gücündeki azalmanın ortadan kaldırılmasına yöneliktir²⁵⁹. Ruhi’de aslında bir artırım değil dengenin korunması olduğunu belirtmiştir²⁶⁰.

²⁵⁵ Yargıtay 3. HD., 2005/10410 E., 2005/9732 K., 10/10/2005 T. (Erişim Tarihi: 14/02/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁵⁶ Yargıtay HGK., 2017/1532 E., 2017/1465 K., 29/11/2017 T. (Erişim Tarihi: 14/02/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁵⁷ Yargıtay 3. HD., 2012/15917 E., 2012/21393 K., 11/10/2012 T. (Erişim Tarihi: 20/03/2023) (<https://lexpera.com.tr>).

²⁵⁸ Özüğür 2015: 621; Yargıtay 3. HD., 2011/2158 E., 2011/5048 K., 29/03/2011 T.: ‘...Davalıya boşanma kararından sonra 01/12/2000 tarihinde babasından bağlanan dul yetim aylığı nedeniyle ekonomik durumunun olumlu yönde değiştiği kabul edilse bile yaklaşık 9 yıl sonra bu hususun nafakanın kaldırılması için hakkaniyete uygun düşmediği anlaşıldığından, mahkemece; TMK’nın 4.maddesi gereğince uygun bir miktar indirim yapılmak suretiyle hüküm kurulması gerekirken yoksulluk nafakasının tamamen kaldırılmasına karar verilmesi doğru görülmemiştir.’

²⁵⁹ Oğuz, C. (2000), ‘‘Medeni Kanun Madde 174/I ile 175 Arasındaki Farklar’’, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4/2: 11.

²⁶⁰ Ruhi, A.C. (2020), Türk Hukukunda Yabancı Nafaka İlamlarının Tenfizi (3. Baskı): On İki Levha Yayıncılık: 62.

A. İradın Arttırılması Sebepleri

İradın arttırılması için ön şart nafaka alacaklısının yoksulluğunun dava tarihi itibarıyla devam ediyor olmasıdır. Yoksulluğun devam etmemesi nafakanın mahkeme kararı ile sona erme sebebi olduğundan, yoksulluğun devam etmediği durumlarda nafaka artırılmasına değil kaldırılmasına karar verilmelidir. Yoksulluğu devam ettiği kanıtlanamayan nafaka alacaklısı olan davacının davasının reddi gerekecektir²⁶¹. Bu durumun anlaşılabilir boşanma sonucu yapılan sözleşmede belirlenmiş olan yoksulluk nafakası için geçerli olmayacaktır. Konuyla ilgili detaylı açıklama ilerde yapılacaktır, burada kısaca değinmekle yetiniyorum.

İradın arttırılmasının öncelikli sebebi durumun nafaka alacaklısı olan taraf aleyhine değişmesi, alacaklının mali durumunun kötüleşmesidir. Bu noktada aleyhe değişimin hangi olay veya durumdan kaynaklandığı önemli değildir. Alacaklının ister hastalanması sebebiyle ihtiyaçları artsın ister paranın alım gücünün düşmesi sebebiyle hükmedilen miktar ihtiyaçlarını karşılamamaya başlasın nafaka miktarı arttırılabilir. Yeter ki buna kendi kötünyetiyle sebebiyet vermiş olmasın.

Nafaka alacaklısının hastalanması veya yaşlanması sebebiyle çalışamaması ve bunun sonucunda gelirinin azalması ve aynı zamanda ihtiyaçlarının artması da nafakanın artırılması için bir sebeptir. Alacaklıyı yoksulluktan kurtaracak başkaca geliri de olmamalıdır²⁶².

Ülkenin ekonomik koşulları, paranın alım gücündeki azalma da nafakanın artırılması sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk dava sonucunda bağlanan nafaka miktarı o günün ekonomik koşullarında yoksulluğa düşen kimsenin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmesine rağmen değişen ekonomik koşullar sonucu uyarlama davasının açılış tarihi itibarıyla artık paranın değer kaybı karşısında eriyip gitmiş ve ihtiyaçları karşılamamaya başlamış olabilir. Bu durumda hem değişen durumlar hem de hakkaniyet ilkesi gereği nafaka miktarı nafaka alacaklısı lehine uyarlanarak artırılmalıdır²⁶³. Taraflar arasındaki kurulan dengenin paranın alım gücünün değişmesi sonucunda bozulması halinde dengenin yeniden kurulması amaçlanmaktadır²⁶⁴.

²⁶¹ Yargıtay 2.HD., 2001/17680 E., 2002/1277 K., 04/02/2002 T. (Erişim Tarihi: 16/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁶² Yargıtay 3. HD., 2010/22547 E., 2011/2090 K., 17/02/2011 T. (Özügür 2015: 624).

²⁶³ Yargıtay 3.HD., 2002/11094 E., 2002/11680 K., 14/10/2002 T.: ‘...üç yıl önce takdir edilen yoksulluk nafakasının, davacı kadının zorunlu ihtiyaçları ile ülkedeki ekonomik yapı ve enflasyon nedeniyle paranın satın alma gücünün düşmesi hususları göz önünde bulundurularak, Medeni Kanun’un 4. Maddesindeki hakkaniyet ilkesi de nazara alınarak uygun bir miktarda artırılması gerekir..’ (Erişim Tarihi: 23/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁶⁴ Yargıtay 3. HD., 2004/6624 E., 2004/6158 K., 07/06/2004: ‘Somut olayda yaklaşık bir buçuk yıl önceki tarih itibarıyla hükmedilen yoksulluk nafakasının; paranın, yüksek enflasyon nedeniyle satın alma gücünü yitirmesi ve davacının ihtiyaçlarının doğal olarak artması sonucunda; en azından değerinin düştüğü bir gerçektir. Davalının ise, önceki boşanma davasına göre maaşı artmıştır...Hâkim, nafaka takdirinde; nafaka alacaklısı kadının ihtiyaçları ile nafaka yükümlüsü davalının gelir durumu arasındaki dengeyi kurarak, hakkaniyet ölçüsünde (az da olsa) nafakayı artırmalıdır.’ (Erişim Tarihi: 23/01/2023) (<https://legalbank.net>).

Gençcan'a göre miktarın artırılması için nafaka yükümlüsü olan tarafın gelirinin arttığı da ispatlanmalıdır²⁶⁵.

Yargıtay'ın da borçlunun maaşının artmasını artırım sebebi olarak gösterdiği durumlar olmuştur²⁶⁶.

Yoksulluk nafakasının başlangıcından itibaren artırım davası açıldığı tarihe kadar geçen sürenin ne kadar olduğu da artırım için önemlidir. Zira çok kısa süre geçtiği hallerde henüz mali durumlarda değişiklik gerçekleşmemiş olması ihtimali yüksek kabul edilerek hakkın kötüye kullanılması durumunun var olabileceği üzerinde durulması gerekirken; söz konusu tarihler arasında uzun süreler geçtiğinde nafaka alacaklısının ihtiyaçlarının doğal olarak artmış olacağı düşünülecektir²⁶⁷.

Uygulamada genellikle ÜFE oranına göre karar verilmektedir. Artırım gerçekleştirilirken aradan geçen yıl ne kadarsa o kadar süre için ÜFE artırım uygulanması gerekmektedir²⁶⁸. Uygulamada TÜİK'in internet sitesinden e-hizmetler bölümünden erişim sağlanan 'Parasal Değerleri Güncelleme Aracı'ndan faydalanılmaktadır²⁶⁹.

Nafaka artırım davasında şartların oluştuğu kabul edildikten sonra artırım miktarının ne olacağı hesaplanırken; boşanma veya ayrı bir dava ile hükmedilen yoksulluk nafakası kararının kesinleştiği tarih ile uyarılma davasının açıldığı tarih aralığı dikkate alınarak hesaplama yapılmaktadır²⁷⁰. Değişiklik gerekmesi şartını incelerken değindiğimiz üzere değişikliğin gerçekleştiği tarih aralığı için önceki davanın açılma tarihi veya yoksulluk nafakasına karar verilen tarihe bakılması savunuluyordu²⁷¹. Ancak miktar hesaplanırken Yargıtayca yoksulluk nafakasına hükmedilen kararın kesinleşme tarihi esas alınmıyor²⁷². Burada Yargıtay kendi içinde çelişkiye düşmektedir. Değişiklik için hangi tarih başlangıç olarak esas alınıyorsa, miktar hesaplanırken de aynı tarihler esas alınmalıdır. Aksi halde değişimin önce

²⁶⁵ Gençcan 2015: 1222.

²⁶⁶ Yargıtay 2.HD., 2004/6624 E., 2004/6158 K., 07/06/2004 T.: 'yaklaşık 1.5 yıl önceki tarih itibarıyla hükmedilen yoksulluk nafakasının; paranın, yüksek enflasyon nedeniyle satın alma gücünü yitirmesi ve davacının ihtiyaçlarının doğal olarak artması sonucunda; en azından değerinin düştüğü bir gerçektir. Davalının ise, önceki boşanma davasına göre maaşı artmıştır. Nafakanın takdirinde, davalının hayat koşulları ve ödeme gücünün de dikkate alınması gerekmekte ise de bu durum, yani davalının gelir seviyesinin düşüklüğü nafakanın artırılması gerekliliğini büsbütün ortadan kaldırmaz. Hakim, nafaka takdirinde; nafaka alacaklısı kadının ihtiyaçları ile nafaka yükümlüsü davalının gelir durumu arasındaki dengeyi kurarak, hakkaniyet ölçüsünde (az da olsa) nafakayı artırmalıdır.' (Erişim Tarihi: 02/02/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁶⁷ Özüğür 2015: 538; Yargıtay 3. HD., 2014/3819 E., 2014/10823 K., 02/07/2014 T., (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

²⁶⁸ Özüğür 2015: 531; Yargıtay 3. HD., 2014/17538 E., 2014/16601 K., 16/12/2014 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

²⁶⁹ https://biruni.tuik.gov.tr/medas/donusum_hesap.zul.

²⁷⁰ Yargıtay 3. HD., 2018/7945 E., 2019/327 K., 21/01/2019 T.; Yargıtay 3. HD., 2014/17538 E., 2014/16601 K., 16/12/2014 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁷¹ Bkz.: s. 47.

²⁷² Yargıtay 3. HD., 2018/7945 E., 2019/327 K., 21/01/2019 T.; Yargıtay 3. HD., 2014/17538 E., 2014/16601 K., 16/12/2014 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

başladığı ama miktarın daha sonraki bir tarihe göre hesaplanması sonucu çıkmaktadır. Bu uygulama zayıf olan taraf aleyhine sonuçlar doğurabilecektir.

Yoksulluk nafakası yükümlüsünün yeniden evlenmesi ve evlendiği kişinin ev hanımı olması nafakanın artırılmasına engel oluşturmamaktadır²⁷³.

B- İradın Artırılmayacağı Haller

Nafaka alacaklısı tarafından artırma için dava açıldığında, açılmış bir nafakanın kaldırılması davası varsa bu dava bekletici mesele yapılabilir. Zira kaldırmanın gerçekleşmesi halinde artık uyarlama mümkün olmayacaktır. Daha önce açılmış artırma davası varsa bekletici mesele yapılmalı mıdır? Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında yer alan görüşüne göre açılmış bir uyarlama davasının varlığı yenisini açılmasına engel değildir²⁷⁴. Buradan karar için de kesinleşmesini bekletici mesele yapılması gerekmediği sonucu çıkmaktadır.

Nafaka alacaklısının durumu dava tarihi itibarıyla nafaka borçlusundan daha iyiye artırım kararı verilmemesi yönünde Yargıtay kararları mevcuttur. Somut olayda yoksulluk nafakasına karar verilirken herhangi bir gelire veya malvarlığına sahip olmayan davacı alacaklının artırım davası itibarıyla geliri ve üç adet gayrimenkulü bulunduğu anlaşılmıştır. Bu durumda artık artırmaya karar verilmesi mümkün değildir²⁷⁵.

Yoksulluk nafakasının artırılmasına karar verilemeyecek diğer bir hal ise tarafların gelirlerinin birbirine yakın olması halidir. Somut olayda boşanmadan sonra alacaklı taraf emekli olmuş ve kısıtlı olduğu için de bakım parası almaktadır, yükümlü ise emekli maaşı dışında herhangi bir gelire sahip değildir. Bu koşullar altında nafakanın artırılmasına karar verilemeyecektir²⁷⁶.

Uyarlama davasının açılış tarihi itibarıyla nafaka yükümlüsünün durumu kötüleşmiş, sonraki evliliğinden sorunlu bir çocuğu meydana gelmiş giderleri artmıştır. Çocuklara ve nafaka alacaklısına ödediği nafaka miktarları toplamı da gelirini aşmaktadır. Bu sebeple yoksulluk nafakasının artırımına karar verilmemiştir²⁷⁷.

²⁷³ Yargıtay 3. HD., 2010/20965 E., 2010/2132 K., 17/02/2011 T. (Özügür 2015: 623).

²⁷⁴ Yargıtay HGK., 2009/352 E., 2009/348 K., 15/07/2009 T.: ‘...tarafların sosyal ve ekonomik durumlarının değişmesi veya hakkaniyetin gerektirdiği hallerde taraflarca her zaman nafaka artırımı davası açılabilir. Aynı konuda, fakat değişik dönemlere ilişkin olmak üzere daha önce açılan davaların derdest olması ya da karara bağlanıpta kararın kesinleşmemesi takip eden dönem için nafaka artırımı davası açılmasına engel değildir.’ (Erişim Tarihi: 12/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁷⁵ Yargıtay 3. HD., 2010/22547 E., 2011/2090 K., 17/02/2011 T. (Özügür 2015: 624).

²⁷⁶ Adana BAM. 2. HD., 2019/1335 E., 2019/1764 K., 26/12/2019 T.; Adana BAM. 2.HD., 2019/1399 E., 2019/1751 K., 25/12/2019) (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁷⁷ Yargıtay 2. HD., 2019/2205 E., 2019/3731 K., 01/04/2019 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

Artırım oranının hakkaniyete uygun olması gerektiğinden bahsetmiştik. Konuyla ilgili Anayasa Mahkemesi'nin 2016/3140 başvuru numaralı ve 07/11/2019 tarihli kararı mevcuttur²⁷⁸. Başvurucu, yoksulluk nafakasının artırımı davası sonucu gelirinden fazla miktarda nafaka ödemekle yükümlü tutulduğunu, bunun sonucunda kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının (Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Anayasası m. 17, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 8) ihlal edildiğini iddia etmiştir. Olayda yalnızca yoksulluk nafakası değil çocuklarına da iştirak nafakası ödeyen başvurucu, toplam nafaka miktarının gelirini aştığını belirtmiştir. Bu durum Anayasa Mahkemesi, devletin Anayasa m. 5 kapsamında pozitif yükümlülüğünün olduğunu, somut olayda gerekli araştırmayı yapmadan karar vererek bunu yerine getirmediğinin anlaşıldığı ve bu sebeple Anayasa m. 17'nin başvurucu için ihlal edildiği yönünde karar vermiştir. Olayda her ne kadar yoksulluk nafakası dışında da başvurunun ödediği nafakalar olsa da yalnızca yoksulluk nafakası ödediği halde gelirini aşacak şekilde artırıma karar verilmesi halinin de ölçülülük ilkesiyle bağdaşmadığı sonucuna ulaşılabileceği kanaatindeyim.

Artırıma engel hakkaniyete aykırılık olarak örnek verilebilecek hallerden biri de alacaklı olan taraf boşanma davası sonucu aldığı tazminat ve bir malvarlığının satışından elde ettiği gelirlerin sonucu olarak artık yoksul seviyesinde olmamasıdır²⁷⁹.

C. İradın Azaltılma Sebepleri

Yoksulluk nafakası iradının azaltılması için başlıca sebep, mali durumların nafaka alacaklısı olan taraf lehine değişmiş olmasıdır²⁸⁰. Alacaklının çalışmaya başlaması²⁸¹, vefat eden babasından kendisine maaş kalması²⁸², bir akrabasından miras kalması gibi haller nafaka alacaklısının durumunu iyileştirdiğinden nafaka miktarının azaltılması sebeplerine örnek olarak gösterilebilir.

Nafaka alacaklısının düzenli gelir elde ettiği bir işte çalışmaya başlaması dolayısıyla yoksulluktan ortadan kaldırdığı ihtimali düşünüldüğünde elbette bir sona erme sebebidir. Ancak her düzenli ve sürekli gelir kişinin yoksulluğunu ortadan kaldırmaya yetmez. Bu noktada asgari ücret ve onun seviyesindeki gelirin yoksulluğu ortadan kaldırmak için tek başına yeterli olmadığından

²⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2016/3140, Karar Tarihi: 07/11/2016 (Erişim Tarihi: 01/03/2023) (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>).

²⁷⁹ Yargıtay 2. HD., 1994/2949 E., 1994/3674 K., 08/04/1994 T.: 'Davacının bir apatman dairesinin satışı sebebiyle payına düşen 150.000.000. TL'yi bu boşanma sebebiyle 15.000.000.-TL tazminat aldığı anlaşılmaktadır. Bu mal varlığı olan davacının yoksulluk içinde bulunduğunu kabul etmek mümkün olmadığı ve yoksulluk nafakasının artırılması hakkaniyet kuralları ile bağdaşmadığı...' (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

²⁸⁰ Şener 1994: 134.

²⁸¹ Yargıtay 3.HD., 2015/15492 E., 2016/472 K., 21/01/2016 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²⁸² Yargıtay 3. HD., 2017/11614 E., 2017/5565 K., 19/04/2017 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

bahsedilmişti²⁸³. Bu sebeple kişinin asgari ücretle çalışmaya başlaması dolayısıyla yoksulluktan kurtulmasını sağlamayacak ölçüde gelir elde etmesi halinde, nafakanın kaldırılmasına karar verilemez ancak nafakanın geliri oranında nafaka azaltılabilir²⁸⁴.

Yargıtay'ın geçmişten günümüze Hukuk Genel Kurulu kararlarına yansımış görüşleri asgari ücretin yoksulluk nafakasının ödenmesini olanaksız kılmadığı doğrultusundadır²⁸⁵. Yargıtay'ın yeni tarihli kararları da hala bu yöndedir²⁸⁶. Hatta Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bazı kararlarında asgari ücretin biraz üstünde olan gelirin de kişiyi yoksulluktan kurtarmayacağına yer vermiştir²⁸⁷. Bu noktada nafaka alacaklısının asgari ücret seviyesine çoğunlukla ulaşmayan miktarlardaki yetim maaşı alması da kaldırılma sebebi olmayacak, düzenli ve sürekli gelire rağmen nafakanın denge korunarak artırılması gerekecektir²⁸⁸.

Önemli olan bir nokta da gelirin düzenli ve sürekli olması gerektiğidir²⁸⁹. Nafaka alacaklısı olan davalının özel bir okulda ücretli öğretmen olarak çalışmaya başlaması da tıpkı asgari ücrette olduğu gibi yoksulluk nafakasının kaldırılması değil azaltılması sebebi olabilecektir. Zira bu iş Yargıtay'a göre sabit ve güvenceli bile değildir²⁹⁰. Somut olayda ise davacı doktor olup gelir seviyesi oldukça yüksektir. Burada taraflar arasındaki kazanç farkının da Yargıtayca karar verilirken dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Durumun aksi olduğu bir somut olayda ise nafaka alacaklısı bağlandıktan sonra asgari ücretin biraz üstünde maaşla öğretmen olarak çalışmaya başlamış, yükümlünün ise sürekli bir gelir getirici işi yoktur. Normalde asgari ücretin ve biraz üstünün de yoksulluğu ortadan kaldırmayacağı kabul edildiği de bilinmektedir. Ancak Yargıtay TMK m. 1 gereği kanunun sözü ve özüyle uygulanması gerektiğini, *'Bir hukuk kuralının hangi amaçla konulduğunu belirlemek, başka bir ifadeyle anlamını ortaya çıkarmak için yapılan düşünsel faaliyete yorum denir. Hukuk kuralı açık ve anlaşılır nitelikte değil, belirsiz ve çelişkili durumlara mahal veriyorsa kanunun özü ortaya çıkarılmalıdır. Bu da kanun hükmünün yorumlanması ile mümkündür. Bu kapsamda birçok yorum metodu bulunmaktadır ancak kanunun özünü ortaya çıkarmakla yükümlü olan hâkim tek bir yorum metoduna başvurmak yerine bütün*

²⁸³ Bkz: s. 11 vd..

²⁸⁴ Yargıtay 3.HD., 2011/176 E., 2011/1789 K., 14/02/2011 T.: *'Ancak, elde ettiği asgari ücret onu yoksulluktan kurtaracak seviyede olmasa da mali durumunun olumlu yönde değiştirdiği de açıktır. Bu durumda asgari ücret seviyesindeki gelirin yoksulluğu tümünden kaldırmadığı, ancak nafakada hakkaniyete uygun bir miktarda indirimi gerektirdiği düşünülmektedir, indirim ile yetinilmesi gereken nafakanın tümünden kaldırılması doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir.*' (Erişim Tarihi: 20/03/2023) (<https://lexpera.com.tr>).

²⁸⁵ Yargıtay HGK., 2001/2-1158 E., 2001/1185 K., 26/12/2001 T.; Yargıtay HGK., 2002/2-397 E., 2002/339 K., 01/05/2002 T.; Yargıtay HGK., 2007/3-84 E., 2007/95 K., 28/02/2007 T.; Yargıtay HGK., 2011/2-155 E., 2011/278 K., 04/05/2011 T. (Erişim Tarihi: 23/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁸⁶ Yargıtay 2. HD., 2021/989 E., 2021/2573 K., 24/03/2021 T. (Erişim Tarihi: 23/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁸⁷ Yargıtay HGK., 2017/455 E., 2019/1084 K., 17/10/2019 T.: *'Asgari ücret seviyesinde veya biraz üstünde gelir elde edilmesi yoksulluk nafakası bağlanmasına engel değilse de bu durumun nafaka miktarının tespitinde esas alınacağı da unutulmamalıdır.*' (Erişim Tarihi: 23/01/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁸⁸ Ankara BAM. 2.HD., 2018/3060 E., 2020/177 K., 12/02/2020 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁸⁹ Yargıtay 2. HD., 2015/10891 E., 2016/494 K., 13/01/2016 T. (Erişim Tarihi: 21/03/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁹⁰ Yargıtay 3. HD., 2012/15636 E., 2012/20744 K., 04/10/2012 T. (Erişim Tarihi: 20/03/2023) (<https://lexpera.com.tr>).

yorum metotları ve araçlarından faydalanmalı hangi metot kanunun özünü daha iyi ortaya koyuyorsa onu tercih etmelidir. Yorum yapılırken öncelikle korunmak istenen menfaat dengesi tespit edilmeli ve kanunun tümüne hâkim temel ilke ve kurallar dikkate alınmalıdır. Kanun metnindeki “mali gücü oranında” ifadesi ile borçlunun ekonomik gücünün varlığına işaret edilmiştir. Bu durumda kanunun sözünden çıkan manadan, borçlunun mali gücünün bulunmaması durumunda nafakanın kaldırılmasına da hükmedilebilecektir.’ gerekçesiyle nafakanın normalde indirilmesi gerekirken kaldırılacağı sonucuna varmıştır. Karşı oylarda ise yoksulluğu ortadan kalkmadığı için nafakanın kaldırılmaması gerektiğini savunulmuştur²⁹¹. Diğer bir kararda alacaklı yine asgari ücretle çalışmaya başlamış yükümlü daha fazla gelir getiren işte çalışmakta olduğundan indirilmesine hükmetmiştir²⁹². Başka bir kararda da eşit derecede yoksul olan iki taraf olması halinde nafakanın kaldırılmasına karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir²⁹³.

Nafaka alacaklısı olan kimsenin asgari ücret seviyesinin üzerinde bir ücretle çalışmaya başladığını kabul edersek; burada alacaklının artık yoksulluktan kurtulup kurtulmadığı araştırılmalıdır. Kişi hala yoksulluktan kurtulmadıysa nafaka miktarının indirilerek ödenmeye devam edilmesi yönünde karar verilmeli, eğer yoksulluktan kurtulduysa nafaka ödenmesine son verilmelidir. Hâkim talep olmadan kendiliğinden karar veremeyeceğinden kaldırılma veya indirilme için talep olması önemlidir.

Nafaka alacaklısının asgari ücretle çalışması ve bunun yanında ailesinin yanında kalıp kira ödememesi, bakmakla yükümlü olduğu kimsenin olmaması ve kendisine ait kirada bir evinin bulunması yoksulluk nafakasının tamamen kaldırılmasını gerektirmeyebilir ancak miktarının indirilmesi sebebi olabilecektir²⁹⁴. Yetim maaşı alması da aynı şekilde kaldırılma sebebi olmayacak indirilme sebebi olabilecektir²⁹⁵.

Nafaka alacaklısının durumunun iyileşmesinin yanında nafaka yükümlüsünün durumunun kötüleşmesi de yoksulluk nafakasının azaltılmasına sebebiyet verebilecektir. Yükümlünün sakatlık, hastalık, yaşlılık gibi sebeplerle artık elde ettiği miktar kadar gelir elde edememesi ya da iflas etmesi durumları buna örnektir. Yine yükümlünün iş değiştirmesi sebebiyle gelirinin düşmesi de azaltılmaya neden olabilecektir²⁹⁶. Karar verilirken nafaka yükümlüsünün de sosyal ve ekonomik durumunun ne olduğu, çalışıp çalışmadığı, ne kadar maaş aldığı, menkul ve gayrimenkul sahibi olup olmadığı tespit

²⁹¹ Yargıtay HGK., 2017/3-1019 E., 2019/1180 K., 14/11/2019 T. (Erişim Tarihi: 09/05/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁹² Yargıtay HGK., 2017/455 E., 2019/1084 K., 17/10/2019 T. (Erişim Tarihi: 09/05/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁹³ Yargıtay HGK., 2019/3-965 E., 2019/1158 K., 12/11/2019 T. (Erişim Tarihi: 09/06/2019) (<https://legalbank.net>).

²⁹⁴ Yargıtay 3.HD., 2008/17802 E., 2008/19355 K., 13/11/2008 T. (Erişim Tarihi: 14/02/2023) (<https://legalbank.net>).

²⁹⁵ Yargıtay HGK., 2013/1364 E., 2014/1082 K., 24/12/2014 T. (Erişim Tarihi: 23/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²⁹⁶ Öztan 2004: 506.

edilmeli; durumunda meydana gelmiş bir değişim olup olmadığı kıyaslama yapılarak belirlenmeli sonrasında karar verilmelidir.

Tarafların arasında kurulan dengenin nafaka alacaklısı lehine değişmesi de azaltılma sebebi olacaktır. Nafaka yükümlüsünün hastalanıp çalışamaz hale gelmesi karşısında nafaka alacaklısının daha yüksek ücretle çalışmaya başlaması veya miras ve benzeri sebeplerle mali durumunun iyileşmesi tarafların arasındaki dengeyi nafaka alacaklısı lehine değiştirdiğinden iradın miktarının azaltılması gerekecektir. Benzer şekilde tarafların mali durumları arasında olağanüstü bir değişiklik olmamasına rağmen nafaka alacaklısının gayrimenkul edinmiş olması da azaltılma sebebi olarak sayılabilecektir²⁹⁷.

IV. Anlaşmalı Boşanma Sonucu Yapılan Sözleşmede Kararlaştırılan Yoksulluk Nafakasının Uyarlanması

A. Genel Olarak Anlaşmalı Boşanma ve Taraflar Arasında Yapılan Sözleşmenin Niteliği

Taraflar istemeleri halinde aralarında yaptıkları sözleşmenin hâkim tarafından uygun görülmesi sonucu anlaşmalı diğer bir ifadeyle çekişmesiz olarak boşanabilirler. Bunun için öncelikle evliliğin en az bir yıl sürmüş olması gereklidir. Sonrasında Türk Medeni Kanunu m. 166/f. 3' e göre tarafların anlaşma ile boşanabilmeleri için, hâkimin tarafları bizzat dinleyip iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumunu içeren anlaşmanın hâkim tarafından uygun bulunması şarttır²⁹⁸. Taraflar boşanmanın mali sonuçları konusunda anlaşıp bir düzenlemeye yer vermedikleri takdirde hâkim taraflar arasındaki anlaşmayı onaylamayacaktır. Yoksulluk nafakası da boşanmanın mali sonuçları arasında yer aldığından anlaşmalı boşanma sonucu yapılan sözleşmede yoksulluk nafakası hususunda da bir düzenleme yapılması ve hâkimin yapılan bu düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Burada hakim yoksulluk nafakasına karar verebilmek için artık tarafların kusur durumunu veya yoksulluğa düşüp düşmeyeceklerini araştırmayacaktır.

Yapılan anlaşma genel hukuk kurallarına, ahlaka, kamu düzenine, emredici hukuk kurallarına, kişilik hakkına ilişkin hükümlere (TMK m. 23), Türk Borçlar Kanunu'nun 19 ve 20. maddelerine, aykırı olmamalıdır²⁹⁹. Geçerli olup olmadığı öncelikle TBK m. 1'e göre incelenir³⁰⁰.

²⁹⁷ Ankara BAM. 2. HD., 2019/171 E., 2020/699 K., 22/06/2020 T. (Erişim Tarihi: 26/03/2022) (<https://legalbank.net>).

²⁹⁸ Hatemi, Kalkan Oğuztürk 2018: 124.

²⁹⁹ Kılıçoğlu 2017: 134 vd..

³⁰⁰ Seçer, Ö. (2016), "Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7/2: 264.

Uygulamada ‘Anlaşmalı Boşanma Protokolü’³⁰¹ de denilen tarafların aralarında yaptıkları bu anlaşmanın hukuki niteliği öğretilde tartışmalıdır:

Birinci görüşe göre anlaşmalı boşanma sözleşmesi, aile hukukuna ilişki düzenlemeler içermesine rağmen özel hukuk sözleşmesi olarak kabul edilmelidir. Bu görüşteki yazarlar hâkimin onayının önemi olup olmadığı açısından kendi içlerinde ayrılmaktadır: Birinci görüşe göre hâkimin onaylayıp onaylamaması fark etmeksizin tarafların iradesinin uyuşması ile sözleşme kurulmuştur ve geçerlidir³⁰², ikinci görüşe göre ise iradeler uyuşmasıyla sözleşme geçerli olarak kurulmuş sayılır ancak hüküm doğurması için hâkimin onaylamasına ihtiyaç duymaktadır. Diğer bir üçüncü görüşe göre ise sözleşmenin hâkimin onayından önce özel hukuk sözleşmesi niteliğinde olduğunu ancak onaylandıktan sonra boşanma kararının bir parçası olduğunu savunmaktadır.³⁰³

İkinci görüşe göre anlaşmalı boşanma sözleşmesi usul hukuku kapsamında bir sulh sözleşmesidir³⁰⁴. Ancak bu görüşe karşı çıkan görüşe göre sulh sözleşmesi ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği uyuşmazlıklar için yapılabilir ancak burada hem serbestçe tasarruf edilemeyen (velayet, çocukla kişisel ilişki...) hem edilebilen (maddi-manevi tazminat, nafaka) konular birlikte bulunmaktadır³⁰⁵.

Üçüncü görüşe göre tarafların mahkemeye yönelttikleri bu talep yalnızca tek taraflı bir irade beyanıdır ve dava dışı hiçbir hukuki değeri yoktur³⁰⁶.

Dördüncü görüşe göre söz konusu anlaşma özel hukuk sözleşmesinin özelliklerinden çok farklı özellikler barındırmaktadır. Bu sebeple özel hukuk sözleşmesi değildir, bir aile hukuku sözleşmesi niteliğindedir³⁰⁷.

Günümüzde yaygın görüş uyarınca anlaşmalı boşanma protokolü, her ne kadar aile hukuku alanında yapılmış olsa da borçlar kanunu kapsamında bir özel hukuk sözleşmesi niteliğinde kabul edilmektedir³⁰⁸. Hâkimin onayına bağlı olduğundan onaylanana kadar ise askıda hükümsüzdür³⁰⁹. Genel kabule göre söz konusu anlaşma bir özel hukuk sözleşmesi olduğundan Türk Borçlar Kanunu m. 138 kapsamında uyarlanması mümkündür. Yargıtay’a göre de anlaşmalı boşanma sonucu yapılan anlaşma

³⁰¹ Yargıtay HGK., 2013/1542 E., 2015/1110 K., 27/03/2015 T. (Erişim Tarihi: 29/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁰² Grassinger, G. (1997), “Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçlarına İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları ve Konu İle İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 55/3: 237.

³⁰³ Atmaca Ülkü 2021: 45.

³⁰⁴ Koyuncu Aktaş, N. (2021), “Anlaşma Temeline Dayalı Boşanma Davalarında Hâkimin Yoksulluk Nafakasına Müdahalesi”, İstanbul Hukuk Mecmuası, 79/3: 768.

³⁰⁵ Nomer, H. N. (2021), “Anlaşmalı Boşanma Protokolünden Dönülebilir mi”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18/2: 585.

³⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Atmaca Ülkü 2021: 47.

³⁰⁷ Atmaca Ülkü 2021: 48.

³⁰⁸ Baysal 2020: 168.

³⁰⁹ Yılmaz Bilgin, E.P. (2016), Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma: On İki Levha Yayıncılık: 72-73.

her ne kadar Medeni Kanun'dan kaynaklansa da Borçlar Kanunu'nda yer alan genel sözleşme hükümleri uygulanabilir³¹⁰.

B. Anlaşmalı Boşanma Sözleşmesiyle Kararlaştırılan Yoksulluk Nafakasının Uyarlanması

Tarafların birbirine uygun olarak açıkladıkları irade beyanına dayalı sözleşmeler Türk Borçlar Kanunu'nun genel esaslarına da uygunsa geçerli olacaklardır. Geçerli şekilde kurulan bu sözleşme ile sağlanan taraflar arasındaki denge ancak beklenmedik durum değişiklikleri sonucu bozulursa yoksulluk nafakası uyarlanabilir.

Türk Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanunu şekli ve maddi bir bütünlük içerisindedir ve birbirlerini tamamlarlar³¹¹. Şekli olarak bütünlük Türk Borçlar Kanunu'nun 646. Maddesinden açıkça anlaşılmaktadır: *'Bu Kanun 22/11/2011 tarihli 4721 sayılı Türk Medeni Kanunun Beşinci Kitabı olup, onun tamamlayıcısıdır.'* Maddi anlamda bütünlük ise bu sefer Türk Medeni Kanunu'nda yer alan 5. Maddeden kaynaklanmaktadır ve 5. madde bu hususu şöyle ifade etmiştir: *'Bu Kanun ve Borçlar Kanununun genel nitelikli hükümleri, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanır.'*

Hukukumuzda bir konuyla ilgili özel hüküm var ise genel hüküm değil öncelikle özel olan hüküm uygulanır. Eğer özel hüküm yoksa veya özel hükümde karşılaşılan sorunla ilgili düzenlemeye yer verilmemişse genel hüküm uygulanır³¹². Yoksulluk nafakasının uyarlanmasında Türk Medeni Kanunu m. 176/f. 4 ile Türk Borçlar Kanunu m. 138 arasında böyle bir ilişki vardır; TMK m.176/f. 4 hükmü özel bir hüküm olması sebebiyle TBK hükümlerine göre öncelikle uygulanmalıdır. Ancak Baysal'a göre özel hükmün öncelikle uygulanması TBK m. 138 genel hükmünün uygulanmasını tamamen ortadan kaldırmaz. Türk Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanması gerek Türk Medeni Kanunu'ndaki konuyla ilgili olan özel hükümlerle arasındaki benzerlik gerekse dürüstlük kuralı gereği uygulama alanı bulabilecektir³¹³. Biz de bu görüşe katılmaktayız zira öncelikle konuyla ilgili genel hükmün uygulanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Ayrıca yalnızca özel hükmü uygulamak ortada taraflar arasında bir sözleşme, ahde vefa durumu söz konusu olduğu için de yetersiz kalacaktır. Madde de anlaşmalı boşanma ile ilgili özel bir durum da açıkça ifade edilmemiştir.

Sözleşme ile belirlenen nafaka miktarının da tıpkı hakimin belirlediği nafaka miktarı gibi uyarlanması mümkündür³¹⁴. Anlaşmalı boşanma protokolü sonucu kararlaştırılan yoksulluk nafakasının

³¹⁰ Yargıtay 3.HD., 2005/4154 E., 2005/4797 K., 28/04/2005 T. (Erişim Tarihi: 24/01/2023) (<https://legalbank.net>).

³¹¹ Antalya, Topuz 2021: 132-133; Şekli anlamda Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nun birbirinden ayrı olduğuna, maddi anlamda ise bağlı olduklarına ilişkin görüş için bkz.: İnan, A.N., Yücel, Ö. (2014), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 73.

³¹² Antalya, Topuz 2019: 133 vd.

³¹³ Baysal 2020: 331.

³¹⁴ Akıntürk, Ateş 2016: 308.

uyarlanması için yalnızca TMK m. 176/f. 4'te sayılan tarafların mali durumlarındaki değişim veya hakkaniyetin gerektirmesi şartları yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda sözleşmeleri uyarlanması için TBK m. 138'de sayılan şartların da (öngörülemezlik, işlem temelinin çökmesi, sözleşmeye bağlı kalmanın artık borçludan beklenememesi gibi...) varlığı yoksulluk nafakasının uyarlanması için aranmaktadır. Sözleşme yapılırken var olan işlem temeli, uyarlama isteyen yüklenemeyecek bir değişiklik sonucu çökmüş olmalıdır³¹⁵. TBK m.138'deki şartların gerçekleşmesine ek olarak nafakanın uyarlanmasını hâkimden talep etmenin hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmaması da ayrıca gereklidir.

Çekişmesiz olarak görülen ve karara bağlanan boşanma davalarında hazırlanan anlaşmanın içerisinde yer alan yoksulluk nafakası miktarının uyarlanması fikrini Yargıtay önceleri çok katı bir biçimde kabul etmiyordu ve konuyla ilgili farklı tutumları vardı³¹⁶. Ancak sonraki kararlarında belirli şartların da varlığı halinde anlaşmada kararlaştırılan nafakanın uyarlanabileceğini kabul etmeye başlamıştır³¹⁷. Yeni tarihli kararlarında da anlaşmalı boşanmada nafaka tutarının artırılmasına imkân tanıyıp, TBK m. 138'in uygulanabilirliğine engel koymamaktadır³¹⁸. Aynı şekilde her ne kadar sözleşme ile kararlaştırılmış olsa dahi sözleşmede kararlaştırılan yoksulluk nafakası miktarının indirilebileceği hatta kaldırılabilceğini kabul etmektedir³¹⁹.

Yargıtay'a göre 'Ancak Borçlar Kanunu'nun 19 ve 20. maddelerine aykırı bulunmayan karşılıklı sözleşmelerde, edimler arasındaki denge, umulmadık gelişmeler yüzünden sonradan bozulacak olursa, sözleşme koşulları değişen koşullara uyarlanır. Buna göre, sözleşenlerin eğer gelişmeleri baştan kestirebilselerdi, sözleşmeyi bambaşka koşullarla kurmuş olacakları söylenebiliyorsa, ayrıca, beklenmeyen gelişme yüzünden sözleşmeye baştan kararlaştırılmış koşullarla olduğu gibi katlanmak taraflardan biri için özveri sınırının aşılması anlamına geliyorsa, nihayet, yasal ve sözleşmesel risk dağılımı çerçevesinde taraflardan sözleşmeye baştan kararlaştırılmış koşullarla bağlı kalmaları beklenmiyorsa, sözleşmeye hâkimin müdahalesi gerekebilir.'³²⁰ Aynı karara göre TMK m. 4'te yer alan hakkaniyet ilkesi gereğince anlaşmalı boşanma protokolünde kararlaştırılan yoksulluk nafakası miktarı taraflar arasındaki dengenin yeniden kurulması adına artırılabilir veya azaltılabilir. Bu şartlar gerçekleşmeden yapılan uyarlama hakkın kötüye kullanılması teşkil edecektir. Bunların yanı sıra boşanan eşler arasında yapılan anlaşmaya genel sözleşme hükümlerinin uygulanabileceği kabul edildiğinden, anlaşmada yer alan yoksulluk nafakası iradı miktarının uyarlanması, Türk Medeni Kanunu

³¹⁵ Yargıtay 3. HD., 2012/12908 E., 2012/18875 K., 17/09/2012 T. (Erişim Tarihi: 03/04/2023) (<https://legalbank.net>).

³¹⁶ Yargıtay 2.HD., 1991/4082 E., 1991/6486 K., 24/04/1991 T., Yargıtay 2.HD., 1992/10062 E., 1992/9875 K., 19/10/1992 T. (Gençcan 2015: 1222 naklen); Kahraman, Z. (2020), "Boşanmada Yoksulluk Nafakasının Miktarı ve Süresi", Ögüz, T., İnal E., Erman, H., Şıpka, Ş., Baysal, B. (Ed.), Prof. Dr. Necla Giritoglu'na Armağan, On İki Levha Yayıncılık: 362.

³¹⁷ Yargıtay 3. HD., 2004/6609 E., 2004/6826 K., 21/06/2004 T.; Yargıtay 3.HD., 2016/6064 E., 2016/10176 K., 27/06/2016 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

³¹⁸ Gümüş 2022: 49; Yargıtay 2. HD., 2021/10699 E., 2022/987 K., 07/02/2022 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³¹⁹ Yargıtay 2. HD., 2021/10699 E., 2022/987 K., 07/02/2022 T. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³²⁰ Yargıtay 3. HD., 2016/6064 E., 2016/10176 K., 27/06/2016 T. (Erişim Tarihi: 24/01/2023) (<https://legalbank.net>).

m. 2'ye dayanılarak dürüstlük kuralı gereği de talep edilebilir³²¹. Ancak bu talebin de yine iyiniyet ve dürüstlük kurallarına aykırılık oluşturmaması gerektiğine dikkat edilmelidir³²². Yargıtay bazı kararlarında TMK m. 2 gereğince uyarlamayı 'güven sorumluluğu' ve 'ivazsız iktisabın korunmazlığı' ilkelerine dayandırmaktadır³²³.

Yargıtay'ın yerleşik içtihadına göre; anlaşmalı boşanma sırasında sırf boşanmayı sağlamak için, kendi mali durumunun üzerinde bir nafaka miktarını ve/veya boşanma sonucunda yoksulluğa düşmeyeceğini bildiği karşı tarafa yoksulluk nafakası ödemeyi kabul eden nafaka yükümlüsü kişi sonradan nafakanın kaldırılmasını veya indirilmesini talep ederse, bu durum iyiniyet ve dürüstlük kurallarına aykırılık teşkil edecektir³²⁴. Uyarlama için taraflar arasındaki denge gerçekten ve büyük oranda bozulmuş olmalıdır ki, uyarlama talebi hakkın kötüye kullanılmasını oluştursun. Nafaka yükümlüsü taraf 'durumlar değişince dava açıp nafaka miktarının azaltılmasını talep ederim nasılsa, önce bir boşanayım' fikriyle fazla miktarda nafakayı kendi özgür iradesiyle kabul ettikten sonra, kendi kötüniiyetiyle azaltılmasını talep ederek uyarlama kurumundan faydalanamaz, hukuk düzeni bunu korumayacaktır. Somut olayda nafaka alacaklısı kadın boşanmakla yetim maaşı almaya başlamış, yükümlü taraf bunu sebep göstererek nafakanın azaltılması istemli dava açmıştır. Ancak Yargıtay bu durumun öngörülebilir olduğunu yükümlünün hakkını kötüye kullandığını belirtmiştir³²⁵.

Nafaka borçlusunun boşanma davası kesinleştikten çok kısa bir süre sonra uyarlama davası açması da hakkın kötüye kullanıldığına işaret olabilecektir. Açıklanacağı üzere uyarlama davası açmak için beklenmesi gereken asgari bir süre yoktur ancak nafaka borçlusu olan kişinin anlaşmalı boşanmada kabul ettiği yoksulluk nafakası miktarını daha boşanmanın üzerinden çok kısa bir süre geçmişken lehine olacak şekilde değiştirip azaltmaya çalışması, onun sırf boşanabilmek için yüksek miktarda nafakayı ödemeyi kabul ettiği ihtimalini akıllara getirmektedir.

³²¹ Yargıtay 3. HD., 2014/12711 E., 2015/469 K., 13/01/2015 T. (Erişim Tarihi: 24/01/2023) (<https://legalbank.net>).

³²² Yargıtay 3. HD., 2016/7535 E., 2016/10920 K., 19/09/2016 T.: '...sırf boşanmayı sağlayabilmek için, bilerek ve isteyerek mali gücünün üzerinde bir yükümlülüğü üstlenen ya da karşı tarafın mali durumunun iyi olduğunu ve geçinmek için nafakaya ihtiyacı olmadığını bilen kişinin, sonradan bu yükümlülüğün kaldırılması veya azaltılması yönünde talepte bulunması da iyiniyet ve sözleşmeye bağlılık ilkeleri ile bağdaşmaz. Çünkü kendi kusuru (basiretsizliği vb.) ile mali imkanlarını zorlayan tarafın MK.nun 2.maddesinden yararlanması söz konusu olamaz.' (Erişim Tarihi: 24/01/2023) (<https://legalbank.net>).

³²³ Yargıtay 3. HD., 2005/9235 E., 2005/8513 K., 12/09/2005 K. (Erişim Tarihi: 08/05/2023) (<https://legalbank.net>).

³²⁴ Yargıtay 3. HD., 2016/6064 E., 2016/10176 K., 27/06/2016 T.: '...Ancak sözleşme ile kararlaştırılmış ve hakim tarafından onaylanmış olan iradın, yasada aranan şartlar gerçekleşmeden tamamen kaldırılmasını ya da indirilmesini istemek hakkın kötüye kullanılması mahiyetini arz eder. Bunun gibi sırf boşanmayı sağlayabilmek için, bilerek ve isteyerek mali gücünün üzerinde bir yükümlülüğü üstlenen ya da karşı tarafın mali durumunun iyi olduğunu ve geçinmek için nafakaya ihtiyacı olmadığını bilen kişinin, sonradan bu yükümlülüğün kaldırılması veya azaltılması yönünde talepte bulunması da iyiniyet, doğruluk, dürüstlük ve sözleşmeye bağlılık ilkeleri ile bağdaşmaz.'; Yargıtay 3. HD., 2016/7535 E., 2016/10620 K., 19/06/2016 T.; Yargıtay 2. HD., 2019/2282 E., 2019/8150 K., 04/07/2019 T. (Erişim Tarihi: 24/01/2023) (<https://legalbank.net>).

³²⁵ Yargıtay 3. HD., 2008/10279 E., 22008/15022 K., 18/09/2008 T. (Erişim Tarihi: 19/05/2023) (<https://legalbank.net>).

Açıklamalar ışığında Yargıtay tarafından anlaşmalı boşanma protokolünü ile belirlenen yoksulluk nafakası miktarının uyarlanabilmesi için TMK m. 176/f. 4'te aranan, yukarıda da açıklanan şartlardan fazlasının arandığı anlaşıyor. Bu şartlar iki gruba ayrılabilir:

1. Yoksulluk nafakasının irat miktarında değişiklik, sözleşmenin hükümlerinin taraflarca katlanması imkânsız hale geldiği, işlem temelinin çöktüğü ve TBK 138'in şartlarının sağlandığı durumlarda yapılabilir.
2. Nafakanın uyarlanması talebi iyiniyet ve dürüstlük kurallarına aykırı olmamalı, hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmamalıdır.

Anlaşma ile belirlenen yoksulluk nafakasının borçlusu olan taraf kendi durumunun kötüleştiğini ancak nafaka alacaklısının durumunun iyileştiğini iler sürerse ve nafakanın kaldırılmasını talep ederse; bu durum nafakanın kaldırılması sebebi olmaz ancak hakkaniyet gereği nafakanın nafaka borçlusu lehine uyarlanmasını gerektirebilir³²⁶.

Çekişmesiz boşanma anlaşması ile belirlenen yoksulluk nafakası ile hâkimin çekişmeli boşanmada belirlediği yoksulluk nafakasının uyarlanması arasındaki en büyük farklardan biri de çekişmesiz boşanma anlaşması yapılırken eğer lehine yoksulluk nafakası hükmedilen taraf yoksul değilse ve bunu iki tarafta bilerek aralarında yoksulluk nafakası kararlaştırmışlarsa, sonradan açılan bir dava ile yoksulluk nafakası alacaklısının yoksul olmadığı sebep gösterilerek nafakanın kaldırılması istenemez. Yani yoksulluk nafakasına hükmedilmesi, yoksulluk nafakasının artırılması veya azaltılması için ön koşul olan alacaklının yoksulluğa düşmüş olması durumu artık burada aranmamaktadır. Yargıtay kararlarında da sözleşmeyle bağlılık ilkesi gereği artık somut olaylarda nafaka alacaklısının yoksulluğunun aranmaması gerektiği şeklinde yansımıştır³²⁷.

Yapılan açıklamalar ışığında nafaka yükümlüsünün mali durumundaki çok önemli olmayan değişiklikler yoksulluk nafakasının kaldırılmasını gerektirmediği gibi indirilmesini de gerektirmemelidir. Çekişmeli boşanma davası sonucunda kararlaştırılan yoksulluk nafakasının uyarlanması için dahi önemli değişiklik gerekirken, anlaşmalı boşanma sonucu tarafların iradelerinin uyuşmasıyla kararlaştırılan yoksulluk nafakası miktarının değişimi çok önemli bir değişim meydana

³²⁶ Yargıtay 2. HD., 2019/2282 E., 2019/8150 K., 04/0/2019 T.: 'Davalı kadın boşanma davası öncesinde olduğu gibi çalışmaya devam etmekte olup, davacı erkeğin ise ekonomik durumunda ise olağanüstü bir değişiklik meydana gelmemiştir. Davacı erkeğin ekonomik ve sosyal durumundaki kısmi değişiklik yoksulluk nafakasının kaldırılmasını gerektirmez, ancak nafakanın hakkaniyet oranında indirilmesi sebebi olabilir.' (Erişim Tarihi: 24/01/2023) (<https://hukukturk.com>).

³²⁷ Yargıtay 3. HD., 2005/4154 E., 2005/4797 K., 28/04/2005 T.: '...Dosya kapsamına göre protokolün yapıldığı sırada da davalı yoksul durumda değildir. Tarafların sosyo-ekonomik durumları göz önüne alındığında davalının yoksulluk durumu aranmamalıdır...'; Yargıtay 3.HD., 2002/9697 E., 2002/13258 K., 12/11/2002 T.: '...Mahkemece, davacının boşanmayı sağlamak için yoksul olmayan eşine yoksulluk nafakası ödemeyi taahhüt ettiği, bu taahhüdün sözleşmeye bağlılık ilkesi gereği davacıyı bağlayıcı bulunduğu dolayısı ile yoksulluk nafakasının kaldırılması isteminin reddi gerektiği...' (Erişim Tarihi: 24/01/2023) (<https://hukukturk.com>); Yargıtay HGK., 2017/1533 E., 2019/1154 K., 07/11/2019 T. (Erişim Tarihi: 24/03/2023) (<https://legalbank.net>).

gelmedikçe mümkün olmamalıdır. Zira ekonomide veya tarafların mali durumunda meydana gelen küçük veya büyük çaplı her değişiklikte yoksulluk nafakasının uyarlanmasına imkân tanınması uygulamada taraflar açısından hakkaniyete uygun olmayan sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilecektir. Alacaklının sözleşmeye duyduğu güven, ufak değişiklikler sonucu uyarlama yapılabileceği ihtimali ile sarsılmamalıdır. Değişiklik öngörülemez ve katlanılamaz olmalıdır³²⁸.

Anlaşmada belirlenen yoksulluk nafakasının miktarı genelde yükümlü taraf boşanmayı sağlamak adına yüksek miktarları kabul edip sonrasında indirilmesini istediğinden, uygulamada karşımıza nafaka miktarının azaltılması talepli uyarlama davaları olarak çıkmaktadır. Ancak şartların sağlanması halinde anlaşma ile belirlenen yoksulluk nafakasının, nafaka alacaklısı tarafından artırılmasının hâkimden istemesi de mümkün olmalıdır.

Anlaşmalı boşanma protokolündeki yoksulluk nafakasının uyarlanması için açılan davada hâkim boşanmaya karar verilen tarih ile şimdiki tarih arasındaki tarafların mali durumlarına bakmalı, kıyaslamalı ve değişiklik olup olmadığını araştırmalıdır³²⁹. Değişiklik var ise protokol ile belirlenen nafaka miktarına ne oranda etki ettiği tespit edilip, taraflar arasındaki denge korunacak şekilde yeni bir miktara karar verilmelidir³³⁰. Somut olayda taraflar anlaşmalı olarak boşanmışlar; yükümlü tarafın durumu sonrasında iyileşmiş işletme sahibi olmuştur, davacı olan alacaklı da babasının vefatıyla maaş almaya başlamış ve gayrimenkul sahibi olmuştur. İki tarafın durumu da iyi yönde ilerlemiştir. Taraflar arasındaki denge, karardan itibaren çok değişmediğinden Bölge Adliye Mahkemesi uygun bir miktarda hakkaniyet gerektirmesi sebebiyle artırılmasını uygun bulmuştur³³¹. Taraflar bu olayda anlaşmalı değil de çekişmeli olarak boşanmış olsaydı, alacaklının durumu yoksulluktan kurtulacak seviyeye gelmiş olabileceğinden kaldırma, gelmese bile iyileştikten bahisle artırılma talebinin reddi kararı verilebilirdi. İşte anlaşmalı boşanmadaki fark böyle durumlarda ortaya çıkmaktadır.

Yoksulluk nafakasının belirlendiği anlaşmalı boşanma protokolünde uyarlamanın koşullarını değiştirecek olumlu veya olumsuz uyarlama kaydı veya uyarlamayı tamamen devre dışı bırakacak bir hükme yer verilebilmesi hususunda Yargıtay kararlarına baktığımızda kayıtların tamamen geçersiz sayılmadığını ancak kayıtların uygulanabilmesi için hakkaniyet ve hakkın kötüye kullanılmaması gerektiğini belirttiğini görüyoruz³³².

TMK m. 176'nın emredici olduğu kabul gördüğünden bu hükümle ilgili olan düzenlemeler açısından herhangi bir olumlu veya olumsuz kayıt veya tamamen devre dışı bırakacak bir kayıt ya da

³²⁸ Yargıtay 3. HD., 2015/7814 E., 2015/14214 K., 15/09/2015 T. (Erişim Tarihi: 22/05/2023) (<https://lexpera.com.tr>).

³²⁹ Yargıtay 3. HD., 2014/1242 E., 2014/3552 K., 06/03/2014 T. (Erişim Tarihi: 24/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³³⁰ Yargıtay HGK., 2017/1532 E., 2017/1465 K., 29/11/2017 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³³¹ Ankara BAM. 2. HD., 2018/290 E., 2019/467 K., 13/03/2019 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³³² Ankara BAM. 1. HD., 2019/1433 E., 2020/184 K., 06/01/2020 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

tamamen farklı kural getiren bir kayıt konulmasının mümkün olmadığı görüşündeyiz. Hakkaniyette dikkate alınmalıdır.

TBK m. 138'in emredici olmadığına kabul edildiği düşünülürken olumlu veya olumsuz uyarılma kaydı koymanın tıpkı TBK m. 138'in uygulandığı diğer sözleşmelerde olduğu gibi mümkün olduğu sonucu çıkarılabilir. *Gümüş*'e göre bir risk olumlu veya olumsuz uyarılma kaydı olarak sözleşmeye yazılarak dahil olduğunda veya bir yasa hükmü söz konusu olduğunda artık TBK m. 138 uyarınca uyarılma talep edilemeyecektir³³³. Ancak uyarılma kaydının ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılmasını oluşturuyorsa kayıt dikkate alınmamalıdır³³⁴. Bir somut olayda tarafların anlaşmalı boşanma ile boşandıkları ve protokolde davacı ilerde çalışsa dahi nafakanın kaldırılması veya indirilmesinin nafaka yükümlüsü olan tarafça istenmeyeceği ile ilgili hüküm bulunması halinde de aralarında yaptıkları anlaşma her ne kadar TBK kapsamında uyarlanabilir olsa da öngörülemezlik koşulu sağlamadığından ve bunu öngörmesine rağmen çalışmaya başladığını sebep göstererek nafakanın indirilmesinin talep edilmesi hakkın kötüye kullanılmasını oluşturacaktır³³⁵. Görüldüğü üzere sözleşmeye kayıt konulmasına rağmen kaldırılması ya da indirilmesinin istenmesini Yargıtay hakkın kötüye kullanılması olarak nitelendirmiştir. Başka bir somut olayda nafaka yükümlüsünün çalışma hayatı devam ettiği sürece şartı koyulmuştur. Bu şartı geçici olarak işten ayrılma, iş bulamama hallerinde nafaka yükümlülüğünün sona ereceği şeklinde değil çalışma imkanının sona erdiği zamana kadar (hastalık, hükümlülük) şeklinde anlamak gerekecektir. Aksi halde iyiniyet ve dürüstlük kuralına aykırılık olacaktır.³³⁶

Diğer sözleşmelerde taraflar eşit kabul edilirken yoksulluk nafakasının belirlenmesinde ve uyarlanmasında zayıf olanı koruma amacı olduğundan, nafaka alacaklısı lehine olan kayıtların geçerliliğine engel olmaması hakkaniyete uygun olacaktır. Ancak onun haklarını kullanmasını kısıtlayan veya tamamen kaldıran aleyhine kayıtlarla ilgili aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Sanıyoruz Yargıtay da bu görüşte olacak ki yukarıda verdiğimiz örnekte kayıt olmasına rağmen hakkın kötüye kullanılarak zayıf taraf aleyhine sonuç doğurabilecek bir karara imza atmamıştır.

³³³ *Gümüş* 2022: 145.

³³⁴ Yargıtay 13. HD., 2009/13660 E., 2010/7588 K., 03/06/2010 T.: 'Sözleşmenin yeni durumlara uyarlanması yapılırken önce sözleşmede, daha sonra kanunda bu hususta intibak hükümlerinin bulunup bulunmadığına bakılır. Sözleşmede ve kanunda hüküm bulunmadığı takdirde sözleşmenin değişen hal ve şartlara uydurulmasının gerekip gerekmeyeceği incelenir. Bazen de sözleşmede olumlu veya olumsuz intibak kaydı bulunmakla beraber, bu kayda dayanılarak sözleşmenin kayıtlı birlikte aynen uygulanmasını talep etmek MK. md. 2/2 hükmü anlamında hakkın kötüye kullanılması manasına gelebilir. Böyle bir durumda sözleşmedeki intibak kaydına rağmen edimler arasında aşırı bir nispetlilik çıkmışsa uyarılma yine yapılmalıdır.' (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Yargıtay 13. HD., 2004/14870 E., 2005/3171 K., 03/03/2005 T. (<https://legalbank.net>); *Gümüş* 2022: 158.

³³⁵ Ankara BAM. 1. HD., 2019/1433 E., 2020/184 K., 06/01/2020 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³³⁶ Yargıtay 3. HD., 2005/1244 E., 2005/1666 K., 22/02/2005 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

Boşanma protokolünde kararlaştırılan miktarın uyarlanması talep edilmesi genellikle yoksulluk nafakasının yabancı para olarak belirlendiği hallerde ortaya çıkmaktadır, önemi bakımından aşağıda ayrı bir başlık altında detaylı şekilde incelenecektir.

V. Uyarlama Hakkının Kullanılması, Uyarlama Kararı ve Sonuçları

Yoksulluk nafakasının uyarlanması hakkı TMK m. 176/f. 4'te 'karar verilebilir' şeklindeki ifadeden anlaşıldığı üzere hâkimden talep edilip, onun karar vermesi suretiyle kullanılabilir. Dava açmadan tarafların aralarında yaptıkları geçerli bir sözleşme ile uyarlama yapıp yapamayacakları öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre taraflar uyarlama anlaşması yapabilirler, anlaşma onları bağlar ve artık dava açmaya gerek yoktur³³⁷. Diğer görüşe göre uyarlama hakkı yalnızca dava açmak suretiyle kullanılabilir.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması talebiyle açılmış olan davada verilen kararın ne zamandan itibaren hüküm ifade edeceği önem arz etmektedir. Yoksulluk nafakasının uyarlanması kararı davanın açılmış olduğu tarihten itibaren hüküm ifade edecektir³³⁸.

Uyarlamaya kararın verildiği tarihten ya da kararın kesinleşmesi tarihinden itibaren hükmedilmesi mümkün değildir³³⁹. Konuyla ilgili Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu (İBGK.) kararında bu durum açıkça belirtilmiştir: '*Nafakanın artırma veya eksiltilmesine ilişkin istemlerin kabulünde, dava tarihinden geçerli olmak üzere karar verilmesi gerekir*³⁴⁰.'

Yoksulluk nafakası boşanma davasında veya sonradan açılmış ayrı bir dava ile talep edildiğinde o davanın kesinleşmesinden itibaren hüküm ifade etmesi durumu ve uyarlama davasında verilen karar dava tarihinden itibaren geçerli olacağıyla karıştırılmamalıdır. TBK m. 138'in başlangıç zamanında olduğu gibi burada da kararın etkisi dava tarihinden başlayacaktır.

Uyarlamanın, kararın kesinleşmesinden itibaren değil de dava tarihinden itibaren hüküm ifade etmesinin önemi uyarlama talepli dava açıldıktan sonra nafakanın kaldırması sebeplerinden biri veya birkaçının gerçekleştiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Yargıtay kararına yansımış olan bir somut olayda davacı nafaka alacaklısı kadın dava tarihi itibarıyla bekardır ancak yargılama devam ettiği süre içerisinde evlenmiştir. Nafaka alacaklısının evlenmesi durumu bilindiği üzere kanunda sayılan nafakanın mahkeme kararıyla kaldırılması sebeplerinden biridir. İlk derece mahkemesinin artırım talepli davayı tümünden reddetme yönündeki kararı Yargıtay hatalı bulmuştur. Yargıtay'a göre yapılması

³³⁷ Kalender 2021: 324.

³³⁸ İBGK., 1956/15 E., 1956/15 K., 28/11/1956 T. (Erişim Tarihi: 27/02/2023) (<https://legalbank.net>).

³³⁹ Yargıtay 3. HD., 2014/16842 E., 2015/3181 K., 02/03/2015 T. (Erişim Tarihi: 20/03/2023) (<https://lexpera.com.tr>).

³⁴⁰ İBGK., 1956/15 E., 1956/15 K., 28/11/1956 T. (Erişim Tarihi: 27/02/2023) (<https://legalbank.net>).

gereken; davanın açıldığı tarih ile davacının evlilik tarihi arasındaki zaman dilimi için artırım talebi değerlendirilip ona göre hüküm kurulmasıdır³⁴¹.

Hâkimin yoksulluk nafakasının uyarlanması davasında yaptığı yargılama sonucu verebileceği kararda TBK m. 138’de olduğu gibi geniş takdir yetkisi söz konusu değildir. İki sınırlamayla karşı karşıyadır: Birinci olarak talep edilen miktar kararının alt veya üst sınırını oluşturmak zorundadır. İkinci olarak ise uyarlamayı yalnızca miktarda artma veya azalma şeklinde yapabilir. Belirtilenden farklı şekillerde kararı veya tarafların anlaşmalı boşanma için imzaladıkları ve hâkim tarafından onaylanmış bulunan sözleşmeyi uyarlayamaz.

³⁴¹ Yargıtay 3.HD., 2014/10596 E., 2014/16749 K., 17/12/2014 T. (Erişim Tarihi: 27/02/2023) (<https://legalbank.net>); Kılıçoğlu 2019: 139.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YOKSULLUK NAFAKASININ UYARLANMASINDA ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR

I. Yabancı Para Olarak Kararlaştırılan Yoksulluk Nafakasının Uyarlanması

Yoksulluk nafakasının yabancı para olarak belirlenmesi daha önce açıklandığı üzere ancak tarafların çekişmesiz boşanırken imzaladığı anlaşmada iradelerinin uyuşması sonucu yoksulluk nafakasını yabancı para olarak belirlemeleri halinde mümkün olacaktır. Çekişmeli olarak açılan ve böyle devam eden bir boşanma davasında karşılıklı iki tarafın talebi ve rızası nafakanın yabancı para olarak belirlenmesi yönünde olsa dahi, hâkimin yoksulluk nafakasının yabancı bir para cinsiyle ödenmesine karar vermesi mümkün değildir. Zira Türk Borçlar Kanunu m. 99/f. 2 uyarınca taraflar borcun yabancı para cinsi olarak ödenebilmesini ancak kendi aralarında yaptıkları bir anlaşma sonucunda kararlaştırabilirler. Tarafların kararlaştırmadıkları hallerde yoksulluk nafakasının kural olarak Türk lirası şeklinde ödenmesine karar verilecektir, bu hususta hâkimin herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Tebliğler ile getirilen döviz ile sözleşme yapma yasakları arasında söz konusu sözleşme bulunmamaktadır³⁴². Bu sebeple döviz ile anlaşmalı boşanma sözleşmesinde nafaka miktarı belirlenmesinin önünde bir engel yoktur.

Türk Borçlar Kanunu madde 138'in TBK'da ve mümkün olduğu ölçüde diğer kanunlarda yer alan sözleşmelerin tümüne TMK m. 5 atfıyla uygulanabilecektir. Maddenin ikinci fıkrasında uyarlama kurumunun ve birinci fıkrada sayılan uyarlama şartlarının yabancı para borçlarına da uygulanacağı kuralı yer almaktadır. Kanun koyucu TBK m. 138'in yabancı para borçlarına uygulanıp uygulanmayacağıyla ilgili bir tartışmaya yer bırakmamıştır.

Anlaşmalı boşanmada yapılan sözleşme yaygın görüşe göre bir özel hukuk sözleşmesi niteliğindedir. Bu sözleşmede yoksulluk nafakası yabancı para olarak belirlenebiliyor ve yabancı para da TBK m. 138/ f. 2 hükmünde belirtildiği üzere şartları taşıması halinde uyarlanabiliyor olduğuna göre;

³⁴² “13.09.2018 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar (Karar Sayısı: 85)’ın (RG.30534, 13.09.2018) 1. maddesi ile Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar’ın 4’üncü maddesine “Türkiye’de yerleşik kişilerin, Bakanlıkça belirlenen haller dışında, kendi aralarındaki menkul ve gayrimenkul alım satım, taşıt ve finansal kiralamalar dahil her türlü menkul ve gayrimenkul kiralama, leasing ile iş, hizmet ve eser sözleşmelerinde sözleşme bedeli ve bu sözleşmelerden kaynaklanan diğer ödeme yükümlülükleri döviz cinsinden veya dövize endeksli olarak kararlaştırılmaz” içerikli g bendi eklenmiştir (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/09/20180913-7.pdf>).; Detaylı bilgi için bkz.: Gümüş, M.A. (2019), “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin (Değiştirilmiş) Tebliğ Çerçevesinde Uyarlamanın Yapılabileceği Sözleşmeler”, Topuz, M. (Ed.), *Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 21-44: 21 vd.; Aydoğdu, M. (2019), “Döviz Cinsinden Veya Dövize Endeksli Ödemeleri İçeren Sözleşmelerde Öngörülen Yasaklamaların Kişi Bakımından Uygulama Alanı”, Topuz, M. (Ed.), *Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 45-54: 45 vd.; Yeniocak, U. (2019), “Dövizle Sözleşme Yapma Yasağı ve Yasağa Aykırılığın Yaptırımı”, Topuz, M. (Ed.), *Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 55-70: 55 vd..

tarafkların çekişmesiz boşanma sonucu yaptığı anlaşmada yoksulluk nafakasını yabancı para olarak belirlemişlerse söz konusu nafaka miktarı her halde Türk Borçlar Kanunu m. 138’de yer alan şartların varlığı halinde uyarlanabilecektir.

Yabancı para borcunun uyarlanabilmesi için Türk Borçlar Kanunu m.138’de sayılmış olan şartlar aranacaktır³⁴³. Şartları yabancı para borcu özelinde tekrar inceleyelim:

Birinci şart sözleşme yapıldıktan sonra işlem temelinde olağanüstü bir durum değişikliğinin meydana gelmesidir: Burada işlem temelinin çökmesi aranmaktadır³⁴⁴. İşlem temeli; ‘*Taraflardan birinin onsuz olmaz şart olarak gördüğü belirli bir duruma ait tasavvuru, karşı tarafça biliniyor, hiç değilse dürüstlük kuralı uyarınca bilinebiliyor ve bu tasavvurun konusu olan olay, iş hayatının görüşlerine ve dürüstlük kuralına göre yeterince önem ve ağırlık taşıyorsa, hukuki işlemin üzerine inşa edildiği temeli oluşturmuş sayılacaktır*’³⁴⁵. İşlem temeli sayılabilecek bir durumda esaslı değişiklik meydana gelmiş olmalıdır. Esaslı değişiklik ise; tarafın bu değişikliği öngörebilseydi sözleşmeyi en başta yapmayacağı değişikliklerdir. Esaslı değişiklik üçe ayrılır; edimler arası dengenin bozulması, aşırı ifa güçlüğü ve sözleşme ile ulaşılmak istenen amacın boşa çıkması. Yabancı paraya özel şekilde karşımıza çıkabilecek esaslı değişiklik halleri ise; paranın değerinde beklenmedik değişim ve yabancı paranın tedavülden kalkması veya temin sıkıntısı yaşanması olarak sayılabilir³⁴⁶. Sayılan değişiklik hallerden birinin gerçekleşmesi halinde bu şart uyarılama için var olmuş sayılacaktır. TBK m. 138 için mücbir sebep seviyesinde, olağanüstü veya tüm ülkeye yayılmış bir etkiye sahip olması öğreti ve uygulamada aranmamaktadır. Ancak burada Yargıtay kararlarının bazılarında da yer verildiği üzere ‘olağanüstülük’ aranması kanaatindeyim³⁴⁷. Zira yükümlü taraf kendi iradesiyle kabul ettiği para cinsi ve miktarı her ufak değişiklikte değiştirememelidir. Dövizdeki değişimlerin aynı sıra tarafların mali durumunda meydana gelen değişikliklerde yine dövizle karşılaştırılan nafakanın uyarlanmasına sebebiyet verebilir³⁴⁸.

İkinci şart esaslı değişikliğin sözleşme kurulduğu sırada öngörülemez veya öngörülmesi beklenemeyen bir değişiklik olmasıdır: Yabancı paranın uyarlanması için gereken esaslı değişiklik sözleşme kurulduğu sırada taraflarca öngörülemez veya dürüstlük kuralı uyarınca öngörülmesi de taraflardan beklenemeyen bir değişiklik olmalıdır.

Üçüncü şart meydana gelen öngörülemez ve esaslı değişikliğin lehine nafakanın uyarlanmasını isteyen taraftan kaynaklanmamasıdır: Yabancı para cinsiyle ödeme yapmayı güçleştiren esaslı

³⁴³ Bkz.: s. 25 vd..

³⁴⁴ Çitak 2016: 249; Yargıtay 3. HD., 2003/1941 E., 2003/2097 K., 04/03/2003 T. (Erişim Tarihi: 05/05/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁴⁵ Kıraç 2020: 67.

³⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz.: Kıraç 2020: 78-83.

³⁴⁷ Yargıtay 3. HD., 2021/1356 E., 2021/3869 K., 25/05/2021 T. (Erişim Tarihi: 08/05/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁴⁸ Yargıtay 3. HD., 2003/1941 E., 2003/2097 K., 04/03/2003 T. (Erişim Tarihi: 05/05/2023) (<https://legalbank.net>).

değişiklikten uyarlama isteyen tarafın sorumlu tutulamaması gereklidir. Aksi halde uyarlama mümkün olmayacaktır.

Dördüncü şart değişen durum karşısında artık ifanın borçludan dürüstlük kuralı gereği beklenememesidir: Değişiklik yabancı para ile ifayı imkânsız hale getirecek düzeyde olmasa da ifayı önceki haline göre güçleştirmiş olmalıdır. Yoksulluk nafakasının ediminin ifasını olumsuz şekilde etkilemeyen değişiklikler her ne kadar esaslı olsa da nafakanın uyarlanması için şartı olarak kabul edilemeyecektir. Bu noktada paranın tedavülden kalkması gibi durumlarda artık paranın işlevini yitirmesinden dolayı nafaka alacaklısının da uyarlama talep edebileceğini düşünüyorum.

Beşinci ve son şart borç henüz ifa edilmemiş veya ifanın güçleşmesinden doğacak haklarını saklı tutarak ifa edilmiş olmasıdır: Yabancı paranın uyarlanması için aranan bu şart nafaka için uygulanması zor bir şart olarak karşımıza çıkabilir. Zira ödenmemesi halinde tazyik hapsi gibi sonuçları olan nafaka borcu için ifa etmeden uyarlama istemek mümkün olmayabilir. Zaten kanun uyarlama imkânı tanıdığından hem ödeyip hem uyarlama talep etmek daha mantıklı olacaktır.

Yabancı para olarak belirlenen yoksulluk nafakası meydana gelen ve tarafları etkileyen her değişiklikte uyarlanamaz. Değişiklik yukarıdaki şartları taşımalıdır. Taraflar nafakanın yabancı para cinsiyle ödenmesini kendi aralarında anlaşmaları sonucu kararlaştırdıkları için ahde vefa ve sözleşmeye bağlılık ilkeleri gereği de her değişiklikte nafakanın artırılmasını veya azaltılmasını istemek yerinde olmayacaktır. Şartlar gerçekleşmeden uyarlamanın kabul edilmesi tarafları hakkaniyete uygun olmayan sonuçlarla karşı karşıya bırakabilecektir.

Uygulamada genellikle döviz olarak belirlenen yoksulluk nafakasının üç şekilde uyarlanmak istenmesi karşımıza çıkmaktadır:

1. Türk lirasına çevrilmesi,
2. Nafakanın cinsinin yabancı para olarak kalması ancak miktarının indirilmesi,
3. Hem para cinsinin değiştirilip hem de miktarının düşürülmesidir.

Uyarlama istenmesinin genel sebebi ise ülkemizde döviz kurunun bir türlü sabit olmamasıdır.

Döviz kurunun artışından dolayı nafaka miktarının indirilmesi her durumda mümkün değildir³⁴⁹. Dövizde gerçekten önemli bir değişiklik olması, ifanın nafaka borçlusu tarafından gerçekleştirilmesi

³⁴⁹ Yargıtay 2. HD., 2021/6536 E., 2021/6618 K., 29.09.2021 T.: ‘..protokol gereği ve yine mahkemece de kabul edildiği üzere erkeğin boşanmanın gerçekleştiği tarihe göre ekonomik durumunda bir kötüleşmenin olmadığı, davalı kadının da sosyal ve ekonomik durumunda dava tarihi itibarıyla bir değişiklik olmadığı, döviz kurundaki değişiklik davacının öngöremeyeceği veya ülke bazında ön görülemeyen bir kriz nedeni ile ani bir artış şeklinde meydana gelmediği, uyarlamayı gerektirecek mahiyette olmadığı dikkate alındığında davanın reddine..’ (Erişim Tarihi: 05/05/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Yargıtay 2. HD., 2022/8414 E., 2022/8689 K., 01/11/2022 T. (Erişim Tarihi: 05/05/2023) (<https://legalbank.net>).

aşırı derecede zor hale gelmesi ve böylece işlem temelinin çökmesi uyarılama için Yargıtay tarafından aranmaktadır³⁵⁰.

Uyarılama için döviz kurundaki tarafları da etkileyen değişiklik sürekli, kalıcı olmalıdır³⁵¹. Geçici değişiklikler uyarılama için sebep teşkil etmeyecektir.

Yoksulluk nafakasının döviz olarak belirlenmesinin amacı Yargıtay'a göre nafaka alacaklısını güvence altına almaktır. Çünkü ülkemizdeki ekonomik yapı gereği enflasyonun yüksek olması sebebiyle gelecek yıllarda paranın alım gücünün düşmesi ve bunun sonucunda nafaka miktarının alacaklının ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmesi riski oldukça yüksektir³⁵². Nafaka alacaklısını yani maddi olarak daha zayıf durumda olanı koruma amacı sebebiyle uyarılama her durumda mümkün olmamalıdır, gerçekten borçlu aşırı ifa güçlüğüne düşerse hâkimden yoksulluk nafakasının azaltılmasını talep edebilir. Hatta Yargıtay bazı kararlarında acze düşmesini aramıştır³⁵³. Buradaki ikinci amaç ise nafaka alacaklısının sürekli olarak dava açmasını engellemektir³⁵⁴.

Yoksulluk nafakası miktarı yabancı para olarak belirlendikten sonra sebepsiz bir şekilde Türk lirası olarak ödenmesine karar verilemez. Geçerli bir gerekçe olmalıdır ki döviz cinsi olarak belirlenen nafaka Türk lirasına çevrilebilsin³⁵⁵. Yabancı paradan Türk lirasına dönüşüm her zaman mümkün olmamalı, istisnai olmalıdır³⁵⁶. Olağanüstü bir değişiklik olmalıdır³⁵⁷. Nafaka yükümlüsü artık Türk

³⁵⁰ Yargıtay 3. HD., 2003/1893 E., 2003/1663 K., 24/02/2003 T.: 'döviz cinsinden ödenmesi kararlaştırılan nafaka ve yükümlülüklerin Türk lirasına çevrilmesi ve indirilerek uyarlanması; ancak önemli ölçüde döviz kurunda meydana gelebilecek değişiklik nedeni ile edimin aynen ifasının borçlu yönünden katlanılmaz hal almasına ve böylece işlem temelinin çökmüş bulunmasına bağlıdır. O nedenle, uyuşmazlığın çözümünde; sözleşmenin temel edimi olan ve taraflarca başlangıçta kabul edilen döviz fiyatlarındaki normal artışlar dışında, sözleşmenin intikadından sonra gerçekleşen ekonomik kriz ve hükümetçe alınan kararlarla işlem temelinin çöküp çökmediğinin araştırılması gerekir.' (Erişim Tarihi: 25/01/2003) (<https://hukukturk.com>).

³⁵¹ Yargıtay 3. HD., 2003/194 E., 2003/97 K., 04/03/2003 T. (Özüğür 2015: 690 naklen).

³⁵² Yargıtay 3. HD., 2003/6477 E., 2003/6152 K., 20/05/2003 T.: 'tarafların döviz üzerinden nafaka ve diğer yükümlülükler üstlenmesindeki bir amaç da ülkedeki ekonomik yapı gereği enflasyonun yüksek olması ve paranın satın alma gücünün azalması nedeni ile nafaka alacaklısını güvence altına alarak korumaktır. Başka bir ifadeyle nafaka alacağının enflasyon karşısında erimesini önlemek ve ilerde artan ihtiyaçları karşılayabilmek için yeniden nafakanın artırılması yönünde dava açılmasını önlemektir...' (Erişim Tarihi: 25/01/2003) (<https://hukukturk.com>).

³⁵³ Yargıtay 3. HD., 2003/14097 E., 2003/13985 K., 04/12/2003 T.: 'Anlaşmayla döviz üzerinden nafaka ödenmesinin, Türk lirasına çevrilmesi veya indirilmesi talebi; ancak, önemli ölçüde döviz kurunda meydana gelebilecek değişiklik nedeni ile, kararlaştırılan döviz miktarının ödenmesinde acze düşülmesi halinde mümkündür.' (Erişim Tarihi: 05/05/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁵⁴ Yargıtay 3. HD., 2003/1941 E., 2003/2097 K., 04/03/2003 T. (Erişim Tarihi: 25/01/2023) (<https://hukukturk.com>).

³⁵⁵ Özüğür 2015: 648 naklen: Yargıtay 3. HD., 2010/8095 E., 2010/9234 K., 25/05/2010 T.: '...Boşanma protokolü gereği yabancı para olarak kararlaştırılan nafakanın TL'ye dönüştürülerek indirim yapılmasının somut nedenleri açıklanmadan yazılı şekilde karar verilmesi de doğru değildir.'

³⁵⁶ Gümüş 2022: 511.

³⁵⁷ Yargıtay 3. HD., 2021/1356 E., 2021/3869 K., 25/05/2021 T.: 'Davacı 26/09/2007 tarihli ilamıyla anlaşmalı olarak boşandıklarını, protokol gereği yıllık 100.000 ABD doları yoksulluk nafakası ödemeyi kabul ettiğini, protokol tarihindeki dolar kuru ile dava tarihindeki dolar kuru arasında aleyhine artış olduğunu, boşanma sonrası evlenmesi ve çocuklarının olması nedeniyle harcamalarının arttığını, ortağı bulunduğu şirketlerin mali durumunun kötüleştiğini ve eski eşinin maddi durumunun iyi olduğunu belirterek yoksulluk nafakasının kaldırılmasına, mümkün olmadığı takdirde Türk Lirasına çevrilerek aylık 5000 TL'ye indirilmesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davacının boşanma protokolü ile belirlenen yoksulluk nafakasını ödemeyi kabul etmesi sonrasında, aradan geçen zaman içerisinde; davacının ekonomik durumunda olağanüstü bir değişiklik olduğu dosya kapsamındaki sosyal ve ekonomik durum araştırması, tarafların mali durumunu gösterir ve döviz kuru ile enflasyon arasındaki kıyaslamayı içerir bilirkişi raporu, tanık ifadeleri ve sair delillerle ispatlanmadığı gibi; davalının

lirası cinsinden ödenmesi gerektiğini keyfi olarak ileri süremez, talebinin haklılığını gerekçelendirmeli ve bunu mahkemede ispatlamalıdır. Aksi takdirde nafaka yükümlüsü lehine uyarlama mümkün olmayacaktır. Bu noktada da işlem temelinin çökmesi gibi bir neden aranması gerektiği görüşündeyiz. Zira aralarında sözleşme mevcut ve bu sözleşmenin önemsiz değişiklikler sonucu uyarlanması sözleşmeye bağlılık, iyiniyet ve dürüstlük ilkelerine aykırılık teşkil edecektir. Aynı zamanda yoksulluk nafakası amacı olan zayıf tarafın korunması düşüncesiyle de bağdaşmayacaktır.

Konuyla ilgili en çok gündeme gelen ve tartışılan husus döviz dalgalanmalarının, ani iniş çıkışların öngörülebilir olup olmadığıyla ilgilidir. İstikrarlı bir ekonomiye sahip olan ülkeler için döviz iniş çıkışlarının öngörülemez olduğu açıktır. Ancak dövizde sürekli olarak dalgalanmaların yaşandığı bir ekonomiye sahip olan ülkeler için öngörülemez olduğu kesinlikle söylenemez. Ülkemizde geçmişten günümüze döviz dalgalanmaları, ani iniş çıkışlar sık sık görülmektedir. Özellikle Covid-19 pandemisi salgını döneminde ve onun sonrasında döviz ani yükselişler yaşamış ve hükümet tarafından geri seviyesine düşürülmeye çalışılmıştır. Ancak bütün müdahalelere rağmen döviz kuru geri düşmemiş ve yüksek seviyesini uzun süredir korumaya devam etmektedir. Türk lirasının her geçen gün yabancı para cinsleri karşısında değer kaybetmesinin, nafaka borçlusu olan taraf için yabancı para cinsiyle nafaka ödemesi gerçekleştirmeyi fazlasıyla zorlaştırdığı ortadadır. Yargıtay'ın 2021 tarihli bir kararında; tarafların anlaşarak çocuk için belirledikleri iştirak nafakasını yardım nafakasına çeviren, yabancı para üzerinden aylık miktar belirledikleri bir anlaşma mevcuttur ve davacı borçlu taraf nafakanın uyarlanmasını talep etmiştir. İlk derece mahkemesi davayı reddetmiş, Bölge Adliye Mahkemesi ise ekonomik sosyal durumlar, paranın satın alma gücü, kur farkı ve hakkaniyeti gerekçe göstererek döviz cinsinden olan nafakanın 19.000 USD'den 20.000 Türk Lirası'na çevrilmesine karar vermiştir. Ancak Yargıtay, anlaşma ile dava arasında çok zaman geçmediğini ve kur farkının öngörülebilir olduğunu belirterek her ne kadar ekonomik durum, ihtiyaçlar ve hakkaniyetin dikkate alınmasını doğru bulsa da sözleşmenin yapıldığı tarihteki dövizin kurdaki Türk Lirası karşılığından daha aşağı bir miktara hükmedilmesini doğru bulmayıp Bölge Adliye Mahkemesi kararını bozmuştur³⁵⁸. Bu kararı yoksulluk nafakasının uyarlanması için de dikkate alabilir ve uyarlama yapılması halinde yeni miktarın, yabancı para cinsinden karar verilen yoksulluk nafakası miktarının nafakaya karar verilen tarihteki kur üzerinden Türk Lirası karşılığından daha az olmaması gerektiğini söyleyebiliriz.

Yargıtay; ekonomik krizin, döviz kurunda yükselmenin ve enflasyonun fazla olmasının ülkemizde öngörülebilir olduğunu kabul etmektedir. Ancak bu noktada olayların öngörülebilir

ekonomik durumunda da öngörülemeyen bir halin yaşanmaması karşısında; davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi ile yoksulluk nafakasının Türk Lirasına çevrilerek indirilmesi doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir. (Erişim Tarihi: 08/05/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁵⁸ Yargıtay 2. HD., 2021/8399 E., 2021/7944 K., 01/11/2021 T. (Erişim Tarihi: 04/09/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

olmasından hareketle sonuçlarının da öngörülebilir olduğunu düşünerek uyarlama davalarını reddetmenin doğru olmayacağı görüşünü savunan görüşe katılıyoruz. Zira her ne kadar olaylar öngörülebilir olsalar da etkileri beklenenin çok üstünde gerçekleştiğinde öngörülebilirlik ortadan kalkacaktır³⁵⁹. Ülkemizde önceleri dövizde dalgalanmalar meydana gelse de hükümet müdahalesiyle eski seviyesine hatta bazen daha da altına düşürülmüştür. Ancak son yıllarda (özellikle son iki yıl) yaşanan kriz ve kur yükselişleri ve sonuçları açıklamalar ışığında öngörülemez olarak değerlendirilmelidir. Son birkaç yılda öngörülebilenden veya öngörülmesi beklenenden çok daha fazla ve kalıcı olarak artan döviz kuru yoksulluk nafakasının özellikle azaltılması veya Türk lirasına çevrilerek ödenmesi şeklinde yeniden uyarlanması için kanaatimizce sebep teşkil edebilecektir.

Ülkemizde son yıllarda gerçekleşen öngörülemez olduğunu savunduğumuz kalıcı döviz artışını rakamlarla açıklamak gerekirse; Covid-19 pandemi salgını öncesi beş Türk lirası ile sekiz Türk lirası arasında değeri değişen bir doların karşılığı, 2022'nin temmuz ayında on altı Türk Lirasını görmüş ve sonrasında ara ara yirmi Türk Lirasına kadar yükselmiş hatta nadiren bu sayıyı da aşmıştır. Günümüzde ise bir doların karşılığı on dokuz Türk lirası civarında seyretmektedir³⁶⁰. Her ne kadar kişi sözleşme ile kendi iradesiyle döviz cinsinden nafaka ödemeyi kabul etse ve alacaklı korunmaya çalışılsa da kurdaki bu öngörülmesi mümkün olmayan yaklaşık üç dört kat olacak şekilde aşırı yükselme sonucunda dengelerin nafaka yükümlüsü aleyhine işlem temelinin çökmesi derecesinde değişmiş olduğu kabul edilmeli ve nafakanın uyarlanması mümkün olmalıdır. Hatta doların bir birim karşılığının beş Türk lirasından daha da düşük olduğu bir dönemde taraflarca kararlaştırılmış bir yoksulluk nafakası varsa yirmi Türk lirasına yükselen ve geri seviyesine düşmeyip on dokuz Türk lirası civarında kalan dolar karşısında nafaka yükümlüsünün borcunu ifa etmesinin aşırı güçleştiği ve hem değişiklikler sonucu hem de hakkaniyet gereği nafakanın yükümlü olan taraf lehine uyarlanmasının gerektiği rahatlıkla söylenebilecektir. Tabi burada borçlunun ve alacaklının mali durumları da incelenmelidir. Olayın olağanüstülüğü tek başına yeterli olmayacak, taraflar arasındaki mali durumda yaratacağı değişikliğin de olağanüstü olması aranacaktır. Örneğin nafaka yükümlüsü olan taraf döviz ile gelir elde eden veya çok yüksek gelire sahip bir kişiye bu değişikliklerden etkilenmemiş olabilir. Alacaklı açısından ise nafakanın döviz cinsinden olması ve değerinin aşırı artması sonucunda, onu yoksulluktan kurtarma

³⁵⁹ Kıraç 2020: 78: 'Birçok kez bahsedildiği üzere paranın değerindeki değişim kural olarak öngörülebilir niteliktedir ve taraflarca üstlenilmiş bir risktir. Ancak olağanın üzerindeki değişimlerde, sözleşmenin kurulması sırasındaki şartlarla devamı taraflar açısından beklenemez nitelikte olabilir, sözleşme adaleti sarsılabilir. Yabancı paranın değerindeki değişimlerden ötürü sözleşmenin uyarlanması ihtimalini topyekün bir anlayışla reddetmek isabetli olmayacaktır. Kanunkoyucu da uygulamadaki bu eğilimi bertaraf etmek, tereddütleri gidermek amacıyla TBK m. 138/2'de yabancı para borcu içeren sözleşmelerin de uyarlanabileceğini belirtmiştir.'; Kıraç 2020: 95: 'Kanunun açık hükmü karşısında, yabancı ara borçlusunun uyarlama talebi katı ve genel geçer bir tutumla reddedilmemelidir. Pek tabi ekonomideki değişkenliğin, değişmez bir gerçek olduğu Türkiye'de yabancı paranın değerinin yükselmesi beklenebilir niteliktedir. Bu nedenle yabancı para borçlusu açısından "öngörülemezlik" kriteri oldukça sıkı değerlendirilecektir. Ancak her somut olayda sözleşmenin ifası açısından kişiden beklenebilir özveri eşiğinin aşıp aşılmadığı ayrıca incelenmeli, olağanüstü ve aniden gerçekleşen kur değişimlerinde yabancı para borçlusu açısından da öngörülemezliğin söz konusu olabileceği kabul edilmelidir.'

³⁶⁰ [TCMB- Kurlar](#) 12/09/2023 Tarihli Gösterge: 1 ABD Doları=26.8582 Türk Lirası, 1 Euro=28.7911 Türk Lirası.

seviyesinin çok üzerinde bir miktar ödeniyorsa nafaka miktarında uyarlama ihtiyacı bu açıdan da hakkaniyet gereği olabilir. Zira nafakanın amacı kişiyi zenginleştirmek değildir, yoksulluktan kurtarmaktır³⁶¹.

Döviz kurundaki aşırı yükselmenin başladığı 2021'den sonra yapılan çekişmesiz boşanma anlaşmalarında yabancı para cinsi olarak ödenmesi kararlaştırılan yoksulluk nafakasının uyarlanması için aynı şeyleri söylememiz mümkün değildir. Zira bu noktada artık dövizin yüksek oluşu ve daha da yükselmesi öngörülebilir bir durum haline gelmiştir ve nafaka yükümlüsü olan kişi basiretsizce veya sırf boşanmanın gerçekleşmesi adına nafaka alacaklısına karşı, mevcut kurda ödeyemeyeceği bir miktarda yabancı para ile yoksulluk nafakası ödemeyi kabul etmişse artık kendi lehine nafakanın azaltılması veya kaldırılması hâkimden talep etmesi hakkın kötüye kullanılmasını oluşturabilecektir. Karar verilirken önceki dava tarihi de göz önüne alınarak; değişimin esaslı ve öngörülebilir olup olmadığı, işlem temelini çöküp çökmediği, ifanın borçlu açısından fazlaca güçleşip güçleşmediği araştırılmalı, araştırılmadan yalnızca kurun yükselişine bakılarak dengenin bozulduğundan bahisle nafaka yükümlüsü lehine hüküm kurulmamalıdır.

II. Yoksulluk Nafakasının Uyarlanması Talebinin Bir Süreye Tabi Olup Olmadığı Sorunu

Yoksulluk nafakasının uyarlanması talepli açılan davalara ilişkin kanuni düzenlemede herhangi bir zamanaşımı ya da hak düşürücü süre düzenlenmemiştir. Yoksulluk nafakasının uyarlanması için açılacak olan hem artırım talepli hem de azaltılma talepli dava her zaman açılabilir. Karıştırılabilir olması bakımından belirtmekte fayda var ki; Türk Medeni Kanunu m. 178'teki boşanma davası kesinleştikten sonra yoksulluk nafakası talep edilmesi için bir yıllık zamanaşımı süresi içinde dava açılması gerektiğine ilişkin düzenleme artırılması ve azaltılması davaları için geçerli değildir³⁶². İki farklı talep içeren davalardır; kanun sonradan açılan yoksulluk nafakası talep edilen davayı süreye tabi tutmuştur ancak önceden karar verilmiş bir yoksulluk nafakasının uyarlama için açılan davayı herhangi bir süreyle sınırlı değildir.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması talep edilebilmesi için herhangi bir zamanaşımı veya hak düşürücü süre olmadığı gibi asgari bir süre de bulunmamaktadır. Nafakaya hükmedilen önceki dava kesinleştikten sonra şartların oluşması halinde her zaman uyarlama talepli dava açılabilir. Yoksulluk nafakası kararı kesinleştikten bir gün sonra da on yıl sonra da uyarlanma talebiyle dava açılabilir. Burada

³⁶¹ Anayasa Mahkemesi, 2011/136 E., 2012/72 K., 07/05/2012 T. Kararı (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2012/72?KararNo=2012%2F72>).

³⁶² Arbek 2004: 149: 'Kanunda, boşanan tarafların, yoksulluk nafakası miktarının yeniden belirlenmesi hususunda mahkemeden bir talepte bulunmasına ilişkin olarak, herhangi bir süre öngörülmemiştir. Kanımızca, kanun koyucunun burada herhangi bir süre öngörmemesi yerinde bir düzenlemedir. Zira, yoksulluk nafakası, irat olarak, süresiz olarak ödendiğinden dolayı, boşanan tarafların her birisinin, mali durumlarında ortaya çıkan değişiklikleri veya hakkaniyetin gerekliliğini ileri sürerek, yoksulluk nafakası miktarının değişmesini mahkemeden her zaman talep edebileceklerdir. Burada, Medeni Kanun'un 178. maddesinde yer alan bir yıllık zaman aşımı süresi uygulanmaz.'

dikkat edilmesi gereken nokta söz konusu talebin hakkın kötüye kullanımını oluşturulmamasıdır. Karar kesinleştikten kısa süre sonra açılan artırılma veya azaltılma davalarında uyarılama için değişim olup olmadığı veya hakkaniyetin gerektirip gerektirmediği araştırılmalıdır³⁶³. Aksi halde hakkın kötüye kullanılması durumu ortaya çıkabilecektir. Burada kastedilenin daha dikkatli bir araştırma yapılması gerektiği olduğu görüşündeyiz. Zira uzun yıllar geçtiğinde mali durumun değişmiş olması ya da en kötü ihtimalle hakkaniyet gereği nafakanın uyarlanması ihtiyacı doğması ihtimali daha yüksekken kesinleşmeden itibaren kısa süre geçtiği hallerde ihtimal daha düşük olduğundan normalden fazla dikkatli olunması gerekebilecektir. Yargıtay’a yansımış bir somut olayda boşanma davası 15/06/2000 tarihinde kesinleşmiş ve artırım davası da kesinleşmeden tam on beş gün sonra yani 30/06/2000 tarihinde açılmıştır. Ne kadar süre geçmiş olursa olsun değişiklik veya hakkaniyet gerektirmesi koşullarından birinin gerçekleşmesi uyarılama için gereklidir. Karara göre; aradan geçen on beş günde tarafların mali durumunun değişmiş olduğu dosyada ispat edilemediğinden artırım talebinin reddi gerekmektedir³⁶⁴.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması talepli davanın her zaman açılabilmesinin yanında birden fazla kez açılması da mümkündür. Değişen koşullar karşısında uyarlanan nafaka miktarı, uyarılama sonrasında tekrar değişen koşullar varsa veya hakkaniyet gerektiriyorsa diğer şartların da varlığı halinde ikinci, üçüncü hatta daha fazla kez uyarlanabilir.

Daha önce açılmış derdest olan bir nafaka uyarılama davasının bulunması veya karar verilip ancak henüz kesinleşmemiş bir uyarılama kararı bulunması bundan sonraki nafaka iratları için uyarılama talepli dava açılmasına engel değildir. Önemli olan talep edilen dönemlerin farklı olmasıdır. Aynı dönem için tekrar talep edilmesi mümkün olmamalıdır³⁶⁵.

Yoksulluk nafakasına karar verildikten süre sonra açılmış uyarılama davasında bir sorun da değişikliği kalıcılığının saptanmasının oldukça zor olmasıdır. Önceki dava ile uyarılama davası arasında geçen süre içerisinde büyük bir döviz artışı oldu veya nafaka taraflarından olan yükümlünün gelirinde bir artış meydana geldiğini varsayalım; bu durumda nafakanın artırımı talep edilse ve o an için haklı görünse bile değişimin kalıcı olması temel şartlar arasında yer aldığından tespit edilmesi gerekecek ve aradan geçen zaman çok kısa olduğundan tam olarak saptanamayabilecektir. Kalıcılık ortaya konulmadan verilen karar kanuna ve hakkaniyete aykırı olacaktır.

³⁶³Yiğit 2022: 17.; Yargıtay 3. HD., 2004/1171 E., 2004/1078 K., 19/02/2004 T. (Erişim Tarihi: 21/02/2023) (<https://legalbank.net>); Yargıtay 3. HD., 2003/11375 E., 2003/11186 K., 29/03/2004 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

³⁶⁴Yargıtay 3. HD., 2004/1171 E., 2004/1078 K., 19/02/2004 T. (Erişim Tarihi: 21/02/2023) (<https://legalbank.net>); Aynı yönde: Ankara BAM., 2.HD., 2018/2594 E., 2020/165 K., 05/02/2020 T., (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁶⁵Yargıtay HGK., 2009/352 E., 2009/348 K., 15/07/2009 T.: ‘...tarafların sosyal ve ekonomik durumlarının değişmesi veya hakkaniyetin gerektirdiği hallerde taraflarca her zaman nafaka artırımı davası açılabilir. Aynı konuda, fakat değişik dönemlere ilişkin olmak üzere daha önce açılan davaların derdest olması ya da karara bağlanıpta kararın kesinleşmemesi takip eden dönem için nafaka artırım davası açılmasına engel değildir.’ (Erişim Tarihi: 12/03/2023) (<https://legalbank.net>).

III. Yoksulluk Nafakasının Uyarlamasında Kusur Araştırması Yapılamaması

Yoksulluk nafakasına karar verilirken tarafların kusur durumu önem arz eder. Hangi kusur durumlarına göre nafakaya hükmedilip hükmedilmeyeceği yukarıda açıklanmıştı. Kısaca hatırlamak gerekirse; nafaka alacaklısı olacak eş kusursuz, eşit kusurlu veya daha az kusurlu olmalıdır. Karşı taraftan daha ağır kusurlu olan eş lehine yoksulluk nafakasına hükmedilemez.

Yoksulluk nafakasının uyarlanması talepli açılmış olan davada ise artık tarafların kusurunu araştırmak mümkün değildir³⁶⁶. Artık yalnızca uyarlama için gerekli olan koşullarının oluşup oluşmadığı ile ilgili sınırlı bir inceleme mümkündür. Bu görüş Yargıtay kararlarına da yansımıştır³⁶⁷.

Yoksulluk nafakası alacaklısı olan kimsenin uyarlama davası sırasında, yoksulluk nafakasına hükmedilen boşanma davasında daha ağır kusurlu olduğunun tespit edildiği ancak buna rağmen lehine nafakaya hükmedildiği ortaya çıksa dahi uyarlama davasına bakan mahkeme bunu sebep göstererek bir müdahalede bulunup nafakayı kaldıramaz. Aynı şekilde diğer yoksulluk nafakası şartlarının varlığını da burada inceleyemez³⁶⁸. Yoksulluk nafakasının şartlarının oluşup oluşmadığının yeniden incelenmesi ancak ve ancak yargılamanın iadesi ile mümkün olacaktır zira artık yoksulluk nafakasının şartlarının oluştuğu ile ilgili önceki mahkemece verilmiş bir kesin hüküm bulunmaktadır³⁶⁹.

Açıklanan durumla benzer şekilde, boşanma davası sırasında yoksulluk nafakası hükmedilmesi için kusur şartı oluştuğu ispatlandıktan ve karar kesinleştikten sonra yeni delilleri ortaya çıkması ve bu delillerin nafaka alacaklısı olan kişinin ağır kusurlu olduğunu gösterdiği durumda da yine uyarlama talebini inceleyen mahkeme bu konuda bir değerlendirme yapamayacaktır³⁷⁰.

IV. Yoksulluk Nafakasının Gelecek Yıllardaki Miktarının Türk Medeni Kanunu madde 176 fıkra 5'e Göre Baştan Belirlenmesi

Yoksulluk nafakasının uyarlanması ile yoğun bağlantı içinde olduğundan değineceğimiz diğer bir konu ise TMK m. 176/f. 5'te düzenlenen yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceğine yoksulluk nafakasına karar verilirken belirlenmesi, diğer bir deyişle artırılması veya

³⁶⁶ Ruhi, Ruhi 2021: 57.

³⁶⁷ Yargıtay 3.HD., 2004/11563 E., 2004/11949 K., 01/11/2004 T.: 'Yoksulluk nafakası karara bağlandıktan (kesinleştikten) sonra, yoksulluk nafakasının artırılması veya azaltılması davasında yeniden kusur araştırması yapılamaz. Artık, yoksulluk nafakasının artırımı koşullarının oluşup oluşmadığı incelenmelidir. (TMK.mad.176/4). Mahkemenin yoksulluk nafakasının başlangıçta kanuni şartları oluşmadan takdir edildiği gerekçesiyle artırım davasının reddine ilişkin kararı usul ve yasaya uygun bulunmamıştır.' (Erişim Tarihi: 27/02/2023) (<https://legalbank.net>); Ruhi, Ruhi 2021: 57.; Yargıtay 2. HD., 1995/11713 E., 1995/12892 K., 28/11/1995 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>); Özügür 2015: 548-549; Yargıtay 3. HD., 2013/18093 E., 2014/4366 K., 19/03/2014 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³⁶⁸ Kaçak 2004: 609: '...nafaka artırım davasına bakan hakim, kesinleşen hüküm nedeniyle nafaka şartlarının inceleyemez ve değerlendirilmesini yapamaz. Kesinleşen bir hükmün sonuçları yargılamanın iadesi ile etkisiz hale getirilebilir.'

³⁶⁹ Yargıtay 3.HD., 2013/18093 E., 2014/4366 K., 19/03/2014 T. (Erişim Tarihi: 27/02/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁷⁰ Yargıtay 2. HD., 1995/11713 E., 1995/12892 K., 28/11/1995 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

azaltılması oranının baştan belirlenmesi kurumudur. Baştan belirleme sürekli uyarlama için dava açmanın önüne geçeceğinden yerinde bir düzenlemedir³⁷¹.

Kanuni düzenleme (TMK m. 176/ f.5) şu şekildedir: ‘Hâkim, istem halinde, irat biçiminde ödenmesine karar verilen maddi tazminat veya nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir.’ Madde hem maddi tazminatın hem de yoksulluk nafakası için düzenlenmiş olsa da konuyla bağlantısı olmaması sebebiyle maddi tazminat kısmı hakkında yalnızca baştan belirlemenin mümkün olduğu hususunu belirtmekle yetiniyoruz.

Yoksulluk nafakası kısmına gelirsek; yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda ödenecek miktarın baştan belirlenmesi için öncelikli şart nafakanın uyarlamasında olduğu gibi yoksulluk nafakasının nafaka alacaklısı olan kimseye yükümlü tarafça irat şeklinde ödenmesine karar verilmiş olmasıdır. Nafakanın toptan ödenmesine karar verilen hallerde maddede yer alan düzenlemenin uygulanması mümkün değildir. İkinci önemli şart ise taleptir: gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceğinin belirlenmesinin hâkimden talep edilmiş olması gerekir³⁷². Talep olmadığı halde şartların oluşup oluşmadığı önemli olmaksızın hâkim kendiliğinden gelecek yıllarda ödenecek miktarın ne olacağına karar veremeyecektir³⁷³. Taleple bağlılık ilkesi gereği hâkim talep edilmiş olan artış veya azalış oranından daha fazlasına da karar veremez, talebi aşmamalıdır³⁷⁴.

Gelecek yıllarda ödenecek miktarın belirlenmesi şu şekilde olacaktır: Hâkim yoksulluk nafakasına karar verdiği durumda talep halinde nafakanın gelecek yıllarda hangi miktarda veyahüt oranda artarak veya azalarak ödeneceğine de karar verecektir. Uygulamada genellikle ÜFE oranı belirlenerek her yıl oran üzerinden artırım yapılması kararlaştırılmaktadır. Aynı zamanda taraflar aralarında miktarın değişerek ödenmesi hususunda anlaşabilirler, söz konusu anlaşma tarafları bağlar. Bunun için ayrı bir dava açılması gerekmemektedir. Bu noktada hâkimin sabit bir oran belirleyemeyeceğine ilişkin bir görüş vardır ancak bizce bu yerinden değildir³⁷⁵. Hakkaniyete uygun olduğu sürece hâkim sabit bir oran da belirleyebilir. Ayrıca bu hakkın kullanılması uyarlama hakkının kullanıldığı davada da mümkündür, yalnızca ilk nafaka kararı verilirken uygulanması gibi bir kısıtlama söz konusu değildir³⁷⁶.

³⁷¹ Akıntürk, Ateş 2016: 308: ‘Medeni Kanun, 176 ncı maddesinin 5 inci fıkrasıyla hakimin istem halinde, irat şeklinde ödenmesine karar verilen maddi tazminat veya yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilmesine imkan tanımıştır. Önceki kanunda mevcut olmayan bu imkan, alacaklı tarafın her yıl dava açarak artırım yoluna gitmesi zorunluluğunu azaltacağı ve alacaklıya oldukça önemli bir rahatlık sağlayabileceği gibi, mahkemelerin zaten altında kalkılamayacak derecede ağırlaşmış bulunan iş yüklerinin az da olsa artmasını önleyecektir. Bu bakımdan, böyle bir kurumun getirilmesi son derece isabetli olmuştur.’

³⁷² Özügür 2015: 686.

³⁷³ Ankara BAM. 2.HD., 2018/482 E., 2020/139 K., 05/02/2020 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁷⁴ Yargıtay 2. HD., 2007/19714 E., 2009/485 K., 22/01/2009 T. (Erişim Tarihi: 19/05/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁷⁵ Öcal, M. (2019), Yoksulluk Nafakasının Süresi: On İki Levha Yayıncılık: 64.

³⁷⁶ Kalender 2021: 321.

Hâkim tarafların talebi olmasına rağmen miktarın değişiminin baştan belirlenmesini hakkaniyete aykırı buluyorsa veya başkaca sebebi varsa takdir yetkisini kullanmak suretiyle bu konuda olumsuz bir karar verebilir. Taraflardan birinin talep etmesine rağmen hâkimin yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceğine dair olumlu veya olumsuz bir hüküm kurmamasının Yargıtay kararlarına hükmün bozulmasının gerekeceği şeklinde yansımaktadır³⁷⁷. Benzer şekilde tarafların çekişmesiz boşanma için yaptıkları anlaşmada yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceğini veya artırım/indirim oranını belirtmeleri ancak mahkemenin hüküm kurarken bunu dikkate almayarak kararda herhangi bir oran veya miktar belirlememiş olması halinde de Yargıtay tarafından ilk derece mahkemesi kararları bozulmaktadır³⁷⁸. Bu bozma kararlarından çıkan sonuca göre; tarafların gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceğine karar verilmesini talep ettiği hallerde hâkim bu konuda olumlu veya olumsuz bir karar vermeli, taraflar anlaşma ile bir artırım oranı veya miktarı belirlediyse hâkim kararında bu hususa yer vermelidir.

Öğretide kimi yazara göre hâkim tarafların istemi üzerine gelecek yıllarla ilgili ödenecek miktara karar verdiyse sonradan artma veya azaltma talepli uyarlama davası açmaya gerek yoktur³⁷⁹. *Ruhi*'nin görüşüne göre de bu maddeyle nafaka artırılması ve azaltılması davalarının, mahkemelerin iş yükünün azaltılması amaçlanmış ve bunun yanında tarafların sürekli birbiriyle muhatap olmak zorunda kalmaları, masraf yapmaları gibi olumsuz durumlar engellenmeye çalışılmıştır³⁸⁰. Madde gerekçesinde de yazarların görüşüne paralel olarak, maddenin amacının maddi açıdan zaten zor durumda olan nafaka alacaklısının sürekli masraf yapmasının önüne geçilerek fazladan bir mağduriyet daha oluşturmamak olduğu belirtilmiştir³⁸¹. Ancak yeni durumlara önceden belirlenerek değişen miktar da uyum sağlamıyorsa uyarlama burada mümkün olmalıdır.

³⁷⁷ Yargıtay 2. HD., 2021/2690 E., 2021/3395 K., 26/04/2021 T.: 'Davacı kadının iştirak ve yoksulluk nafakasına yönelik her yıl ÜFE oranında artırım yapılması talebi de bulunduğu halde, bu konuda olumlu ya da olumsuz bir karar verilmemesi doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir.' (Erişim Tarihi: 12/03/2023) (<https://legalbank.net>); Aynı yönde: Yargıtay 2.HD., 2018/6954 E., 2019/6242 K., 15/06/2019 T.; Yargıtay 2.HD., 2021/64 E. 2021/536 K., 25/01/2021 T. (Erişim Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁷⁸ Yargıtay 2.HD., 2021/9938 E., 2022/452 K., 24/01/2022 T.: '... taraflarca düzenlenen 16.05.2008 tarihli protokolün 2.maddesinde, aylık 2.500 TL yoksulluk nafakasının her yıl %15 oranında artırılacağına kararlaştırıldığı ve aynı tarihli duruşmada taraflarca protokolün onaylanması yönünde talepte bulunulduğu ve hükmünde de protokolün onaylanmasına karar verildiği, yoksulluk nafakasının ileriki yıllarda bu orana göre artırılmasının, değiştirilmesine veya kaldırılmasına yönelik bir mahkeme kararının da bulunmadığı ve protokolün bu yönüyle geçerliliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Bu itibarla, davanın kabulüne karar verilecek yerde yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve kanuna aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.' (Erişim Tarihi: 12/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁷⁹ Dural, Ögüz, Gümüş 2014: 152.

³⁸⁰ Ruhi, Ruhi 2021: 59.

³⁸¹ 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Gerekçesi: 'Maddenin beşinci fıkrasıyla istem hâlinde, hâkime, maddî tazminat ya da nafakanın gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceğine ilişkin karar verebilmesi olanağı sağlanarak, ekonomik ve malî açıdan güçsüz olan nafaka alacaklılarının her yıl masraf ve emek sarfi suretiyle artırım davaları açmaları önlenmek ve bu nedenle mağduriyetlerine son verilmek istenmiştir.' (Erişim Tarihi: 28/02/2023) (<https://lexpera.com.tr>) (<https://29b13951316a490bc215ebb98f180002769de725.vetisonline.com/mevzuat/gerekceler/turk-medeni-kanunu-madde-gerekceleri/1>).

Hâkimin yoksulluk nafakası miktarının gelecek yıllarda ne miktarda artarak veya azalarak ödeneceğine karar verdiği hallerde, kararını gerekçelendirmelidir ve belirlediği miktarlar orantılılık ilkesi içinde kalmış olmalıdır³⁸². Hakkaniyete aykırı olacak şekilde artma veya azalma içeren kararlar yerinde olmayacaktır. Örneğin her yıl nafakanın üç misli artacağına veya her yıl yüzde yetmiş beş oranında azalacağına düzenlenmesi aşırı bir artırım veya indirim oranı olacağından kabul görmesi mümkün değildir. Zira ilk örnekte nafaka miktarının gelecek yıllarda yükümlü taraf için çok ağırlaşıcağı, alacaklı taraf için de yoksulluktan kurtulma dışında zenginleşme aracı olabileceği; ikinci örnekte nafakanın gelecek yıllarda aşırı değersiz bir miktara inerek yoksulluktan kurtarma işlevini yerine getiremeyeceği ihtimali açıkça öngörülebilirdir.

Artırılma veya azaltılma oranının baştan belirlendiği hallerde; hâkimin verdiği kararın gelecek yıllarda değişen koşullara uyum sağlayamadığı durumlarda ne yapılacağı konusu ise soru işaretidir. Hâkim tarafından belirlenen artırım veya azaltılma oranının sonradan değiştirilip değiştirilemeyeceği hususuyla ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Bir görüşe göre artırım oranı belirlense dahi sonradan değişen durumlar karşısında TMK 176/4 veya TBK m. 138 uyarınca uyarılma mümkündür³⁸³. Artırım oranı eğer taraflar arasında anlaşma sonucu belirlenmişse de yine değişen koşullar sonucu uyarılma mümkün olmalıdır³⁸⁴. Tarafların oranı aralarında anlaşma yaparak belirledikleri hallerde ise oran uygun değilse taraflardan biri müdahale talep edilebilecektir³⁸⁵. Ancak açıkladığımız bu ihtimallerin, madde gerekçesinde tarafların tekrar tekrar dava açmasını ve masraf yapmasını önlemek amacıyla pek bağdaşmadığını söyleyebiliriz. Yine de sırf bu sebeple uyarılma yapılamayacağını söylemek hakkaniyete aykırı olacaktır.

Bazı Yargıtay kararlarına göre tarafların aralarında anlaşma ile kararlaştırdığı artış oranına müdahale mümkündür³⁸⁶. Yine Yargıtayca boşanma ile yoksulluk nafakasına karar verilirken artış

³⁸² Yargıtay 2.HD., 2014/15334 E., 2015/586 K., 24/01/2015 T.: ‘Yoksulluk nafakasının yıllar içinde %20 artırılmasına karar verilmiştir. Artırma oranının dayanağı gösterilmediği gibi belirlenen oran ekonomik koşullarda değerlendirildiğinde fazla bulunmuş, hükmün bu nedenle bozulması gerekmiştir...’ (Erişim Tarihi: 28/02/2023) (<https://hukukturk.com>).

³⁸³ Çitak 2016: 248.

³⁸⁴ Özüğür 2015: 621.

³⁸⁵ Demir 2018: 89.

³⁸⁶ Yargıtay 3. HD., 2002/9697 E., 2002/13258 K., 12/11/2002 T.: Somut olayda Yargıtay her sene bir misli (%100) olarak artırılmasına karar verilen nafaka artış oranının çok olduğu ve nafakanın her yıl Toptan Eşya Fiyat Endeksi (TEFE) endeksine göre artmasına karar veren birinci derece mahkemesinin kararını onamıştır: ‘Mahkemece, davacının boşanmayı sağlamak için yoksul olmayan eşine yoksulluk nafakası ödemeyi taahhüt ettiği, bu taahhüdün sözleşmeye bağlılık ilkesi gereği davacıyı bağlayıcı bulunduğu dolayısı ile yoksulluk nafakasının kaldırılması isteminin reddi gerektiği, diğer taraftan sözleşmenin kurulduğu tarihteki şartların değiştiği ve davacı yönünden nafaka miktarının fahiş hal aldığı böylece hakim mütahalesinin zorunlu bulunduğu gerekçesi ile, 640 milyon lira olan nafakanın 500 milyon liraya indirilmesine, artırım oranının takip edecek yıllar için DİE’nün T.E.F.Endeksine göre ve buradaki bir yıl içerisindeki artış oranı nazara alınmak sureti ile artırılmasına, bir misli (% 100) artış şartının iptaline fazlaya ilişkin istemin reddine karar verilmiştir. Hükmün taraf vekillerince temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuni gerektirici sebeplere ve özellikle delillerin takdirinde bir isabetsizlik görülmemesine göre, davalı tarafın bütün, davacı tarafın ise sair temyiz itirazlarının reddi gerekmiştir.’ (Erişim Tarihi: 11/03/2023) (<https://legalbank.net>); İstanbul BAM. 10. HD., 2017/855 E., 2018/405 K., 27/03/2018 T.: Somut olayda taraflar anlaşmalı boşanma ile aralarında yaptıkları protokolde yoksulluk nafakasının artırım oranını %25 olarak belirlemişlerdir ancak bu oran fazla bulunularak nafakanın artırım oranının ÜFE olması yönünde karar verilmiştir. (Erişim

oranının da belirlendiği halde ve yıllar içinde bu oranda artan yoksulluk nafakasını miktarının son miktarının indirilebileceği yönünde kararlar verilmiştir³⁸⁷. Fikrimizce; söz konusu iki Yargıtay kararında da nafaka miktarı ve artış oranı tarafların aralarında yaptıkları anlaşma sonucu belirlendiği için anlaşma ile kararlaştırılan yoksulluk nafakası miktarında olduğu gibi normalden daha ağır şartlar halinde uyarlanması mümkün olması gerekirken, yalnızca TMK m. 176/f. 4'teki tarafların mali durumlarındaki değişikliğin yeterli görülüp nafaka miktarına veya artış oranına bu sebeple müdahale edilmesi bakımından yerinde değildir. Bir kararında Ankara Bölge Adliye Mahkemesi (BAM.), tarafların durumunda olağanüstü değişiklik olmadığı için 10 yıldır %10 artarak devam eden yoksulluk nafakasının indirilmesi talebini reddetmiştir³⁸⁸. *Ruhi*'ye göre artış oranının anlaşma ile belirlendiği hallerde anlaşmada belirlenenden daha fazla oranda nafaka artış talebinde bulunulamaz³⁸⁹.

Yargıtay bazı kararlarında önceden belirlenen artış miktarının kesin hüküm olmadığını, durumların değişmesi halinde her zaman uyarlamanın talep edilebileceğini belirtmiştir³⁹⁰.

V. Türk Medeni Kanunu m. 176/4'ün Anayasa'ya Aykırılığı ile İlgili Bir Anayasa Mahkemesi Kararı

Anayasa Mahkemesi'nin 2005/56 Esas, 2009/94 Karar sayılı 25/06/2009 Tarihinde verdiği ve Resmî Gazetede 26/11/2009 Tarih ve 27418 Sayı ile yayımlanan karar'da³⁹¹ Polatlı 1. Asliye Hukuk Mahkemesi (Aile Mahkemesi Sıfatıyla) yargılama yaptığı nafaka artırım davasında TMK m. 175/f. 1 ve m. 176/f. 4'ün Anayasa'ya aykırı olduğu kanaatine varmış ve Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı 2005/56 esas sayılı somut norm denetimi (itiraz yolu) başvurusu ile söz konusu normların Anayasa'nın 2. Maddesine aykırı olduğunu iddia etmiş ve iptal edilmesi isteminde bulunmuştur. Anayasa'nın 2. Maddesi şu şekildedir: *'Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.'*

Anayasa Mahkemesi ilk incelemesinde TMK m. 175/f. 1'in inceleme şartlarının oluşmadığı kanaatine varıp, istemi usulden reddetmiştir. Zira somut norm denetimi yapılabilmesi için mahkemenin

Tarihi: 13/03/2023) (<https://legalbank.net>); Yargıtay 3. HD., 2016/19704 E., 2017/9326 K., 07/06/2017 T. (Erişim Tarihi: 24/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁸⁷ Özügür 2015: 621; Yargıtay 3. HD., 2011/2158 E., 2011/5048 K., 29/03/2011 T.; Yargıtay 3. HD., 2018/6720 E., 2018/10473 K., 23/10/2018 T.: Somut olayda hem miktar düşürülmüş hem de artırım oranı düşürülmüştür. (Erişim Tarihi: 20/03/2023) (<https://lexpera.com.tr>).

³⁸⁸ Ankara BAM. 2. HD., 2018/1186 E., 201/1082 K., 18/06/2019 T. (Erişim Tarihi: 26/03/2023) (<https://legalbank.net>).

³⁸⁹ Ruhi 2020: 62.

³⁹⁰ Yargıtay 3. HD. 2008/9857 E., 2008/13856 K., 09/09/2008 T.: *'Hükmolunan nafakaların gelecek yıllardaki artırımına ilişkin olarak kurulan ve bu konuda kesinleşen önceki hükümler, sonraki davalarda kesin hüküm teşkil etmezler. Zira, sonraki zamanlarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarında, ihtiyaçlarında, ülkenin ekonomik yapısında vs. hallerde önemli değişiklik olması hallerinde, önceki ilamlardaki hükmolunan gelecek yıllardaki artışa ilişkin değerler veya oranlar sonradan yetersiz kalabilir. Şartların değişmesi halinde nafaka her zaman artırılabilir.'* (<https://hukukturk.com>).

³⁹¹ <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2009/94?KararNo=2009%2F94> .

iptalini istediği kuralı elindeki davaya uygulayacak olması gerekir. Söz konusu dava nafakanın artırımı davası olması ve bu davada nafakaya hükmedilip hükmedilmemesiyle ilgili yani TMK m.175/ f.1'deki yoksulluk nafakasının şartlarla ilgili bir inceleme yapıp karar verilemeyeceğinden³⁹² iptal davasının konusu olmaya elverişli değildir.

İlk derece mahkemesi başvuru kararında TMK m. 176/f. 4'ün borçlunun ekonomisinin kötüleşmesi halinde yoksulluk nafakasının kaldırılmasını engellediğini belirtmiş iptalini talep etmiştir. Anayasa Mahkemesi dosyayı esasına girerek incelemiş ve oybirliği ile Türk Medeni Kanunu'nun 176. maddesinin 4. fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığından itirazın reddine karar vermiştir.

Mahkemenin gerekçesine göre; itiraza konu fıkra nafakanın kaldırılmasından açıkça bahsedilmese de TMK m. 2 gereğince kanun özüyle ve sözüyle değindiği bütün konulara uygulanabilecektir, hâkimin bu konuda serbestliği vardır. Nafaka alacaklısının yoksulluğa düşmesinin yanı sıra nafaka borçlusunun da kendi kusurundan kaynaklanmayacak şekilde yoksul olmaması gerekir. Bu sebeplerle borçlu kendi kusuru olmadan yoksulluğa düşmüşse nafaka TMK m. 1 gereği kaldırma kararı verebilecektir, TMK m. 176/f. 4 nafakanın kaldırılmasını engellememektedir. Kararda bahsedildiği üzere nafaka için yalnızca alacaklı olacak tarafın yoksulluğa düşmesinin yanı sıra, nafaka borçlusunun da nafaka ödemek için ekonomik gücü bulunması ve kendi kusurundan kaynaklanmayacak biçimde yoksul olmaması gerekir. Karara göre borçlunun kendi kusurundan kaynaklanmadan yoksulluğa düşmesi durumunda, TMK m.1'i göz önünde bulundurarak TMK m. 176/f. 4 gereğince nafakanın tamamıyla kaldırılmasına da karar verebilecektir. Bu sebeplerle Anayasa'ya aykırılıktan bahsedilemeyeceğine genel gerekçe de yer verilmiştir.

Ret kararı oybirliği ile alınmış olsa da çoğunluk gerekçesine katılmayan üyelerin iptal isteminin reddiyle ilgili farklı gerekçeleri de mevcuttur. Bu gerekçelerden birine göre; TMK m. 176/f. 4'te yasa koyucunun kaldırmayı amaçlamadığı açıkça anlaşıldığından, maddenin nafakanın kaldırılmasını engellemediği sonucuna ulaşmak yanlışır, kaldırma ayrı bir fıkra ile düzenlenmiştir.

Kararda yer alan diğer gerekçeye göre; kanunda zaten aynı maddenin (TMK m. 176) 3. Fıkrasında nafakanın kaldırılmasıyla ilgili haller düzenlenmiştir ve bu fıkra borçlunun değil alacaklı olan tarafın durumundaki değişiklikler göz önünde tutulmuştur. Kanun yoksulluk nafakasının mali güçlerdeki değişiklik sonucu artırılması veya azaltılması imkanını da bir sosyal devlet gereği olarak kabul etmiştir. Kanun'un kaldırmayı değil de uyarlamayı düzenleyen hükmü bu sebepler Anayasa'ya aykırı değildir.

³⁹² Özuğur 2015: 548-549; Yargıtay 3. HD., 2013/18093 E., 2014/4366 K., 19/03/2014 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

Son farklı gerekçeye göreyse; nafaka kamusal ve sosyal bir olgudur ve kanun koyucunun belirlediği içeriğe ve sınırlara uyulmalı, eksik bir düzenleme varmış gibi örf ve âdet hukukuna gidilmemelidir. Nafakanın açıkça kaldırılması maddede açıkça yer almıyor denilerek, kanun koyucunun oluşturduğu sistematığe karşı denetim organı olan Anayasa Mahkemesi'ne kanun koyucu gibi davranma yetkisi vermemelidir. Ayrıca kaldırılma sebepleri ayrıca düzenlenmiş olan nafakanın ödenmiyor diye kaldırılması yerinde değildir. Zira nafakanın ödenememesi infazı ile ilgili bir sorundur, nafakanın kaldırılması sebebi değildir.

Biz de yoksulluk nafakasının uyarlanması ile ilgili TMK m.176/f.2 hükmünün Anayasa'ya aykırı olmamasının gerekçesini nafakanın kaldırılmasının TMK m. 1 ve 2'ye göre mümkün olması olarak görmüyoruz. Bu noktada hukuk yaratmayı gerektirecek bir boşluk da bulunmamaktadır. Kanun kaldırmayı ve uyarlamayı ayrı ayrı düzenlemiştir; nafakanın kaldırılması kanun koyucunun saydığı sebeplerle mümkündür ayrıca uyarlama hükmü kaldırılmaya engel teşkil edecek bir düzenleme de değildir. Bu sebeple nafakanın uyarlanmasıyla ilgili maddenin sosyal devlet ilkesine ve iddia edildiği üzere Anayasa'ya herhangi bir aykırılıktan söz edilemeyecektir.

VI. Yoksulluk Nafakası Uyarlanmasının Bir Değişiklik Davası Olup Olmadığı Sorunu

Hukuki güvenliğin sağlanması amacıyla uyumsuzluklar ile ilgili kararlar kesin olarak verilir ancak bazı hallerde değişen koşullara hükmün uydurulması gerekebilir, bu sebeple olağanüstü kanun yollarının yanı sıra değişiklik davası olarak adlandırılan dava türü ortaya çıkmıştır³⁹³.

Değişiklik davası; sınırlı hallerde mahkeme kararlarının hüküm verildikten sonra yeni şartlara kesin hükmü tekrar gözden geçirerek ortadan kaldırma suretiyle yeni oluşmuş koşullara uygun yeni bir karar verilmesine yarayan bir hukuki yoldur³⁹⁴. Değişiklik davası için açık bir kanun hükmü bulunması şarttır³⁹⁵. Değişiklik davası olağan ya da olağandışı bir kanun yolu değildir. Maddi anlamda kesinleşmiş olan hükmün normalde aynı taraflar arasında aynı sebeple ve aynı konuda açılması sebebiyle reddedilmesi gerekirken istisnai olacak şekilde yeniden bakılması ve önceki kesinleşen hükmün sona ermesidir³⁹⁶.

Değişiklik davasının ortaya çıkmasındaki asıl sebep karar verilirken geleceğe ilişkin tahminlerin tamamıyla doğru olmaması ve böylece gelecekte yapılacak devam eden edimlerle ilgili olarak eksik

³⁹³ Pekcanitez, Özekes, Akkan, Taş Korkmaz 2017: 2085.

³⁹⁴ Atalı, M., Ermenek, İ. (2021), Medeni Usul Hukuku (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık: 354; Pekcanitez, Atalay, Özekes 2017: 443.

³⁹⁵ Pekcanitez, Özekes, Akkan, Taş Korkmaz 2017: 2086-2087; Kuru, B. (2016), *İstinaf Sisteminde Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, İstanbul: Legal Yayınevi: 786: 'Değişiklik davası ancak kanunun açıkça öngördüğü hallerde açılabilir. Yoksa, şartların değişmiş olduğundan bahisle her hükmün değiştirilmesi için dava açılmaz. Kanunun değişiklik davasını öngördüğü başlıca haller şunlardır:

1-Durumun değişmesi halinde hakim istem üzerine nafaka miktarını yeniden belirler veya nafakayı kaldırır...'

³⁹⁶ Kuru 2016: 786.

karar verilmesidir³⁹⁷. Geleceğin kesin olarak tahmin edilememesinden dolayı kesinleşmiş olan hüküm, değişen koşullara uyum sağlayamadığından için değiştirilme ihtiyacı doğacaktır.

Değişiklik davası türü, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmiş olan genel dava türleri arasında yer almamaktadır. Ancak hukukumuzda çeşitli kanunlarla taraflara bazı durumlarda değişiklik davası açabilme imkânı tanınmıştır. Bunun sebebi ise şöyle açıklanabilir: Bilindiği üzere bir dava belirli vakıalara dayanılarak açılır; davada yalnızca dayanılan vakıalara ve açıldığı tarihteki şartlara göre karar verilir. Ancak bazı hallerde vakıalar sonradan değişiklik gösterip, dava tarihi itibarıyla var olan duruma uyum sağlayamayabilir. Bu sebeple normalde kesin hüküm mevcutsa aynı konuyla ilgili dava açılmazken, bazı hallerde kesin hükmün varlığına rağmen değişiklik yapılabilmesinin önü açılmıştır³⁹⁸. Değişiklik davasının hukuki nitelik olarak inşai dava türlerindendir³⁹⁹. İnşai davalar HMK 108'e göre '*İnşai dava yoluyla, mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilir.*' Değişiklik davasında da eski durum ortadan kaldırılıp değiştirilerek yeni bir durum ortaya konulduğundan bir yenilik doğuran (inşai) davadır.

Sonuç olarak kabul edilen genel görüşe göre yoksulluk nafakasının uyarlanması için açılacak olan dava, değişiklik davasıdır⁴⁰⁰. Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenerek değişiklik davası imkânı tanınan hallerde biridir⁴⁰¹. Zira kanun taraflardan birinin, her ikisinin mali durumunda değişiklik meydana gelmesi veya hakkaniyet gerektirmesi halinde yoksulluk nafakasının uyarlanması için dava açılabilirliğini düzenlemiştir. Gerçekten de değişiklik davasının sebebi gelecekte kesin olarak tahmin edilemeyen durumlardan dolayı devam eden edimlerin gelecekteki hal ve şartlara uyum sağlayamaması olduğuna göre, yoksulluk nafakasının uyarlanması için de nafakaya karar verilen dava da irat şeklinde gelecekte de tekrarlayarak gerçekleşecek edimin değişen durumlar ve hakkaniyet karşısında yeni duruma uyum sağlayamaması söz konusu olduğundan açılacak davanın değişiklik davası olduğu konusunda görüş belirtmek doğru olacaktır.

³⁹⁷ Kırtıloğlu, S.S. (2013), Değişiklik Davası, Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: 11.

³⁹⁸ Pekcanitez, Atalay, Özkes 2017: 443: '*..bazı hallerde hükmün temelini oluşturan vakıalar hükmün verilmesinden sonra değişebilir. Bu ise hükmün daha sonraki koşullara uymaması sonucunu doğurur. Bu tür değişikliklerin olabileceği hallerde değişiklik davası açılması kabul edilerek, verilen hükmün değişen koşullara uygun olarak tekrar gözden geçirilmesi ve yeni koşullara göre yeni bir hüküm verilmesi sağlanır.*'; Pekcanitez, Özkes, Akkan, Taş Korkmaz 2017: 2086.

³⁹⁹ Kırtıloğlu 2013: 137; '*İnşai davanın temelinde yer alan inşai hak bu hakka işlerlik kazandırılması için yargı yoluna başvurulması zorunluluğunu ortaya çıkarır. Bu nedenle inşai hakkın düzenlendiği yerlerde her inşai dava için davacının menfaatinin varlığı kabul edilecek ve verilecek hükümle davanın taraflarına arzuladıkları himayenin sağlanacağı taahhüt edilecektir.*'; İnşai dava ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: Pekcanitez, Atalay, Özkes 2017: 207-209.

⁴⁰⁰ Kuru 2016: 787; Gümüş 2022: 48; Pekcanitez, Atalay, Özkes 2017: 444: '*...Nafaka verilmesine ilişkin kararlar da, nafaka verenin ve nafaka alanın mali durumundaki koşulların değişimine göre değişebilir.*'; Kırtıloğlu 2013: 222.

⁴⁰¹ Pekcanitez, Atalay, Özkes 2017: 444.

VII. Yoksulluk Nafakası Miktarının Belirli Aralıklarla Aile Mahkemesi Hâkimi Tarafından İncelenerek Denetlenmesi Ve Uyarlanmasının Mümkün Olup Olmadığı Sorunu

Yoksulluk nafakasının uyarlanmasına ilişkin olarak uyarlama davası açılmasının ya da baştan uyarlama oranının talep halinde belirlenmesi dışında, yoksulluk nafakası miktarının belirli aralıklarla aile mahkemesi hâkimi tarafından incelenerek denetlenmesi ve uyarlanması da mümkün olabilir.

Böyle bir denetlemenin başlıca faydası uyarlamanın baştan belirlenmesinde olduğu gibi zayıf konumda olan kişinin korunması ve mahkemelerin dava iş yükünün hafiflemesi olacaktır. İkincisi ise yoksulluk nafakasının kişiyi yoksulluktan kurtarma amacının gerçekleşmesine yardımcı olmasıdır.

Belirli periyotlarla incelemenin tarafların talebi olmadan resen yapılması kanuni düzenleme ile oluşturulan yoksulluk nafakası talep edilmelidir oluşuyla pek bağdaşmaz. Şu anki kanuni düzenlemeler uyarınca bunun taleple bağlı olması yerinde olacaktır ancak yapılacak yeni bir düzenleme ile talep şartının kaldırılması da mümkün olabilmelidir.

Aslında bu denetleme durumu artırımın baştan belirlenmesi hükmüyle benzerlik göstermektedir ancak farklılıklar barındırmaktadır. TMK m. 176/f. 5'te miktarın her yıl gibi belirli aralıklarla ne kadar artırılması gerektiği baştan belirlenirken, bizim önerimizde belirli aralıklarla yapılacak bir araştırma ve değerlendirme sonucu hakkaniyete uygun bir miktarda nafakanın artırılması ya da azaltılması öngörülmüyor. Öneride baştan belirlenen şey miktar değil nafaka miktarının hangi aralıklarla denetleneceği oluyor. Sonuç bakımından nafakanın uyarlanması için açılmış olan davayla aynı olmakla birlikte işleyiş açısından farklılık içeriyor.

Ne kadar süre aralıkla inceleneceği maktu bir süre olarak belirlenebileceği gibi yapılacak düzenleme ile belirli aralıklarda bir sürenin talep edilmesi ve hâkimin takdir yetkisi kapsamında karar vermesi düşünülebilir. Örneğin bütün nafaka miktarları beş yılda bir denetlenip uyarlanacaktır şeklinde de olabilir; tarafların talep ettiği bir ile on yıl arasında bir zaman aralığıyla denetleneceğine de karar verilebilir. Anlaşmalı boşanma ile boşanıp taraflar arasında yapılıp hakimce onaylanan sözleşmede ne kadar süre aralıklarla incelemeye tabi tutulacağı düzenlenebilir.

Öneriye mahkemelerin iş yükü bakımından mümkün olmadığı yönünde bir eleştiri olabilir. Ancak açılan uyarlama davalarının fazlalığı göz önüne alındığında daha az bir iş yükü oluşturacağı açık şekilde görülecektir. Başkaca bir kurul oluşturulması önerisi de sunulabilir ancak mahkeme kararı olmaksızın nafakanın uyarlanması mevcut Medeni Kanun uyarınca pek mümkün değildir. Belki ülkemizde de boşanmaların yalnızca mahkeme tarafından değil, çeşitli Avrupa ülkelerinde olduğu gibi idari bir kurum tarafından da gerçekleştirilebilmesine imkân sağlandığı bir hukuki yol oluşturulursa; uyarlamayı hâkimin incelemesi yerine başkaca kurumun inceleyip uygulayabilmesi mümkün hale

gelebilir. Çekişmeli boşanmalar için ilk bakışta daha zor gözüксе dahi başta yalnızca anlaşmalı boşanmalar için böyle bir yolun tercih edilmesi hem mahkemelerin iş yükünü azaltacak hem de boşanma ve nafakanın uyarlanması süreçleri tarafların daha az yıpranacağı bir hale gelebilecektir.

İsviçre’de buna benzer iki yöntem bulunmaktadır. Birincisinde bir değişiklik olduğunda taraflar uyarlama talep edebilme hakkı doğar, bu yöntem daha belirsiz ve düzensizdir. İkinci yöntemde ise yılda bir kere resen nafaka uyarlanır, burada düzenli ve öngörülebilirdir. İki yöntemde de borçlunun ödeme gücünün dikkate alınacağı düzenlenmiştir⁴⁰².

Nafakanın borçlunun gelirinin belirli bir oranı veya asgari ücretin belirli bir oranı gibi sabit miktarlarla belirlenmesi ve bunun doğrultusunda artırılması da uyarlama için önerilebilir. Ancak burada nafaka alacaklısının ekonomik ve sosyal durumunun nasıl dikkate alınacağı hakkaniyete uygun sonuçlar ortaya çıkabilmesi açısından önemlidir. Zira böyle bir öneride bulunulduğunda her alacaklının durumu aynı olmadığından somut olay adaletine uygun karar vermek için başka ölçütler de getirmek gerekecektir.

VIII. Yargılama Hukukuna İlişkin Belli Başlı Hususlar

4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun hangi yargılama usulünün uygulanacağına dair açık bir düzenleme içermemektedir. Bu sebepler yargılama usulü açısından HMK esas alınacaktır; aile mahkemeleri asliye hukuk mahkemeleri seviyesinde mahkeme olduğundan yazılı yargılama usulünün uygulanması gerekecektir.

Karşı tarafın da duruşmaya çağırılması gerekir. Anayasa m. 36 ve 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 27 de tanınan hukuki dinlenilme hakkı gereğidir⁴⁰³. HMK m. 27 düzenlemesi şöyledir: *‘Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler. (2) Bu hak; a) Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, b) Açıklama ve ispat hakkını, c) Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini, içerir.’*

Yoksulluk nafakasının uyarlanması için açılan davada görevli mahkeme Aile Mahkemeleridir. Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair 4787 Sayılı Kanun’un 4. Maddesi uyarınca *‘22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun Üçüncü kısmı hariç olmak üzere*

⁴⁰² Kalender 2021: 321-322.

⁴⁰³ Yargıtay HGK., 2017/1003 E., 2019/1128 K., 05/11/2019 T.: *‘Yargılamanın sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi, iddia ve savunma ile ilgili delillerin eksiksiz toplanıp tartışılabilmesi, itirazların yapılabilmesi, davanın süratle sonuçlandırılabilmesi; bozma sonrası yargılamanın devamı ile uyup uymama yönündeki kararın verilebilmesi, öncelikle tarafların duruşma gününden usulünce haberdar edilmesi ve böylece taraf teşkilinin sağlanması ile mümkündür. Bu yolla kişi, hangi yargı merciinde duruşması bulunduğu, hakkındaki iddia ve isnatların nelerden ibaret olduğuna, yargılamanın safahatına, bozma kararının içeriğine, bozma sonrası duruşmanın hangi tarihte yapılacağına, verilen kararın ne olduğuna, 7201 sayılı Tebligat Kanunu ve Tebligat Kanunu’nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik’te açıklanan usule uygun tebligat yapılması ile vakıf olabilecektir.’* (Erişim Tarihi: 12/03/2023) (<https://legalbank.net>); Ruhi, Ruhi 2021: 58.

İkinci Kitabı ile 03/12/2001 tarihli ve 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna göre aile hukukundan doğan dava ve işler' aile mahkemelerinde görülür. Nafakanın uyarlanması da TMK m. 175'te yani İkinci Kitap, Birinci Kısım, İkinci Bölümde düzenlenmiş olduğundan ve niteliği gereği Aile Hukukuna ilişkin olduğundan 4878 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 4.maddesi uyarınca aile mahkemelerinin görevli olduğu sabittir ⁴⁰⁴.

Aile mahkemeleri kurulmayan yerlerde ise 4787 Sayılı Kanun m. 2/f. 2'ye göre Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda belirlenen Asliye Hukuk Mahkemesince bakılacaktır.

Türk Medeni Kanunu m. 177 uyarınca '*Boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri yetkilidir.*' Madde metninde açıkça yazılmamış olsa da madde gerekçesinde daha önce hükmedilmiş olan nafakanın artırılması veya azaltılması için açılan uyarlama davalarının da yetkili mahkemenin 177'de belirtilen nafaka alacaklısının yerleşim yeri olduğu belirtilmiştir.

Yetkili mahkemenin alacaklının yerleşim yeri olması ile ilgili düzenlemenin amacı madde gerekçesine göre TMK m. 176/ f.5 düzenlemesinde olduğu gibi yine mali olarak zayıf konumda olan nafaka alacaklısını korumak ve ortaya çıkabilecek muhtemel mağduriyetini önlemektir.

Nafaka alacaklısı ve nafaka borçlusu olan taraflardan her biri uyarlama davası açabilir. Nafaka alacaklısının açtığı nafakanın artırılması talepli davada karşı taraf nafaka yükümlüsü olacakken; nafaka yükümlüsünün azaltma talepli açtığı davada karşı taraf nafaka alacaklısı olacaktır.

Uyarlama davası kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır⁴⁰⁵ Fiil ehliyetine sahip olan herkes uyarlama davasını açıp, yürütebilir. Ayırt etme gücü olmayan kişilerin ise kanuni temsilcisi açabilecektir. Nafaka alacaklısı veya nafaka borçlusu olan tarafın kısıtlı olması halinde vasisi, dava açmak TMK m.462'de sayılan vesayet makamından izin alınması gereken hallerden biri olduğundan bunun için izin alınmalıdır. Vasi, vesayet makamından izin almadan nafaka artırımı veya azaltılması talepli dava açamaz⁴⁰⁶.

6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 189. maddesinde tarafların ispat hakkı düzenlenmiştir. Maddeye uyarınca '*Taraflar, kanunda belirtilen süre ve usule uygun olarak ispat hakkına sahiptir. Hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan deliller, mahkeme tarafından bir vakıanın ispatında dikkate alınamaz.*'

⁴⁰⁴ Yargıtay 3. HD., 2016/17284 E., 2018/7511 K., 03/07/2018 T. (Erişim Tarihi: 12/03/2023) (<https://legalbank.net>); Kuru 2016: 895.

⁴⁰⁵ Demir, R. (2020), "Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 147: 228.

⁴⁰⁶ Özügür 2015: 637; Yargıtay 3. HD., 2010/10788 E., 2010/ 16050 K., 07/10/2010 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

Uyarlama için açılmış olan davada da bu madde hükmü geçerli olup, ispat için sunulan deliller hukuka uygun olmalıdır⁴⁰⁷.

Nafakanın uyarlanması için açılan davanın karar tarihinde geçerli olan; 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'na göre hazırlanan ve Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi (AAÜT) uyarınca, hükmolunan nafakanın bir yıllık tutarı üzerinden tarifenin 3. kısmına göre hesaplanacak miktarın tamamı vekalet ücreti olarak hükmolunur. Ayrıca bu miktar İkinci kısımda belirlenen davanın açıldığı mahkemeye göre belirlenmiş bulunan ücretten de az olamaz.

AAÜT 9. maddesinin 2. fıkrasına göreyse nafaka davalarında reddedilen kısım için avukatlık ücretine hükmedilmeyeceği düzenlemesi yer almaktadır. Yargıtay kararlarına da durum bu şekliyle yansımıştır⁴⁰⁸.

⁴⁰⁷ Yargıtay 3. HD., 2016/14742 E., 2017/2577 K., 07/03/2017 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://hukukturk.com>).

⁴⁰⁸ Ruhi, Ruhi 2021: 705-706; Yargıtay 3. HD., 2017/9652 E., 2017/4460 K., 03/04/2017 T. (Erişim Tarihi: 22/03/2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

SONUÇ

Çalışma neticesinde vardığımız sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1- Yoksulluk nafakası, kanundaki şartlar gerçekleştiği takdirde bir eşin boşanma sonrası yoksulluğa düşen diğer eşe evlilik sona ermesine rağmen yaptığı katkıdır. Yoksulluk nafakasına karar verilebilmesi için; boşanma gerçekleşmelidir, nafaka talep edilmelidir, talep eden taraf boşanma davasında daha az veya eşit kusurlu ya da kusursuz olmalıdır, talep eden boşanma ile yoksulluğa düşecek olmalıdır ve son olarak hükmedilecek nafaka miktarı nafaka borçlusu olacak eşin mali durumuyla orantılı olmalıdır. Nafakaya hükmedilebilmesi için borçlu olan tarafın kusuru aranmaz. Toplumun ahlaki değerlerine dayanan yoksulluk nafakası borçlu olan eş için öngörölmüş bir tazminat veya ceza değildir.

2- Nafaka miktarı tarafların sosyal ve ekonomik durumları gibi ölçütler göz önünde bulundurularak, hâkim tarafından belirlenir. Çekişmesiz olarak görölen boşanma davalarında ise tarafların yaptığı anlaşmada yer alan miktar hâkim uygun bulmasıyla nafaka miktarı olarak belirlenmiş olur. Yoksulluk nafakasının toptan veya irat biçiminde ödenmesi mümkündür. Yoksulluk nafakası kanunda sayılan sınırlı hallerde kendiliğinden veya mahkeme kararıyla sona erebilir. Yoksulluk nafakası kanunda süresiz olarak hükmedilebileceği düzenlenmiştir. Ancak öğreti ve yargı kararları bu konuda ikiye bölünmüş durumdadır: Birinci görüşe göre süresiz ifadesi emredicidir nafakaya süreli şekilde karar verilemez, ikinci görüşe göre süresiz ifadesi emredici değildir, talep ve gerekli şartların oluştuğu halde hâkim takdir yetkisini kullanarak süreli veya süresiz şekilde nafakaya karar verebilir. Nafakaya hem süreli hem de süresiz olarak hükmedilebilmesi gerektiği görüşündeyiz. Zira burada hüküm dar yorumlanmamalı, gerekli hal ve şartlar gerçekleştiğinde hakkaniyette bunu gerektiriyorsa süreyle sınırlı şekilde nafaka kararı verilebilmelidir. Her somut olaya göre hakkaniyet değişeceğinden koşulsuz şartsız hepsinde kanun hükmünü emredici sayıp süresiz uygulamak yerinde değildir. Kanun'un lafzındaki 'hükmedilebilir' kelimesinden de bu sonuca ulaşmak mümkündür.

3- Uyarlama esasen bir sözleşmenin ya da önceden verilmiş bir kararın değişen yeni durumlara uygun hale getirilmesidir. Kanunun düzenlediği hallerde istisnai olarak karşımıza çıkar. En çok karşılaşılan uyarlama ise sözleşmelerin uyarlanması olup, Türk Borçlar Kanunu m. 138'de düzenlenmiştir. Sözleşmenin yapılması sırasında taraflarca öngörölemeyen bir değişiklik sözleşme kurulduktan sonra meydana gelirse, bu değişiklikten uyarlama isteyen taraf sorumlu değilse, ifanın gerçekleştirilmesi artık borçludan dürüstlük kuralı çerçevesinde beklenemeyecekse ve borçlu henüz ifayı gerçekleştirmemiş veya uyarlama hakkını saklı tutarak ifayı gerçekleştirdiyse; sözleşme değişen koşullara uyarlanabilecektir. TBK m. 138, TMK m. 5 atfıyla Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan tüm borç ilişkilerine ve dışında olsa da uygun olduğu tüm borç ilişkilerine uygulanabilecektir. Uyarlamayı

düzenleyen diğer maddelerle arasında bir genel hüküm-özel hüküm ilişkisi oluşmaktadır. Sözleşme yapıldıktan sonra ortaya çıkan değişikliğin kanunda olağanüstü olması gerektiği yazsa da öğreti de bu görüşe katılmayan yazarlar da bulunmaktadır. Bizim de katılımı bu karşı görüşe göre olağanüstülük aranması hem uyarlama kurumunu işlevsiz hale getirecek hem de her zaman hakkaniyete uygun sonuç doğurmayabilecektir.

4- Yoksulluk nafakasının uyarlanması Türk Medeni Kanunu m. 176/f. 4'te düzenlenmiştir. Maddeye göre irat şeklinde ödenmesine karar verilen nafakanın tarafların mali durumlarının değişmesi veya hakkaniyetin gerektirmesi halinde uyarlanması talep edilebilir.

5- Yoksulluk nafakasının uyarlanması için öncelikle daha önce verilmiş ve kesinleşmiş bir yoksulluk nafakası kararı bulunmalıdır. Henüz kesinleşmemişse bekletici mesele yapılmalıdır. Daha önce verilmiş bir yoksulluk nafakası yoksa ve boşanma davasının kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmemişse nafaka talebi için ayrı bir dava açılabilir ancak bu dava uyarlama davası değildir.

6- Yoksulluk nafakasına resen karar verilemez, mutlaka talep edilmiş olmalıdır. Hâkim talebi aşmadan hakkaniyete uygun bir karar vermelidir. Hakkaniyete uygun veya başkaca sebeplerle talep edilenden daha fazla artırım veya daha fazla azaltma yapamayacaktır.

7- Uyarlama için ya tarafların mali durumlarında değişiklik olmalı ya da hakkaniyet bunu gerektirmelidir. Tarafların mali durumundaki değişiklik nasıl ve ne oranda olacağıyla ilgili bir açıklık kanunda yoktur. Ancak yeni durumda yoksulluk nafakasına karar verilirken kurulmaya çalışılan denge bozulmuşsa uyarlama mümkün hale gelmiş olacaktır. Dengenin bozulması iki taraftan birinin lehine diğerinin aleyhine olacak şekilde gerçekleşebilir. Nafaka borçlusunun maaşının artması, döviz ile ödeme yaparken dövizin düşmesi borçlunun lehineyken; alacaklının çalışmaya başlaması, vefat eden babasından maaş kalması gibi örneklerde ise yeni durum alacaklının lehinedir. Değişikliğin olağanüstü nitelikte olması gerekmez. Taraflar arasındaki dengenin bozulmuş olması yeterlidir.

8- Tarafların mali durumlarında uyarlamayı gerektirecek bir değişiklik olmasa dahi hakkaniyet gereği aradan geçen zamanda paranın değerinin azalması gibi sebeplerle de dengenin korunması adına uyarlama yapılabilmesi mümkündür. Uygulamada yargı kararlarına baktığımızda yaygın olarak ÜFE oranında artırım yapıldığı görülmektedir. Burada başkaca ölçüt yokmuş gibi her somut olayda ÜFE oranında artırım yapılmasını doğru bulmuyoruz. Her somut olay özelliklerine göre değerlendirilmeli ve hakkaniyete uygun bir karar verilmelidir.

9- Yoksulluk nafakasının uyarlanması için bir başka koşul uyarınca mali durumların aleyhine değişmesi sebebiyle uyarlama isteyen tarafın bu değişimin gerçekleşmesinde kastı olmamalıdır. Kasıtlı yapılmış olması hakkın kötüye kullanılması olacaktır ve hukuk düzeni kötüniyetli olanı hiçbir zaman korumayacaktır.

10- Anlaşmalı boşanma sonucu tarafalar arasında yapılan sözleşme ile belirlenmiş olan yoksulluk nafakası miktarının uyarlanması için TMK m.176/f. 4'te sayılan şartlar yeterli değildir. Yapılan anlaşma aile hukuku alanında yapılmış olsa da yaygın görüşe göre bir borçlar hukuku sözleşmesi olarak kabul edildiğinden aynı zamanda sözleşmelerin uyarlanması için aranan şartlar da burada aranacaktır. Bu durum TMK ve TBK'nın birbirine bağlı ve tamamlayıcı iki kanun olması sebebiyle mümkündür. Anlaşmalı boşanmalarda taraflar taleplerini karşılıklı bilerek ve isteyerek kabul ettiğinden kısa süre sonra özellikle nafaka borçlusunun lehine uyarlama talep etmesi hakkın kötüye kullanılmasını oluşturabilecek, dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edebilecektir. Zira sırf boşanmayı sağlamak adına nafaka miktarını kabul etmiş olması ihtimali yüksektir. Ayrıca nafaka tarafları kendileri bir anlaşma yaptığından her değişiklikte uyarlama talep edememelidirler.

11- Yabancı para olarak kararlaştırılan yoksulluk nafakası için de TMK m. 176/f. 4 ve anlaşmalı boşanmadaki yoksulluk nafakasının uyarlanması şartları geçerlidir. En çok tartışma konusu dövizdeki artışın uyarlama için sebep olarak gösterilip gösterilemeyeceğidir. Yargıtay'ın kararlarındaki yaygın görüş ülkemizdeki ekonomik yapı gereği her zaman dalgalanmalar olur ve bu normaldir, öngörülebilir. Ancak öngörülebilir kılmak hem yabancı paranın uyarlanmasını imkansızlaştırmaktadır hem de son yıllarda artıp geri de düşmeyen döviz kuru karşısında hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açabilecektir. Uygulamada döviz cinsinden belirlenen nafakanın yine döviz cinsinde kalıp indirilmesi, Türk lirasına çevrilerek indirilmesi talepleriyle fazlaca karşılaşılmaktadır.

12- Yoksulluk nafakasının uyarlanması talepli davanın açılması için herhangi bir azami süre, zamanaşımı veya hak düşürücü süre bulunmamaktadır. Şartları olduğu takdirde her zaman ve gerektiğinde birden fazla kez uyarlama davası açılması mümkündür. Uyarlama davasını tekrar açmak için önceki uyarlama davasının kesinleşmesi zorunluluğu yoktur, şartlar mevcutsa uyarlama talep edilebilecektir.

13- Uyarlama davasında hâkim yalnızca uyarlama şartlarının oluşup oluşmadığını inceler ve ona göre karar verir. Boşanma davasında yoksulluk nafakası için önemli olan kusurun doğru veya yanlış olduğuyla ilgili bir inceleme, değerlendirme yapamaz. Kusurun dışında kesin hüküm teşkil eden diğer konuları da inceleyemez. Nafaka alacaklısının kusurunun boşanma davasında daha fazla olduğu hükümde yazsa ve buna rağmen lehine yoksulluk nafakasına hükmedilmiş olsa dahi uyarlama davasında hâkim müdahale edemeyecektir.

14- Yoksulluk nafakasının uyarlanması hakkının kullanımı dava açılarak veya tarafların kendi aralarında yaptığı anlaşma ile mümkündür. Uyarlama kararı dava açıldığı tarihten itibaren hüküm ifade edecektir, hükmün kesinleşmesinden sonra hüküm ifade edeceği yönünde karar verilmesi yerinde değildir.

15- Yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda ne miktarda ödeneceği TMK m. 176/f. 5 uyarınca baştan yani yoksulluk nafakasına karar verilirken hâkim tarafından belirlenebilir. Bu yönde bir talep olması halinde hâkim olumlu veya olumsuz bir karar vermelidir. Baştan belirlenen uyarlama oranı da gelecek yıllarda değişikliklere uyum sağlayamaması veya hakkaniyet gerektirmesi durumunda uyarlanabilecektir.

16- Anayasa Mahkemesi'ne TMK m. 176/f. 4'ün borçlunun durumunun kötüleşmesi halinde yoksulluk nafakasının sona ermesini imkânsız kılması sebebiyle iptal edilmesi gerektiği ile ilgili bir başvuru yapılmıştır. Mahkeme maddenin iptal istemini reddetmiştir. Zira yoksulluk nafakasının kaldırılma imkânı aynı maddenin diğer bir fıkrasında düzenlenmiştir ve sona erme şartlarının oluşması halinde sona ermeye uyarlama hükmünün varlığı engel değildir. Ayrıca borçlunun nafakayı ödememesi nafakanın uyarlanmasıyla değil infazı ile ilgili bir problemdir.

17- Karşılaştırmalı hukuka baktığımızda hukukumuzda yoksulluk nafakasına karşılık gelen nafaka veya yardımların belirli şartların varlığı halinde uyarlanabildiğini görüyoruz. Bu uyarlama bazen resen bazense talep varsa yapılabilir. Değişen şartlar, hakkaniyete aykırılık, enflasyondaki artış ise uyarlama için sayılan sebepler arasındadır.

18- Değişiklik davası Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmiş olan dava türleri arasında yer almamaktadır. Kesin hükmün değiştirilmesi söz konusu olduğundan yalnızca kanunların izin verdiği istisnai hallerde ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk nafakasının uyarlanması davası da bir değişiklik davasıdır.

19- Yoksulluk nafakasının uyarlanması davaları mahkemelere fazlaca iş yükü oluşturmakta, tarafları sürekli karşı karşıya getirerek olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu sebeplerle yoksulluk nafakasının uyarlanması ile ilgili olarak aile mahkemesi tarafından denetlemenin mümkün olması gerektiği görüşündeyiz: Aile mahkemesi yoksulluk nafakası miktarını belirlenen düzenli aralıklarla kendiliğinden inceleyip, yaptığı değerlendirme sonucu uygun bir miktara uyarlayacaktır. Gerçekleşmesi için kanunda köklü düzenlemeler gerekmektedir. Zira en başta dikkat çeken uyarlama için mevcut düzenlemede talep şartı varken önerimizde resen inceleme söz konusudur.

20- Uyarlama davasında görevli mahkeme aile mahkemeleriyken, yetkili mahkeme nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesidir. Nafaka borçlusu da alacaklısı da bu davayı açabilir ve taraf ancak onlar olabilir. Vekalet ücreti ise nafaka miktarının yıllık toplamı üzerinden hesaplanacaktır. Reddedilen miktar için vekalet ücretine hükmedilmez.

KAYNAKLAR

- Acar, F. (2019), “Sözleşmelerin Uyarlanmasında Öngörülemez Olgusu”, Topuz, M. (Ed.), *Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı Ve Sözleşmelerin Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Akıntürk, T., Ateş, D. (2016), *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Akil, C. (2012), “Medeni Muhakeme Hukukunda Değişiklik Davası Ve Maddi Hukuktaki Görünüm Biçimleri”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 0/10: 153- 182.
- Altınok Ormancı, P. (2022), “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri: Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 71/4: 1431-1458.
- Antalya, G. (2019), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt V/1,3*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Antalya, G., Topuz, M., (2019), *Medeni Hukuk Giriş, Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arbek, Ö. (2004), “Boşanmanın Mali Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54: 115-163.
- Arkan Serim, A. (2007), “Yoksulluk Nafakası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 65/1: 285-302.
- Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., Hanağası, E. (2022), *Medeni Usul Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Atalı, M., Ermenek, İ. (2021), *Medeni Usul Hukuku* (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Atay, E.E. (2021), *Hukuk Başlangıcı* (9.Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Atmaca Ülkü, H. (2021), *Anlaşılabilir Boşanma Protokolü Nasıl Düzenlenmelidir*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aybay. M.E. (2016), “Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı İncelemesi)”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/3: 323-347.
- Aydoğdu, M. (2019), “Döviz Cinsinden Veya Dövizle Endeksli Ödemeleri İçeren Sözleşmelerde Öngörülen Yasaklamaların Kişi Bakımından Uygulama Alanı”, Topuz, M. (Ed.), *Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 45-54.
- Aydoğdu, M., Yağcıoğlu, A.H. (2020), *Kovid-19 Salgınının Borç İlişkilerine ve Yargılamaya Etkileri*, Ankara: Adalet Yayınevi.

- Baş, S., Özcan, N., “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması Ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/1: 328-383.
- Baysal, B. (2020), *Sözleşmenin Uyarlanması: On İki Levha Yayıncılık*.
- Berberoğlu Yenipınar, F. (2022), *Yargıtay Kararların Eşliğinde Aile Hukukundan Doğan Tazminat ve Nafaka Davaları*, İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Bingöl, M.E. (2018), *Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Yükümlülüğü Özellikle Tacirin Ücret ve Cezai Şartın İndirilmesini İsteyememesi: On İki Levha Yayıncılık*.
- Burcuoğlu, H. (1995), *Hukukta Beklenmeyen Hal Ve Uyarlama*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Burcuoğlu, H. (2018), “Boşanmada Kusur Ve Yoksulluk Nafakası İle İlgili Gözlemler”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2: 1-12
- Canpolat, F. (2012), *Sözleşmelerde Amacın Gerçekleşmesi Çökmesi Ve Boşa Çıkması*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Çavdar, P. (2021), *Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde İfa Güçsüzlüğü ve Hukuki Sonuçları*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çilenti Konuralp, A. (2020), “Türk-İsviçre Hukukunda Yardım Nafakası Yükümlülüğünün Hakkaniyete Aykırılık Nedeniyle Azaltılması Veya Kaldırılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22/2: 1021-1051.
- Çitak, B. (2016), “Yoksulluk Nafakası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 74/1: 241-257.
- Demir, M. (2018), *Türk Medeni Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demir, R. (2020), “Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 147: 221-249.
- Demir, R. (2021), “Yoksulluk Nafakasının Süresizliğinin Önemi”, Güllüoğlu Altun, Y. (Ed.), *Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu (Onur Konuğu Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, On İki Levha Yayıncılık: 195-202*.
- Doğan, G. (2014), “Aşırı İfa Güçlüğü Nedeniyle Sözleşmenin Değişen Koşullara Uyarlanması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 111: 9-36.
- Doğan, İ. (2015), “Türk Medeni Kanununun Düzenlemelerine Göre Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35/1: 59-95.
- Dural, M., Ögüz, T., Gümüş, M.A. (2014), *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Erdem, M., Makaracı Başak, A. (2022), *Aile Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Eren, F. (2021), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Ersöz, O. (2018), “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 12: 463-509.
- Gençcan, Ö.U. (2011), *Aile Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Gençcan, Ö.U. (2015), *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Gençcan, Ö.U. (2021), *Aile Mahkemesi Davaları*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Göksoy, Y.C. (2029), “Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğü (Ttk M. 18) Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Tacirlerin Sözleşmeden Doğan Yükümlülükleri Üzerindeki Etkileri”, *Yaşar Hukuk Dergisi*, 2/2: 12-25.
- Grassinger, G. (1997), “Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçlarına İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları Ve Konu İle İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55/3: 235-242
- Grassinger, G. E. (2011), “Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçlarına İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları Ve Konu İle İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55/3: 235-242.
- Gümüş, M.A. (2005), “Türk Hukukunda Yasal Mal Rejimi Olan Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi Çerçevesinde Boşanma Davası; İştirak Nafakası: “Maddi Tazminat Ve/Veya Yoksulluk Nafakası” Ve/Veya Manevi Tazminat Talepleri İle Mal Rejiminin Tasfiyesi Talebi Arasındaki İlişki”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/3-4: 383-402.
- Gümüş, M.A. (2019), “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin (Değiştirilmiş) Tebliğ Çerçevesinde Uyarılmanın Yapılabileceği Sözleşmeler”, Topuz, M. (Ed.), *Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 21-44.
- Gümüş, M.A. (2022), *Teorisiyle ve Yargıtay Uygulamasıyla Sözleşmenin Uyarlanması (TBK m.138)*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Hamzaçebi, M. (2002), “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/3-4: 23-48.
- Hatemi H., Kalkan Oğuztürk, B. (2018), *Aile Hukuku*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Helvacı, S., Topuz, M. (2023), *Özdeyişlerle Hukukun Kadim İlkeleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İnal, N. (2021), *Boşanma ve Nafaka Davaları* (2.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İnan, A.N., Yücel, Ö. (2014), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İnceoğlu, Murat (2014), *Kira Hukuku Cilt 2*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Kaçak, N. (2004), *Açıklamalı-İçtihatlı Boşanma, Nafaka, Mal Rejimleri, Velayet*, Ankara: Kartal Yayınevi.

- Kahraman, Z. (2020), “Boşanmada Yoksulluk Nafakasının Miktarı ve Süresi”, Ögüz, T., İnal E., Erman, H., Şıpka, Ş., Baysal, B. (Ed.), *Prof. Dr. Necla Giritoglu'na Armağan*, On İki Levha Yayıncılık: 345-378.
- Kalender, A. (2021), *Aile Hukukunda Boşanma Nafakası (Yoksulluk Nafakası)*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kaplan, İ. (2007), *Hakimin Sözleşmeye Müdahalesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kaya, Ü. (2016), Sözleşmenin Uyarlanmasında Sonradan Değişen Şartlar ve Öngörülemezlik İlkesi, *Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/3: 1569-1593.
- Keskin, A. (2017), *Boşanma Davaları Cilt I*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Kılıçoğlu, A.M. (2017), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (21. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kılıçoğlu, A.M. (2019), *Aile Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kıraç, K. (2020), Yabancı Para Borçlarının Uyarlanması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırca, Ç., Karakaş, T. (Ed.) (2021), *Pandeminin (Covis-19'un) Sözleşmelerin İfasına Etkisi*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Kırtıloğlu, S.S. (2013), Değişiklik Davası, Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocabaş, G. (2013), “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/1: 357-392.
- Kocayusufpaşaoğlu, N. (2008), *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Birinci Cilt Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Koç, A. (2022), “Doktrin, Mahkeme Kararları Ve Anglo-Amerikan Hukukunun Konuya İlişkin Yaklaşımı Çerçevesinde Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Değerlendirilmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/3: 367-392.
- Koçoğlu, S. (2021), “Boşanmanın Eşler Açısından Genel Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70/2: 389-427.
- Koyuncu Aktaş, N. (2021), “Anlaşma Temeline Dayalı Boşanma Davalarında Hakimin Yoksulluk Nafakasına Müdahalesi”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 79/3: 761-796.
- Kulaklı, E. (2018), “Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasının Süresi Bağlamında Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/2: 237-268.
- Kurtulan, G. (2016), “Türk Hukukunda İmkânsızlık ve Aşırı İfa Güçlüğü Kurumlarının Karşılaştırılması”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 32/3: 193-248.
- Kuru, B. (2016), *İstinâf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, İstanbul: Legal Yayınevi.

- Malbeleği, N. (2020), *İdarenin Taraf Olduğu Sözleşmelerde "Sözleşmede Değişiklik" (Ve Sözleşmede Değişikliğin Özel Bir Türü Olarak "Uyarılama")*: On İki Levha Yayıncılık.
- Nomer, H. N. (2021), “Anlaşmalı Boşanma Protokolünden Dönülebilir mi”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 18/2: 583-591.
- Oğuz, C. (2000), “Medeni Kanun Madde 174/I ile 175 Arasındaki Farklar”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2: 0-0.
- Oğuzman, M.K., Öz, M.T. (2014), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1*, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Öcal, M. (2019), *Yoksulluk Nafakasının Süresi*: On İki Levha Yayıncılık.
- Özdemir, H. (2021), “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, Güllüoğlu Altun, Y. (Ed.), *Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu (Onur Konuğu Prof. Dr. Hüseyin Hatemi)*, On İki Levha Yayıncılık: 36-41.
- Öztan, B. (2004), *Aile Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özuğur, A.İ. (2006), *Evlilik Birliğini Sona Erdiren Nedenler Boşanma, Ayırılık ve Evlenmenin İptali Davaları* (2.Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özuğur, A.İ. (2015), *Gerekçeli-Açıklamalı-İçtihatlı Nafaka Hukuku* (6.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pekcanıtez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2017), *Medeni Usul Hukuku* (5.Baskı), İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Pekcanıtez, H., Özekes, M., Akkan, M., Taş Korkmaz, H. (Ed.) (2017), *Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku Cilt III*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Resuloğlu, Ö. (2021), *Aşırı İfa Güçlüğü Ve Sözleşmelerin Değişen Koşullara Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ruhi, A.C. (2020), *Türk Hukukunda Yabancı Nafaka İlamlarının Tenfizi* (3. Baskı): On İki Levha Yayıncılık.
- Ruhi, A.C., Ruhi, C. (2021), *Nafaka Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Seçer, Ö. (2016), “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/2: 259-286
- Serozan, R. (2016), *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Üçüncü Cilt İfa İfa Engelleri Haksız Zenginleşme*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Şahin, M. (2017), “Türk – İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK m. 175 – ZGB m. 125)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21/3: 75-108.
- Şener, E. (1994), *Uygulamalı-İçtihatlı Nafaka Velayet-Vesayet-Evlatlık-Babalık*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Şıpka, Ş. (2018), “Yoksulluk Nafakasının Süresine Eleştirel Bir Yaklaşım”, Güllüoğlu Altun, Y. (Ed.), *Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye 80. Yıl Armağanı (80. Yıl Sempozyumu Tebliğleri)*, On İki Levha Yayıncılık: 15-20.
- Tile, L. (2021), *Uyarlama Sebebi Olarak Aşırı İfa Güçlüğü*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Topuz, M. (2021), “Yoksulluk Nafakasına Alternatif Bir Düşünce Olarak ‘Aile Müşterek Hesabı’”, Tokbaş, H. (Ed.), *1. Medeni Hukuk Kongresi*, Aristo Yayınevi, İstanbul: 205-213. (Topuz, M.)
- Topuz, S. (2009), *Türk-İsviçre ve Alman Hukukunda Denge Bozulması ve İfa Güçlüğü Durumlarında Sözleşmeye Müdahale*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Tosun, Y. (2015), “Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakasının ve Doğurduğu Hukuki Sorunların İncelenmesi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/129: 53-77.
- Tuncay, B. (2019), “Yoksulluk Nafakası”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/1: 191-224.
- Tüzüner, Ö., Öz, K. (2015), “Aşırı İfa Güçlüğüne İlişkin İçtihat İncelemesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 3: 421-470.
- Uyar, T., Uyar, A., Uyar, C. (2006), *Gerekçeli-İçtihatlı Türk Medeni Kanunu (MK. 1-517) Cilt 1*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Uzun, M. (2013), *Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, Ankara: Yetkin Yayınevi
- Ülgen, C. (2001), *Dövizle Borçlananlar İçin Uyarlama Davaları*, İstanbul: Akademik Düzey Yayınları.
- Yağcı, K. (2018), “Yoksulluk Nafakasında Süresizlik Sorunu”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 76/1: 323-358.
- Yavuz, N. (2007), *Öğretide ve Uygulamada Uyarlama Davaları*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yeniocak, U. (2019), “Dövizle Sözleşme Yapma Yasağı ve Yasağa Aykırılığın Yaptırımı”, Topuz, M. (Ed.), *Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar Çerçevesinde Döviz İle Sözleşme Yapma Yasağı ve Sözleşmelerin Uyarlanması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 55-70.
- Yıldırım, A. (2015), *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yıldırım, A. (2016), “Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu”, *Legal Hukuk Dergisi*, 157/14: 59-88.
- Yılmaz Bilgin, E.P. (2016), *Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma*: On İki Levha Yayıncılık.
- Yılmaz, C. (2016), “Alman Ve Avusturya Ön Ödemeli Nafaka Kanunu İle Avrupa Birliği Düzenlemeleri Çerçevesinde Tahsil Edilemeyen Nafaka Alacaklarının Devlet Tarafından Ödenmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/3: 3091-3110.
- Yılmaz, E. (2011), *Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Yılmaz, S. (2010), “Dövizle Endeksli Tüketici Kredilerinde Uyarlama Sorunu ve Yargıtay’ın Bakışı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59/1: 131-172.

Yiğit, E. (2022), “Yoksulluk Nafakası”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 5/1: 1-37.

Yücel, S. (2019), “Yargıtay Kararları Işığında Anlaşılmalı Boşanma Davası Sonrasında Nafaka ve Tazminat Talepleri”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/1: 239-257.

Zevkliler, A., Acabey, M.B., Gökyayla, K.E., (2000), *Zevkliler Medeni Hukuk*, Ankara: Seçkin Yayıncılık

Elektronik Kaynaklar

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr> (Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu)

<https://hukukegitim.com> (Hukuk Eğitim)

<https://hukukturk.com> (Hukuk Türk İçtihat Bilgi Bankası)

<https://karararama.yargitay.gov.tr> (T.C. Yargıtay Başkanlığı Karar Arama)

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr> (T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası)

<https://legalbank.net> (Legal Elektronik Hukuk Bankası)

<https://lexpera.com.tr> (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi)

<https://mevzuat.gov.tr> (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi)

<https://resmigazete.gov.tr> (T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete)

<https://sozluk.gov.tr/> (Türk Dil Kurumu İnternet Sitesi)

<https://www.jurix.com.tr/> (Jurix Hukuk Dergileri Veritabanı)

<https://www.turcademy.com> (Turcademy E-Kitap Platformu)

[TCMB- Kurlar](#) (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası- Gösterge Niteliğinde Merkez Bankası Kurları)

E-Kitaplar

Kahraman, Z. (2022), “Mücbir Sebep Ve Beklenmeyen Hal”, Düzgünkaya, A. (Ed.), *II. Borçlar Hukuku Kongresi*, Aristo Yayınevi, İstanbul

Şahin Şengül, E. (2021), “Güncel Tartışmalar Işığında Türk Medeni Kanunu’nda Yoksulluk Nafakası ve İngiltere Örneği”, Düzgünkaya A., (Ed.), *Medeni Hukuk Kongresi*, Aristo Yayınevi, İstanbul

Tekin, B. (2022), “Güncel Tartışmalar Işığında Türk Medeni Kanunu’nda Yoksulluk Nafakası”, Düzgünkaya, A., (Ed.), *II. Medeni Hukuk Kongresi*, Aristo Yayınevi, İstanbul